

Summer Halachos

Show# 233 | August 17th 2019

תלמוד בבלי מסכת מכות דף כד א - עמוד ב

כבר היה ר"ג ורבי אלעזר בן עזריה ורבי יהושע ורבי עקיבא מהלכין בדרך, ושמעו קול המונה של רומי מפלטה ברחוק מאה ועשרים מיל, והתחילו בוכין, ורבי עקיבא משחק. אמרו לו: מפני מה אתה משחק? אמר להם: ואתם מפני מה אתם בוכים? אמרו לו: הללו כושיים שמשתחיים לעצבים ומקטרים לעבודת כוכבים יושבין בטח והשקט, ואנו בית הדום רגלי אלהינו שרוף באש ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק, ומה לעוברי רצונו כך, לעושי רצונו על אחת כמה וכמה. שוב פעם אחת היו עולין לירושלים, כיון שהגיעו להר הצופים קרעו בגדיהם. כיון שהגיעו להר הבית, ראו שועל שיצא מבית קדשי הקדשים, התחילו הן בוכין ור"ע מצחק. אמרו לו: מפני מה אתה מצחק? אמר להם: מפני מה אתם בוכים? אמרו לו, מקום שכתוב בו: והזר הקרב יומת ועכשיו שועלים הלכו בו ולא נבכה? אמר להן: לכך אני מצחק, דכתיב: ואעידה לי עדים נאמנים את אוריה הכהן ואת זכריה בן יברכיהו, וכי מה ענין אוריה אצל זכריה? אוריה במקדש ראשון וזכריה במקדש שני! אלא, תלה הכתוב נבואתו של זכריה בנבואתו של אוריה, באוריה כתיב: לכן בגללכם ציון שדה תחרש [וגו'], בזכריה כתיב: עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם, עד שלא נתקיימה נבואתו של אוריה - הייתי מתיירא שלא תתקיים נבואתו של זכריה, עכשיו שנתקיימה נבואתו של אוריה - בידוע שנבואתו של זכריה מתקיימת. בלשון הזה אמרו לו: עקיבא, ניחמתנו! עקיבא, ניחמתנו.

Riddle of the week

רש"י דברים פרשת עקב פרק ט פסוק כ

ובאהרן התאנף ה' - לפי ששמע לכם: להשמידו - זה כלוי בנים. וכן הוא אומר (עמוס ב, ט) ואשמיד פריו ממעל: ואתפלל גם בעד אהרן - והועילה תפילתי לכפר מחצה, ומתו שנים ונשארו השנים:

רמ"א סימן רכה סעיף ב

י"א מי שנעשה בנו בר מצוה, יברך: בא"י אמ"ה שפטרני מעונשו של זה. ובמג"א שם ס"ק ה מעונשו של זה. פי' דעד עכשיו נענש האב כשחטא הבן בשביל שלא חנכו ובלבוש פי' איפכא דעד עתה הבן נענש בעון האב וע"ש:

Selected audio from our listeners

Answers to the Questions

Answers to the questions 1 *click here*

Answers to the questions 2 *click here*

Answers to the questions 3 *click here*

Comments on the Show

Comments on the show 1 *click here*

Comments on the show 2 *click here*

Comments on the show 3 *click here*

Comments on the show 4 *click here*

Comments on the show 5 *click here*

Comments on the show 6 *click here*

Selected emails from our listeners

Comments on the Show

It was mentioned that someone who is travelling should perhaps forego drinking milk for up to a week even though Rav Moshe appears to be lenient regarding a traveler who has difficulty in obtaining Cholov Yisroel milk. It was mentioned that perhaps the traveler should abstain because since he usually drinks Cholov Yisroel milk his Chumra may have the stringency of a Neder. I have had a lot of difficulty in determining the true status of Cholov Yisroel milk today I recently went to Nitra, located in Mt. Kisco, which was also known as the "Yeshiva Farm Settlement." They had a dairy farm and produced Cholov Yisroel milk with the highest Kashruth standards. However, I was told that they no longer produce milk because they cannot compete with milk farms that are automated. I have not been able to locate any farm with the standards required by the Shulchan Aruch of having a Jew supervise the milk from the beginning of the milking process including checking that the milking vessel is free of non-Cholov Yisroel milk. I was told by a former Mashgiach that he and another Mashgiach were responsible for the supervision of 60 milk farms. He said he was able to make short visits to thirty farms a day. Since the average cow produces 4 gallons of milk twice a day at best the Mashgiach would be considered a Yotzei Vnichnas. Perhaps we all would have to be Matir Neder if this is the standard we have today. Or perhaps because of automation, there is no longer a requirement to visit 60 different farms and it is possible to have a Mashgiach constantly present at all times. In addition, Rav J.B. Soloveichik said that if the milking process is fully automated it is not called Cholov Akkum but Cholov Machine. Today many of the large dairy farms have the entire milking process fully automated with no human intervention at all. The cleaning of the udders and the placing of the suction cups on the cow is all done by computerized sensors and the cows are trained to enter the milking stations on their own. It would be greatly appreciated if an independent review of the process could be made.

Raphael Z. Grossman

Thank you for a well prepared and beautifully presented show!

I would like to share part of a letter written by the Lubavitcher Rebbe, before he officially accepted the leadership, related to this issue. It is in תנח"ך חלק ג עמוד תנח"ך.

מה שביקש להזכירו על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ אעשה כבקשתו, ומה שכותב שאין לו הבנה בזה, הנה גם כשאוכל ושותה וישן בטח אינו מתבונן מקודם איך זה פועל על הגוף והנשמה שלו, ועושה כל זה גם אם אינו מבין באיזה אופן נעשית הפעולה. וגם בענין זה כן הוא.

ומה שכותב שנראה כמדברים למתים ח"ו ומכוונים מחשבה לזולת ח"ו, הנה בודאי מבין בעצמו שאין הדבר כן, כיון שמוסכם שכלב בן יפונה וכמה תנאים ואמוראים וצדיקים בכל הדורות עשו כן.

ובקצרה לבאר קושיתו, הנה גם כשהיו באים להרבי לבקש ברכה, לא היו באים אליו מפני מעלת הגוף שלו אלא מפני מעלת נשמתו. כל ענין המיתה אינו שייך כי אם בגוף, כי הנשמה היא נצחית, ובפרט נשמת צדיק שאינה שייכה כלל וכלל לגיהנום, כף הקלע וכו', הרי ענין המיתה בה היינו הסתלקות, [פ]ירושח עלי' למדריגה נעלית יותר ואינו קרוי ח"ו מת. וכמה שכתוב בזהר (ח"ג דף ע"א), ומה שכותב שמכיון מחשבתי לזולתו, הנה, בקצרה, אין הדבר כן, כי (א) הבקשה היא שהצדיק ברוב צדקתו ימליץ טוב על המבקש לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה, (ב) כוונה שני בזה, אשר כל חסיד ומקושר הנה נשמתו היא פרט מנשמת הצדיק שהיא כלל גדול, ונמשלה לראש ביחס להנשמות פרטיות שלה, כמבואר בתניא פ' ב'. וכמו שכל אבר ואבר אף שהוא מקבל חיותו מהנשמה, הנה תחילה הנשמה מתלבשת בראש ומח, ומהראש ומח מתחלק אח"כ החיות לכל אבר ואבר לפני ענינו, כך הוא ג"כ בחסיד ורבי, אשר הראש כיון שהוא בריא וחזק יש בו כל החיות השונות של כל אבר ואבר, וכדי שיהי' ג"כ האבר בריא, צריך שתהי'

ההתקשרות שלו עם הראש שלימה, היינו הגידים והנערוון המקשרים הראש עם האברים יהיו פתוחים, אשר אז יומשך אל האבר החיות השייך אליו.

וזהו בכללות ענין ההתקשרות של חסיד לרבי, אשר על ידי זה מקבל החסיד כל המצטרך לו הן בגשמיות והן ברוחניות.

אין הזמן גרמא להאריך יותר, אבל תקותי אשר גם זה מספיק. ואם יהי' אצלו איזה שאלות בהכתוב למעלה, בטח יודיעני ובזמן הפנוי אשתדל לענות גם עליהן.

מסגיר הנני בזה הקונטרס לח"י אלול, וחותר.

בברכת כתיבה וחתימה טובה לשנה טובה ומתוקה

מנחם שניאורסאהן

הערה. Another

A parallel was drawn by Rabbi Neustadt (I must mention that he was very fair and relatively neutral, although he is an extreme Litvak) between מלאכים and צדיקים regarding the question of ממוצע.

I would like to point out that according to Chasidus there is a very big difference between them.

A מלאך is a creation, just like an animal albeit a spiritual one. Hence the term חיות הקודש. They have no intrinsic relationship between themselves, Hashem and נשמות. Turning to them personally for help is creating an external barrier between us and Hashem for they are separate beings from both.

A נשמה is a **part** of Hashem. It is a piece of Hashem that went through the creation process to receive a limited form and to be able to function and interact with all other creations.

As such, all נשמות are interrelated and are one with Hashem. Thus, we turn to the נשמה of a Tzaddik not as a separate entity to intercede on our behalf, for the Tzaddik is not a separate being either from us or Hashem! In Chasidic lingo this is termed as a ממוצע המחבר as opposed to a ממוצע המפסיק.

Much Hatzlocho,

Mendel Sasonkin

Shavua Tov.

By the way, I found your new Sefer available and was able to purchase the set for myself and as a gift for the Maggid Shiur of a Shiur I go to. It looks very promising, though I have not yet started to learn from it.

Regarding the latest episode, Yasher Koach. Important information and discussion for people traveling. Regarding the last part of the show, with Rav Fishbane. I would just comment that according to Rav Moshe (and I am not sure everyone understands his opinion this way but you did mention it and I have heard others do so as well) "Cholov Hacompanies" is considered Cholov Yisrael. Therefore, eating Cholov Hacompanies when on vacation, even if during the year one only eats labeled Cholov Yisrael, one has not violated his Neder because Cholov Hacompanies is also Cholov Yisrael.

Further, I would suggest that Cholov Yisrael might not even have the status of Neder because it is the Halacha, not a Chumra. The allowance is for considering Chalav Hacompanies to be Cholov Yisrael, but when you drink/eat Cholov Yisrael it isn't a Neder but Halacha, and when eating Chalav Hacompanies according to Rav Moshe that is also Cholov Yisrael.

Kol Tuv

Rafi Goldmeir

I enjoyed the latest podcast very much.

Questions for Rav Lander

1. When discussing the use of security cameras on one's private property, Rav Lander felt that for the one who was being photographed, it is considered a Psik Reisha D'Lo Nicha Lei.

In many cases this may be true.

But take the case that he mentioned, where a parent wants to keep an eye on the children playing in the yard, is it really Lo Nicha Lei for the children? Is there no benefit to them to be observed by their parents?

And even if we say that the children derive no personal benefit that they are aware of, as their parents watching them may be nothing more than a passive benefit, in cases where the parents would not allow them to play without being watched on camera, there is direct benefit that even the children are aware of.

2. If one is photographed on a security camera that writes the video to disk for later viewing, i.e. to observe a crime that took place, if the video is in fact needed is that retroactively considered niche lei? Or is this considered a Safek Psik Reisha on a D'rabanah? If in fact we use this Sevara of Safek Psik Reisha, then any time a child is playing in the yard, he is not observed every moment, so every moment is its own Safek Psik Reisha.

3. With regard to hotel rooms, I did not understand the Heter that one is not aware of what happens. In “smart” hotel rooms, many many sensors are put into action and it is nor Gerama. The sensors trigger electrical events the moment they got off. For the hotel guest, these events are noticeable. This is particularly true in the overseas hotels, primarily in the Far East, where they are into the latest of gadgetry years before it reaches the States.

Regarding Cholov Yisroel You cited Rav Moshe’s Teshuva regarding Cholov Yisroel in places where it is not available. Rav Moshe permits it even for those who normally follow the Chumra. Rabbi Fishbane initially seemed to indicate that this was not intended for one who is on a few day trip. Reb Dovid correctly pointed out that Rav Moshe makes no indication that there is a difference between a one day trip or a year, Rav Fishbane agreed, and moved on to the issue of Hataras Nedarim.

I used to travel quite a bit for business and I asked Rav Belsky twice what Rav Moshe’s position was regarding this very issue. Rav Belsky said that he spoke to Rav Moshe 30 times about the Cholov Yisroel matter and he made it clear to me that I should not be lenient on a trip of a few days. I got the distinct impression that Rav Belsky felt that Rav Moshe was referring to people who live out of town. I cannot say I heard this from him “Befeirush” but this was definitely the feeling I got. Maybe one of Rav Moshe’s close Talmidim can shed light on what was Rav Moshe’s true intention.

Kol tuv

Zolly Tropper

Show Suggestions

Dear Reb Dovid,

I wanted to suggest a very very important topic for your show: The current status of Shabbos medical residencies/is it even Muttar to become a doctor in the US?

Herein lies the hHalachic issue(s): A Frum student has spent 250K+ on college/medical school, as well as 8 years of their life in training. They will then be "matched" (via algorithm -- various preferences are taken into account) to a medical residency program, in which one has no guarantee of being Shomer Shabbos.

Many (if not most) Erliche people going into medicine don't understand the gravity/how difficult/close to impossible it is to keep Shabbos (K'Halacha). Once they are in med-school/premed (college) it is very difficult to reckon with them that in the career path they are heading it is Karov L'Vadai that they will be Mechalel Shabbos D'orayso many times (even with stretching Heterim).

I used to be on this path and B"H realized before it was too late. B"H I had the resources to really learn the Sugyos/understand the reality. Not many people are fortunate enough to really understand the situation before it is too late. I subsequently switched fields to biomedical research.

Attached you will find a snippet from Nishmas Avrohom (Dr. Abraham S. Abraham, 2nd edition) YD 245 (see section 8), where he laments the current situation of residents/physicians working on Shabbos. Of course, the Mishnah Berurah (OC 330, S"K 11) is well known, calling such individuals complete Mechalilei Shabbos. A simple google search of "Shabbos" and "medical residency" will provide some insight.

To my knowledge, the only well known Posek that has taken a public opinion on this is Rav Hershel Schechter Shlit"a attached you will find Bikvei Hatzon Siman 9.

Dovid, I am asking you wholeheartedly to bring this issue to the broader audience. It deeply pains me seeing friends and colleagues that are literally Mechalel Shabbos week after week.

וכל שכן בשבת ויום טוב שמתאספין לדבר, יותר טוב שלא תתפללי כלל.

ותשמרי שלא תלכי לבית הקברות כלל וכלל [ששם מתדבקין הקליפות מאוד, וכל שכן בנשים], וכל הצרות והעונות באים מזה.

שלא תלכי לבית הקברות כלל וכלל - יעו"י בעליות אליהו (אות צו) דהביא מעשה מהגר"א בענין הנ"ל וז"ל "שמעתי מפי הרב המאוה"ג זקן ונשוא פנים החכם מ' דוב בער מ"ץ דווילנא אחד המיוחד מבית מדרשו של הגאון נ"ע אשר סיפר לו הגאון מ' דוב בער ז"ל אחי הגאון החסיד נ"ע אשר פעם אחת הלך בצוותא עם הגאון נ"ע על קבר אמם ביום היא"צ, ויאמר הגאון החסיד

לאחיו הגאון מ' דוב בער הנ"ל הראית אחי כי אמנו שמחה מאוד לראותינו בעודינו על קברה, ויתבהל אחיו הנ"ל, וכאשר עברו ימים אחדים אמר הגאון לאחיו הנ"ל מתנחם אנכי וצר לי מאד אשר הייתי על הבית עלמין ועל קבר אמנו, ויאמר לו אחיו הלא אמרת לי אז כי ראית את אמנו בשמחה מאוד, והיה לה נחת מזה, וישב לו כן הדבר, לאמנו היתה שמחה, ולי נשאר צער ויגון ומתנחם אנכי, ומאז לא בא עוד הגאון על הב"ע כל ימיו" עכ"ל.

ספר הישר

פרשת וישב

בדרך הזאת. הם לא ידעו כי בעבור יוסף קרה להם הדבר הזה. וילכו האנשים בדרך ויעברו בדרך אפרת אשר עם קבורת החל. ויגיע יוסף עד קבר אמו וימהר וירץ יוסף אל קבר אמו ויפול על הקבר ויבכה. ויצעק יוסף על קבר אמו ויאמר אמי אמי יולדתני עורי וקומי וראי נא את בנך איך נמכר לעבד ואין מרחם. קומי וראי בנך והביטי אליו וראה את דמעות עיני הנחלות על לחיי. אמי אמי עורי והקיצו קומי וראי את בנך ובכי עמי על צרתו וראי את לב אחי האכזרי. עורי אמי עורי והקיצו משנתך עמדי וערכי מלחמותיך נגד אחי איכה שלחו אותי מכתנתי וימכרו אותי לעבד זה פעמים ויפרידו אותי מאבי ואין מרחם. עורי וערכי את טענותיך נגדם לפני האלהים וראי את מי יצו"ק אלהים במשפט ואת מי ירשיע. קומי אמי קומי והקיצו משנתך וראי את אבי איכה נפשו ולבו עלי ביום הזה עמדי ונחמהו ודברי על לבי. ויוסף עוד לדבר כדברים האלה ויצעק ויבך יוסף בכי גדול על קבר אמו ויכל לדבר וידום כאבן על הקבר

ממר לבו. וישמע יוסף את קול מדבר אליו מתחת הארץ ויענהו בלב מר ובקול בכי ותחנה כדברים האלה. בני בני יוסף בני שמעתי את קול בכייתך ואת קול צעקתך ראיתי את דמעותיך. ידעתי את צרתך בני ויצר לי עליך ותוסף לי יגון רב על יגוני. ועתה בני יוסף בני חכה אל ה' והתחולל לו ואל תירא כי ה' עמך הוא יציל אותך מכל צרה. קום בני לך מצרימה עם אדוניך ואל תירא כי האלהים עמך בני ותוסף לדבר אל יוסף כדברים האלה ותידום. וישמע יוסף את הדבר הזה ויתמה מאד מזה ויוסף עוד לבכות. ויראו אותו אחרי כן אחד

רש"י בראשית פרשת ויחי פרק מח פסוק ז

ואקברה שם - ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלבך עלי תרעומת, אבל דע לך שעל פי הדבור קברתיה שם שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבזראדן, והיו עוברים דרך שם, יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים, שנאמר (ירמיה לא יד) קול ברמה נשמע רחל מבכה על בניה וגו', והקב"ה משיבה (ירמיה לא טו) יש שכר לפעולתך נאם ה' ושובו בנים לגבולם.

מסורת הש"ס עם הוספות

6) יחא ג' ט' כחוטת קיב' 4) נחמה יד' 5) ע"ש, 7) נחמה ט'

שלא אמרן כאשר הס' יהושע לא הולך לילך שכר פקש עליו משה רחמים: ודיעו דכתיב ועבדי כלב וגו'. והבולאמיו אל הארץ אשר נא שמה והוא חבון כדכתיב (יהושע יד) וימן את חבון לכלב ש"מ כלב הוא לאלול למציון: מיומן, נצור שנהס כמו שיד הימן משונה מן השמאל: שעושה את הארץ בשחיתות. שמקום רגליו מעמיק בארץ מרוב כובדו ויכר שם כגומא

אלו נאמרין פרק שביעי סוטה

לד:

עין משפט נר מצודה

כה א מ"י פ"ז מהל' חסיה מונח ה"ל ב סתם עסק ש"ס:

הקב"ה. ויעלו בנגב ויבאו עד חבון ויבאו מבני ליה אמר רבא מלמד שפירש כלב מעצת מרגלים והלך ונשחטח על קברי אבות אמר להן אבותי בקשו עלי רחמים שאנצלו מעצת מרגלים יהושע כבר בקש משה עליו רחמים שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע יה וישעך מעצת מרגלים ודיעו דכתיב ויעבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וגו'. ושם אחימן ששי וחלמי וגו'

ונעלו האנשים ולא חזר לאיתנו עד שעברו כולן א"כ"כ אותם נ' אמה של ירדן ושהות זה שעברו היו המים נגדסין ועולין יותר על י"ב מיל וי"ל אוחו גודש שהיה מיותר על י"ב מיל לא הגיע לכלל גובה מיל ולהכי לא חשיב ליה: כזה אחר זה עברו. תימה א"כ אמה תלי ליה ר' אלעזר בקלות המים והלא אינו תליה אלא בעיבוד העברתם וי"ל דנחמתי פליגי

ושיעור קלות אדם שזה: אבותי בקשו עלי רחמים. וא"ת והלאמר

בפרק מי שמתו (פסוק דף י"ח) דמיתו לא ידעין מידי ומשמע במסקנא¹ ואפילו אשת העולם יש לומר דעל ידי תפלה שזה מתפלל מודיעין להן שכן נתפלל והכי אמר בפרק שני דתענית (דף ט"ז) למה יולאין לבית הקברות כדי שיבקשו עליהם מתים רחמים וכן בפרק דמקדשים² בעובדא דרבי מנא דאשתתא אמערתא דלטהי: [אמר רב אייבא ואיתמא רבה בר בר חנין שהלך להביא כבשים מחברון.

עין משפט נר מצודה

יד א מ"י פ"ד מהל' חסיה מונח ה"ל ב סתם עסק ש"ס:

גליין הש"ס

בפרא כרי שיבקשו עלינו רחמים. עין סוטה דף ע"ג סוף ד"ה אטמיה:

סדר תעניות כיצד פרק שני תענית

יוצאין לבית הקברות. מלאך נוהגין בכל מקום לילך לבית הקברות כגו' בלז שיהי ט"ב היו תענית לטור¹ כמו שהיו עושין מפני הגשמים: ר"ה שיצאה ממנו הוראה לישראל. י"מ ד"ה יושלם שנקרא על שם אברהם שקראוהו² הר ה' יראה (בבבא מצ' טז) והעיר היה נקרא

למה יוצאין לבית הקברות פליגי בה ר' לוי בר המא ור' חנינא חד אמר ר' הרי אנו חשובין לפניך כמתים וחד אמר כדי שיבקשו עלינו מתים רחמים מאי בינייהו איכא בינייהו קברי עכו"ם מאי³ הר המוריה⁴ פליגי בה ר' לוי בר המא ור' חנינא חד אמר הר שיצא ממנו הוראה לישראל וחד אמר הר שיצא ממנו מורא לעובדי כוכבים: הזקן

בעוניהו. ודיו: [ולמה סתמין]. חוגרות⁵ שקין תניין פרושלמי⁶ שהיו חוגרות⁷ שקין ויולאין לבית הקברות ותוקעין בקרנות ובעי ליה מיעיאל שקין למה ודית הקברות למה ותקיעת שופר למה: סתם לא גרסינן אלא איכא מנייהו עפר: קברי עכו"ם. במקום שאין קברי ישראל לבקש רחמים אפי' על עמקן ליכא כל שקן עלינו: מאי

בג: סדר תעניות אלו פרק שלישי תענית

מפני שהיה מחביא עצמו בבית הכסא. אמר ליה רבי זריקא לרב ספרא¹ תא חוי [מה] בין תקיפי דארעא דישראל לחסדי דבבל חסדי דבבל רב הונא ורב חסדא כי הוה מצטרך עלמא לכמיטרא אמרי נכניף² הדרדי וניבעי רחמי אפשר דמירצי הקדוש ברוך הוא דיתיי³ מיטרא תקיפי דארעא דישראל כגון ר' יונה אבוה דרבי מני כי הוה מצטרך עלמא למיטרא הוה עייל לביתיה ואמר להו⁴ הבו לי גואלקי ואזיל ואייתי לי בוזא עיבורא כי הוה נפיק לברא אזיל וקאי בדוכתא עמיקתא דכתיב⁵ ממועמקים קראתיך ה' וקאי בדוכתא צניעא⁶ ומכסי בשקא ובעי רחמי ואתי מיטרא כי הוה אתי לביתיה אמרי ליה אייתי⁷ כר עיבורא אמר להו אמינא הואיל ואתא מיטרא השתא רווח עלמא ותו רבי מני ברבי⁸ הו קא מצערי ליה דבי נשיאה אישתתח על קברא דאבוה אמר ליה אבא אבא הני מצערו לי יומא חד⁹ הו קא חלפי התם אינקוט כרעא דסוסותיהו עד דקבילו עלייהו דלא קא מצערו ליה ותו רבי מני הוה שכיח קמיה דרבי יצחק בן אלישיב אמר ליה עתירי דבי חמי קא מצערו לי אמר ליענו ואיענו אמר קא דחקו לי אמר ליעתרו ואיעתרו אמר לא מיקבלי עלי אינשו ביתי א"ל מה שמה חנה תתייפי חנה ונתייפת אמר ליה קא מגנדרא עלי א"ל אי הכי תחזור חנה לשחרוריתה וחזרה חנה לשחרוריתה הנהו תרי

מנייהו לא אחי מיטרא: תקיפי דארץ ישראל רבי יונה. וקא חזין דמתמתיה¹⁰ אחי מיטרא: גואלקא. טשא"ל בעי¹¹: ואייתי בוזא עיבורא. דגן משוס כפול¹² שאפילו לגני דימו לא היה מודיע: אייתי לן סר מטיבורא. דבעית למיזין: רווחא עלמא. ליהויו שונע והכי לא זגני מיסקא דהשתא: הו קא חלפי. דבי נשיאה: התם. עליה מערתא דרבי יונה: אינקוט. מנבכו בקרקע שעל גבי מערה ולא היו יכולין לזוז ממקומן¹³: עתירי דבי חמי.

מפני שהיה מחביא עצמו בבית הכסא. אמר ליה רבי זריקא לרב ספרא¹ תא חוי [מה] בין תקיפי דארעא דישראל לחסדי דבבל חסדי דבבל רב הונא ורב חסדא כי הוה מצטרך עלמא לכמיטרא אמרי נכניף² הדרדי וניבעי רחמי אפשר דמירצי הקדוש ברוך הוא דיתיי³ מיטרא תקיפי דארעא דישראל כגון ר' יונה אבוה דרבי מני כי הוה מצטרך עלמא למיטרא הוה עייל לביתיה ואמר להו⁴ הבו לי גואלקי ואזיל ואייתי לי בוזא עיבורא כי הוה נפיק לברא אזיל וקאי בדוכתא עמיקתא דכתיב⁵ ממועמקים קראתיך ה' וקאי בדוכתא צניעא⁶ ומכסי בשקא ובעי רחמי ואתי מיטרא כי הוה אתי לביתיה אמרי ליה אייתי⁷ כר עיבורא אמר להו אמינא הואיל ואתא מיטרא השתא רווח עלמא ותו רבי מני ברבי⁸ הו קא מצערי ליה דבי נשיאה אישתתח על קברא דאבוה אמר ליה אבא אבא הני מצערו לי יומא חד⁹ הו קא חלפי התם אינקוט כרעא דסוסותיהו עד דקבילו עלייהו דלא קא מצערו ליה ותו רבי מני הוה שכיח קמיה דרבי יצחק בן אלישיב אמר ליה עתירי דבי חמי קא מצערו לי אמר ליענו ואיענו אמר קא דחקו לי אמר ליעתרו ואיעתרו אמר לא מיקבלי עלי אינשו ביתי א"ל מה שמה חנה תתייפי חנה ונתייפת אמר ליה קא מגנדרא עלי א"ל אי הכי תחזור חנה לשחרוריתה וחזרה חנה לשחרוריתה הנהו תרי

בעוניהו. ודיו: [ולמה סתמין]. חוגרות⁵ שקין תניין פרושלמי⁶ שהיו חוגרות⁷ שקין ויולאין לבית הקברות ותוקעין בקרנות ובעי ליה מיעיאל שקין למה ודית הקברות למה ותקיעת שופר למה: סתם לא גרסינן אלא איכא מנייהו עפר: קברי עכו"ם. במקום שאין קברי ישראל לבקש רחמים אפי' על עמקן ליכא כל שקן עלינו: מאי

פה: השוכר את הפועלים פרק שביעי בבא מציעא

מסורת הש"ס
עם הוספות

(א) כמות קב: (ב) ע"י פירוש פוסקים. (ג) ד"ה טכא וכו' דלפניו של ר"י סי' על שם יוסף. (ד) נע"י חוס' לקמן פו. ד"ה וחסין. (ה) [ע"י חוס' לקמן פו. ד"ה אוקמינה]. (ו) חענית כד. סי'. (ז) שמות כ טו. (ח) ע"י רש"י לעיל עג. ד"ה גוהרקא.

ובעורין. מרגוס דלפידין: דמצפרא הוו שפירין עיניה. נצקר ראייתו את עיניו יפות ולערב ראייתו דומות כאלו נשרפו בלור: אמרי ליה. אמרתי לו: דאמרי. אמרתי לאלהו: גוהרקא. קמדרא: בוטיטי. ילוטות אשטנעליו"ש בלע"ו: מתני' דמר כמתנינא. חוספתא של אדוני שסירה לששה קדרים אני שונה ממיד דר' חייא סדרה לתוספתא

דאשא מאן מעייל בר נפחא לחמן. אמר רב חביבא אשתעי לי רב חביבא בר סורמקי חזי (6) ליה ההוא מרבנן דהוה שכיח אליהו גביה דלצפרא הוו שפירין עיניה ולאורתא דמיין כדמיקלין בגורא אמרי ליה מאי האי ואמר לי דאמרי ליה לאלהו אחוי לי רבנן כי סלקי למתיבתא דרקיע אמר לי בכולהו מצית לאסתכולי בהו לבר מגוהרקא דר' חייא דלא תסתכל ביה מאי סימנייהו בכולהו אזלי מלאכי כי סלקי ונחתי לבר מגוהרקא דר' חייא דמנפשיה סליק ונחית לא מצאי לאוקמא אנפשיי אסתכלי בה אתו תרי בוטיטי דגורא ומחיהו לההוא גברא וסמינהו לעיניה למחר אזלי אשתמחי אמערתיה אמינא מתנייתא דמר מתנינא ואתסאי. אליהו הוה שכיח במתיבתא דרבי יומא

רבי חיים ויטאל (שערי רוח הקודש

תיקון יב דף מט) בשם האריז"ל "ותמיד

צריך להיות רחוק ד' אמות מן הקברות כדי שלא יתאחזו עמו אותן הרוחות הנמצאות

שם הנעשין מן טיפין בעלי קריין" עכ"ל.

משה

שופטים

דרש

קנד

הי' יכול אדם לתבוע שכרו על העבר, אף שמעתה לא יעשה שוב מצות ומע"ט, דהא אינו מחוייב לעשות, וזהו ענין מצבה לה' שממה שכבר עשה שהוא כבר הוצב והוקם יכול לתבוע מה' שיקבל ממנו דורון, אבל אחר מתן תורה שמחוייבין במצות אינו יכול לתבוע מצד העבר שכבר הוצב והוקם, דמוכרח הוא לעשות כל ימי חייו עד רגע האחרון ולא יוכל לסמוך על העבר ולא לעשות יותר, כי אם לא יעשה אח"כ מע"ט יענש. לכן האדם שהקים מצבה שנאה אף שהיתה אהובה קודם מתן תורה בימי האבות. אבל לאחר פטירת האדם שכבר עסק במע"ט כל ימיו, ויותר אין מחוייב ואין שייך לקיים, צריך אז להקים מצבה להראות שמעתה יכול רק לתבוע שכרו ממה שעשה בחייו עבורו וגם לזכות לבניו

אחריו.

ולא תקים לך מצבה וכו'. הנה מצינו שני עניני מצבות שהקים יעקב, אחד לה' להסך עליו נסכים, ואחד על קברת רחל, ומצינו שאסרה התורה להקים מצבה לה' כדכתיב אשר שנא, ופרש"י אע"פ שהיתה אהובה בימי האבות עכשיו שנאה, ומצבה על הקבר עדיין מותר והיא הביבה, וצריך להבין הטעם. והנכון לעג"ד דקודם מתן תורה שלא היו מחוייבין במצות

קח

ובאמת כל ענין הליכה אל הקברים אינו ענין אלא לבני אדם גדולים ולדיקים יודעין ומצינים סודן של הדברים, וכוא ענין התדבקות נפש בנפש, כמבואר בזוה"ק פ' אחרי (דף ע' ע"ב) וז"ל בשעתא דאלטרין עלמא רחמי וחיי אזלי ומודעי לבו לנפשיהו דלדיקיא וזכאן על קברייהו אינון דאתחזי לאודעא לבו, מ"ע דשוין רעותא דלהון לאדבקה נפשא בנפשא, וכדין אתערין נפשיהו דלדיקיא ומתכופי ואזלין ושטמין לדמיכי חזרון, ומודיעי לבו לערא דעלמא וכו'. ועוד שם בזוה"ק (דף ע"א ע"ב) כד ישראל אחאן למיתובון אחיין בכמה תשובה לקמי קוצי"ה בתצירו דלצא בתענית לקצלו, וכלא בגין דנשמחין קדישין יצעון רחמי לקמי קוצי"ה עליוהו וקוצי"ה חיים על עלמא בגיניהון, עכ"ל.

אמר החכם

והב"ח ציור"ד (סו"ס רי"ז) הביא תשובה מהר"ר חיים פלטיאל זללה"י על הנודרים לילך לבית הקברות שכתב דגראה קלח כדורש אל המתים, וכלב שנשתטח על קברי אבות החפלה להקצי"ה במקום קדושה כדי שחבא תפילתו נשמעת, דמלינו שהמקום גורם כדכתיב באזרחם אל המקום אשר עמד שם מלמד שהמקום גורם וכו'. אך גשים וצני אדם שאינם יודעים זה לא ידעתי בליכתן למה. ואני רגיל לפתוח להם בחרטה ויתירו להן כגדר ויתן ללדקה מה שבי' מוציא הולאות על הדרך, חוץ משכר ערחו וכו', וכ"ז יתן ללדקה ויגלל מלעקב עכ"ל. וסו"ס הבי"ח אלא שכבר החזיקו במנהג ואין מוחה וכו'.

מבואר מכל הלין דלא נתקנה ענין הליכה על הקברים אלא לבני אדם גדולים ולדיקים כמבואר בזוה"ק בגי"ל, אבל לבניא הפשוטים וזפרט מי שלא חיקן עדיין פגמי נפשו הוא סכנה גדולה שלא יתגרו ויתדבקו בו בחילומים. גם מבואר בזוה"ק בגי"ל דלריך לצוא בתצירו דליצא זבתשובה וזכויות והתעוררות גדול. אבל צעוקי"ר שנתרבה הפריעות במקומות הקדושים ומשביעין עיניהם בעריות ר"ל וצאין לידי שמיטת דברי מינות ולבתחצרות עם מינים ואפיקורסים, והרבה צאין בעצמם לידי הרפור מינות לשבח ברשעים והלחחם בגי"ל, צודאי ראוי למנוע מהם. וחלילה לצוא למקומות הקדושים במחשבות מחושבות כאלה, וצלי ספק דלא ניתא לדיקים השוכנים שם ולא לראון הוא להם.

הלכות ראש השנה סימן תקפא

נד

(ו)יש (כו) נוהגין (טז) [טז] לטבל בערב ראש השנה משום קרי' (כל טו). ויש מקומות נוהגין לילך על (יז) (כו) הקברות ולהרבות שם בתחנונות (מהר"ל) ונותנים שם צדקה לעניים (כל טו):

באר היטב

אשתו שחוק וקלות ראש: (יז) הקברות. דבית הקברות [הוא] מקום מנוחה הצדיקים ומתוך כך הוא מקום קדוש וטהור והתפלה נתקבלה יותר. והתפלה על קברי הצדיקים אל שמים מנמתו נגד הפחים. אך יבקש מהשי" שיתן עליו רחמים בנכות הצדיקים שוכני עפר, מהר"ל. ויקיף הקברות, ויתן צדקה קדם שיאמר התחנונות, ע"י שלייה. ואין לילך על קבר אחר ב"פ ביום א', והארי"ל. ועמ"ש סוף סימן תקנט:

משנה ברורה

הרהור אשה, יותר טוב שישימש משהו מחס ושלום שקבא לירי עברה, ויחוד ויטבל בשחרית (ח"א): (כו) הקברות. דבית הקברות (לט) הוא מקום מנוחה הצדיקים והתפלה נתקבלה שם יותר, אך אל שמים מנמתו נגד הפחים, אך יבקש מהשם יהכרף שיתן עליו רחמים בנכות הצדיקים שוכני עפר. ויקיף הקברות, ויתן צדקה קדם שיאמר התחנונות. ואין לילך על קבר אחר שפי עצמים ביום אחר:

שער הציון (לט) אחרונים:

הלכות יום הכפורים סימן תרו

142

(ד) בתקנוגלים (ג) לבנים, על הך שגאמר יאם יהיו חסאיכם בשנים כשילג ולבינוי. (ה) ונהגו לפנ הכפרות לעניים או לפדותן (ד) (ו) בקמון שנותנים לעניים (מהר"ל). ויש מקומות שנוהגין לילך (ז) על הקברות ולהרבות (ח) בצדקה, והכל מנהג יפה. ויש להסמיק שחיתת הכפרות מיד לאחר שהחזירו עליו (ו) (ח) וסמך ידיו עליו, דמות הקרבן. (י) (ט) ויורקין בני מציהם על הגנות או בחצר, מקום שהעופות יכולין לקחת משם (טו):

משנה ברורה

האחרונים, דמי שפודה אותו ויש בידו מעות מעשר שלו לא יפדה בהם, רק בקעות של חלין: (ז) על הקברות ולהרבות. ויוכל לפנ (ט) זה ממעות פדיון הכפרות. (ח) ואין להרבות שם בתחנונות, רק מה שמקיד מהקדמותים, שהרי אין אומרים היום תחנון: (ח) וסמך ידיו

שער הציון (יז) סגור אברהם: (טו) שישו: (טז) סגור אברהם: (יז) שם:

הלכות תענית סימן תקעט

באר הגולה 102

התפלה וישש ברכות שהוא מוסיף ותקיעות שהוא תוקע, מלבד יפה בטור כסימן זה: ג לשבע תענית האלו, אחר (ג) (ג) שמתפללים יוצאים כל העם לבית הקברות ובוכים ומתחננים שם, כקלומר, הרי אתם מתים כאלו אם לא תשובו מדרככם. (ולפי זה, אם אין קברי ישראל, הולכים על (יד) קברי (ד) נכרים) (גמרא):

משנה ברורה

לו שמחוק כך והפלה בלב שלם: (יב) וקריצה לעם, שיסמינו לתפלתו. והצריכו נעמה, שימשוך הלב: ג (יג) שמתפללים וכו'. אבל לא שיוציאו את המכה וספר תורה לבית הקברות והתפללו שם, וקלישון בקברי צדיקים, חס ושלום ור"ן: (יד) קברי כותים. עין סגור אברהם שכתב, דלפי טעם השני הנאמר בגמרא, שהוא קרי

הלכות תשעה באב סימן תקנט

באר הגולה לו

היום גדול ורוחץ *ואינו משלים תעניתו, לסי (לה) שיומיטוב שלו הוא: י (לט) ינוהגים שלא לשחט ושלא להכין צרכי סעודה (מ) *עד אחר (טז) תענית: הגה והולכים (מא) על (יז) הקברות מיד שהולכים מבית הכנסת (כ"י כש חס"ג). ואם ארע מה בחשעה כאב, (מב) אין אומרים צדוק הדין (תשכ"ז):

משנה ברורה

סעודת מצנה שיהיה כליה מטר לשחט אפלו קדם תענית: (מא) על הקברות. של ישראל, קרי (מב) שיבקשו עליו רחמים, ואם אין של ישראל, הולכים אפלו על קברי צדיקים, לומר שאנו תשובים נחמים. (מח) וכל זה הנה לילך לבית הקברות ברחוק ד' אמות, אבל לא על הקברות ממש אפלו קברי ישראל, כי יש לחש שיחדקו בו החיצונים. קטב בשליה שנקבו שלא לילך בכנופיא גדולה כי אין זה אלא טייל, וגם מכיר לירי שיחת חלין ומפחיתו דעפן סאכלות, רק ילך יחיד או עם עוד אחר, שלא יפסקו מלדבר בעגן התרן ולהתעורר סאכלות. ונראה עוד, דאם עליוי ההליכה לבית הקברות יתיה מקנח לילך במנצלים, טוב יותר שלא ילך כלל: (מב) אין אומרים צדוק הדין. דאקרי מוצר, וכג"ל בריש הסימן:

שער הציון (מז) נמרא: (מח) אחרונים:

זמנים הלכות תעניות פ"ה

פרק חמישי

א יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן כדי לעורר הלבבות ולפתוח דרכי התשובה ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה עד שגרם להם ולנו אותן הצרות. שבוזכרן דברים אלו נשוב להיטיב שנאמר והתורו את עונם ואת עון אבותם וגו' : ב ואלו הן [6]

אורח חיים תקעא

ב ג כ א (ב) תלמוד חכם אינו רשאי לישב בתענית מפני שממעט כמלאכת שמים
ד [א] אלא אם כן כשהציבור מתענים שלא יפרוש עצמו מהם ג [ב] (ב) ומלמדי
(ג) תינוקות דינם בתלמודי חכמים:

חיי הלכות ראש השנה - כוזק קלה אדם

ה ערב ראש השנה הוא יום האחרון מן השנה, וקבלו חז"ל שכל העושה תשובה
יום אחד בשנה חשוב כאלו שב כל השנה, ולכן נהגו שכלם מתענים ומשכימים
הרבה קדם היום ומרבין בסליחות וכו' וי"ט. ויש נוהגין עוד לילך על הקברות.
ואמנם צריכים להזהר מאד שלא יכנסו לקברות מי שהוא טמא קרי, כי אז החיצונים
מתדבקים בו. וגם לא ילך על קברי רשעים, כי הם המזיקין. ויהיה נזהר מאד שלא
ישים מגמתו להתפלל ולבקש מן המתים, שקרוב הדבר שיהיה בכלל "ודורש אל
המתים", אלא שיתפלל להקדוש ברוך הוא שיעשה חסד בזכות הצדיקים המתים.
ומרבין שם בצדקות ובתחנונים.

הלכות ראש השנה סימן תקפא

נד

(יש (כו) נוהגין (עו) [טז] לטבל בערב ראש השנה משום קרי) (כל נו) ויש מקומות נוהגין לילך על (פ) (כו) הקברות
ולתפלות שם בתחנון (פרי"ל) (נוהגים שם צדקה לעניים (כל טו):

מאנה קרינה

הנהר אשה, יותר טוב שימשש משתו מסס ושלום שזכור לירי
עבדה, ויהוד ויטבל בשחרית (ח"א): (כו) הקברות. דבית הקברות
(טו) הוא מקום מנוחת הצדיקים והתפלה נתקבלה שם יותר, אך אל
ישים מנוחתו נגד המתים, אך יבקש מהם: יתברך שיתן עליו רחמים
בזכות הצדיקים שזכני עפר. ויקח הקברות, ויתן צדקה קדם שיאמר
התחנון. ואין לילך על קבר אחד שמי פעמים ביום אחר:

באר היטב

אשתו שחוק וקלות ראש: (פ) הקברות. דבית הקברות (הוא) מקום מנוחת
הצדיקים ומהוד כך הוא מקום קדוש וטהור והתפלה נתקבלה יותר.
ומתפלל על קברי הצדיקים אל ישים מנוחתו נגד המתים, אך יבקש
מהשיי שיתן עליו רחמים בזכות הצדיקים שזכני עפר, פרי"ל. וקרי
הקברות, ויתן צדקה קדם שיאמר התחנון, ע"י שלי"ה. ואין לילך על קבר
אחד בי"ט ביום א', הארי"ל. ועיי' סוף סימן תקנט:

שער הציון (טו) אחרונים:

תפלת על קבר רבי שמעון בן יוחאי

רבוננו של עולם תזכר לנו חסדי אבות ותרחם עלינו כי בני אברהם יצחק
וישעב אנחנו עמד בני בריתך בני אברהם יצחק וישעב לנו ביה
המורגה. זרע יצחק ויחידה שנעמד על גבי המזבחה, ערת ישעב בנה בכורה
שמאחבתך שאחבתך אותו ומשמחתך ששמחתך בו קראת אותו ישראל
וישורון:

קום צדיק המדוש אור חיי, רבי שמעון בן יוחאי. וסלה נא פני אל ויחננו,
ויאמצנו ויברכנו. ויגדלנו וידגלנו. ויהררנו וכו' טוב ונעדרנו. ויזכנו
ויחמנו. ויטהרנו ויישרנו. ויכלכלנו וילבכנו. וימלטנו וינשאנו. ויסקכנו
ונעזרנו. ויפרנסנו ויצליחנו. וימדשנו וירפאנו. וישמרנו ויתמכנו. ולמען
אברהם יצחק וישעב משה נאהרן יוסף ודוד ופנחס ושלמה וכל הצדיקים וכל
החסידים (וי) ורחמנו ויחננו חיים ארוכים. חיים של שלום. חיים של טובה.
חיים של ברכה. חיים של פרנסה טובה. חיים של חלוצ עצמות. חיים שיש
בהם נראת חטא. חיים שאין בהם בושא וכלפיה. חיים של עושר וקבוד. חיים
שמתניה בנו אהבת תורה ונראת שמים. חיים שימלא כל משאלות לבנו
לטובה לעבודתו ויתקרב אמן בו יהי רצון:

קום חסידא הדישא קרש המדשים, קדוש וי מקבד אנת הוא רבי שמעון בן
יוחאי דאתקריאת מקבד בעלמא דיו ובעלמא דאתי, ואנת הוא דעתיד
למחוי רישא לצדיקא רחבי כננתא דערן ותכל אפי שכינתא. ותחמי
למחשא בריה הוא ותשתשע עם צדיקא ותיקא להו כאו נשתתחה ונכרשה
ונכרבה לפני וי עושנו. קום ופוש רחמים מאבינו שבשמים עלינו ועל כל
ישראל אחינו שישפיע לנו ברחמי תורה וחיים אהבה וחסד צדקה ורחמים
ברכה ושלום, וישלח ויבא ויגיש וינאח וינצח וישמע וישמר ויגבר ויברכנו
ויכרונו אבותינו, ויכרונו משיח בן דור, ויכרונו כל בית ישראל לפני וי אלהינו
לפליטה לטובה לחו לחסד ולרחמים, לחיים טובים ולשלום אמן בו יהי רצון:

מ"ש על מה שאין נזהרים על ימי צומת (ה' הענין) חיל מה שגבילין ללכת לבית הקברות בחגיה ים כמה פעמים וכו' והטעמה על קברי הלדיקים והתפלל אל ימים וממנו נגד המות השוכני עם אך יבקש מאל השיי שיהן אליו רחמים בזכות הלדיקים שוכני עם הלגיה עכ"ל והוצא בצלמי ש' ריה (ק"י הקפ"ח) ובפניו צאשזל הצניה שם ובא"ח כ' שם ע"ז ובקידור מענה לשון יש הפלות מה שאומרים על הקברות משמע קלת שבנקשים מאל הנפש שילך עוב צעדרו עכ"ל. והנני לצלל צום צעהי אחרי שראיתי בן קנינים והחלחולים שבי באהרות לזהר צום שלל לשום ונמחו לבקש מהמים להלך צעדו כי הוא בכלל דורש אל המות ולעד האהרה למוחרי כי אין צום חיסור הצנה מלוא איכא כאשר נוכח להלן. להנה אם נלמד הכונה צדרי המהרי"ל שלא ימים וממנו צדריו לבקש מהמים כלל גם להלך צעדו ומשם דורש אל המות כאל ימחקר עלינו קשיות רצות וצדריו ישי' מופרכים מעיקרל מהרצה מקומום צע"ס [אף דהאי דעניתי (ע"ז ע"ז) שמונה הוצא צומת"ל מה דלומיין כדי שיבקשו עלינו המות רחמים אין חסירה כיכ להמהרי"ל ד"ל דאין הכונה צמו' שבנקשים מהם שיומלו ויבקשו עלינו רחמים רק שמהתפלל להשי' צמס ולאשר הציה"ק מקום ומשכנות לדיקים וחסידים הם שומעים החפלה ומעלים אותם צוכותם והכו כדי שיבקשו עלינו המות רחמים כן יש לחמוק פני' צמו' כדי לייצב צדרי המהרי"ל. וכן נראה ג"כ תוס' קועה ל"ד ע"ז דיה אצות ע"ש אך משאר מקומום רצות צע"ס יוקשה על המהרי"ל כאשר אפרט [והוא דלומיין צמס' העניתי (דף כ"ב ע"ז) צדו מתי דהוי מלעמי ל"י דצי נשיאה אשטעה על קברל דאצוה אחר ל"י אצוה אצוה עלערו ל"י יומל חד הוי קא חלמי החס איקעט כעמל דקדושת"י עד קדושת עלי"י דלל מלערו ל"י ע"ש. וכן צמס' הגינה (דף כ"ב ע"ז) מיה הלך ר' יהושע ונשטעה על קברי צ"ש אחר נעניתי לכס עלמות צ"ש וכו' סרי צע"ס שצירב לצדיו וקרי אצוה אצוה וכן לצ"ש לטכחם צקצום וכן צמגי"ס (ע"ז ע"ז) כל ימי של ישרא זן ענאי ה"י משטעה על קברו של אדום סרו וסי קונו נשטעה וכו' וכן צע"ס פניו נגד אמת צקצרו לבקש עמו ומילס. וכן צדד כלצב שהלך להשטעה על קברי אצוה (בסוטה ל"ד ע"ז) טעמיה על קברי אצוה אחר להן אצוה בקשו עלי רחמים שאללל מעלה ומגלים עכ"ל הגמ'. וכן ע"ז סם צקוע"ס (דף י"ג ע"ז) צקצקיע של מלכיס ה"י יוקף קצרו הלך משה ועמד על צקצקיע של מלכיס אחר יוקף הגיעה סעה וכו' * ה"י טעמיהו דצירב להמת קצקצו כעופש צלשום וד"ל שיד לומר נגד צדרי חכ"ל אלו וכו' דא"י מהך דצרכות (דף י"ט ע"ז) דועיני הוי מפקיד זתי בני אישטחי' עד זאול ואחי שכיעה זול צנהה למלך מות אחר לה זתי איכא וכו'. וכן עם ומצוה לשאולל הוי קא מפקיד בני' זתי דיתמי כי נח נשטי' אל סוי שמואל בני' זתי קא קרי ל"י צר אכיל זתי דיתמי אזיל אצתרי' להלך מות אחר צעיין וכו' ע"ש. וכי צעציל מומן צצרו ח"ו על חיסור דורש אל המות אף צדכוד כל ססו הק מלהזכיר. וכן י"ל מהך דצנה (קרי"צ ע"ז) ה"י קסולאי דקשלי ד"י נסמן וכו' כ"י אתי וואר ל"י מלך כיהו מר א"ל אכל אחא צר יאשי' וכו' ע"ש וכן צצצא צצת"ל (כ"ח ע"ז) צהסוה אמונש"ל דהוי חטיע שכצ"י כי מנח אמונש"ל ד"י ענא צר מהלך תפשי' צדיקני' וכו' אצ"י א"ל צמוטחל מייך שצקי' וכו' * וככהה וככהה כולל צדצ"י חכ"ל צמקומום מפרים שצירבו להמתים כ"ו. וצוה"ק פ' אחרי ח"ל וצעהתל דאילטריך עמח רחמי ומי"ח אזוין ומודיעין ל"י לנפשי' דלדיקוי וצכאן על קצרי"י כ"י כדון אשעיין כפשא דלדיקוי וצמכספין ואזוין וצאטין דלמיי' דצצרון וכו' עכ"ל ע"ש צאודך שבי עד סם צוהר ש"י ייאק צעהתל דאילטריך עמח למיערל אחר אזוין לצוה"ל לצוה"ל ווא"ו חכ"י דורש אל המות ואכור אחר ל"י עד כען לא מתיחא גוש"ל דלפרא דעדן דורש אל המות דייקא דאזוין מיצי עמח דאזוין מפלחי כוכבי"ל כד אסיין למיחיין אחיין צצקשין לחטעה עלי' זיכין צישין וכד

ישראל אחאן למיחיין אחיין צכמה טעונה ומקוי קצ"ם חציוו לנחא וכו' עכ"ל. ה"י ללכך להדיע לנפשות הלדיקים על קצריהם כדי שיתפללו צעדו ואין צום ח"ו מושק דורש אל המות. וכן מלינו בן' הישר ציוסק שהלך על קבר אמו רחל וצכה ועוד אורה צדצריו צעה הוליכוהו השומעאלים כנודע. וכן מלינו צכההר"ז'ל ובשער הגבוליס פעמים רצות מה ששלח תלמידיו על השטעמות קברי תנאים ואומכאים לבקש מהם לנלות סחרי חורה ע"ש וכן צשאר ספרים הקדומים. אלא דה"ל פשוט דורוש אל המות ה"ו רק המרע"ב עלמו וכן צציה"ק כדי שחשרה עליו רוח הטומאה דייקא כדלמרי' צקצהדרין (דף ק"ס) ופסקיין כן צש"ע י"ד (ק"י קע"ט) ולא צאופן חמר ולשון אומר סצצחתי מותים לצדרי הגמ' ופוקסיים ה"ו' רק מורש יוצר דורוש אל המות ה"ו רק צצישין וכפסיים כדי לחטעה עלי' זיכין צישין כח הטומאה ר"ל אצל ישראל כד אחאן למיחיין וכו' כ"ו. וכן מלחאי עד יוצר נחם צלשון צוהר מש' (צמדקס העכלס רות) דף ק"ה ע"ז ד"י אמוטרידס דצ"י חקדא כשנפטר לעולמו הלך ר' יוקי וצת חמן על קברי' צילי' שטע וע"ו קברי' חדות דכחות כחות דמהנכפי ואחרי כיוול לחדותה דסללל דאורייתא א"ל חקדא וכו' איל צרי וכו' ח"ל צני' לערל אצוה אצוה ומתיח כל סאי עכ"ל ח"ל דלן סם ציליס על קברו אלה דה"ל ב"ן א"י ומרע"ב עמח ואינו רולס טיפרס עליו מח עוממח ח"ו ולדרכה רח קדוקה (או מושם לעד כמו שאמר צנין לערל דאצוה אזויה ללון סס). עוב לא ה"ו בכלל דורש אל המות וכיון שחמקרו מהתנאים דפסקיין צמו' סקהדרין כוון שלא ה"י מרע"ב עלמו או לא ה"י כונוסל לרוח הטומאה ח"ו לא ה"י חיסור דורש אל המות כ"ו' ואף ש"ל שלא ה"י לן יחידים שם צציה"ק רק אחר עמו ומ"י לענין זם אין כ"י צמו' חס לן יחיד או לא (רק לענין סיומי שוטח לן ח"י צציה"ק) אין רק כיון דלא ה"י כסך דקצהדרין טע"ע י"ד ה"ו' ל"ש כלל דורש אל המות. וגם צומהר"ל לא כ"י כלל מחספ"ל דורש אל חל המות ומושק דאצוה ז"ל בכלל דורש עפ"י הד"ן. ומש צומהר"ל שלא ישים ונמח"ו נגד המות הלא זם ג"כ קושר ללח"ל צע"ס צכמה ומקומום שבצחאי שטמו פניהם נגד המות ואמר אצוה אצוה וכו' וכן צכלצב שאלר אצוה צקצו עלי רחמים (שמונה ללחמ מקור הותרה וגמ' יקד ההשטעמות על קברי הלדיקים) וכיוולל צלשנותו שבצחאי. אלא דה"ל כונת המהרי"ל דלא יקום ונמחו שעתה ישיבו צאיהם כח דרום צודאי עון פליגי (וגם י"ל דה"ו כוון מחספ"ל אל אולעי חלינה כוון שזומו על חפלה ומכבי' רחמים. אך צודאי כיון שנהגרו לומר חפלה ומכבי' רחמים ח"ו ש"י האחרונים ע"כ גם צום אין לחות ח"ה עדיף יוצר ואינו ענין לסם ומלכיס י"ל דה"ו פסיר אולעיים וקש"כ לדיקים שצי' אחר ובלך לדרוש ח"ה צצית מרע"ב של סם ועבר להחלל צדה וע"י החילוק צום צצות חחס קופר ק"י קפי ע"ש וכו' צ"ל לדיקים צצות סגדוליס יוצר צמ"ל כשחז"ל חס זיכוריס ויודיעם צודאי חפלהם צשוי מעלה יששו אוח לעונה צעדרו ולחולל זכותס וחפלהם של הנפטרים צשוי מעלה שוחפלהם צד המי"ס לא היינו מחקימיים כמי"ס כו"ס צוהר אחרי ה"ו וכן צמדקס ישרל נמשול לפגן מה גפן חסי"ס כשערים על המות: וכו' וככהה צדצ"י ח"ל ובס' חקידים. א"כ צודאי לייכין להודיעם כ"ו' צוהר שיומלו עוב צעדו צכל ומשאלותיו ואין צום שום חשא חיסור גם להחוקרים לומר פויגי ומכבי' רחמים לדיקים שאבי ומלכיס כ"ו' ח"ס) כשוכנעם מהותה שיומלו עוב צעדו להשי' צשוי מעלה צודאי גם מההרי"ל וודה דאין חשא צניכ דלליכ פועלי ע"ה ומל הש"ס ה"ו' ח"ו כונוסל שלא ישים מוגוה נגד הוחיס צעלמס אצל להמלין צעדו אין חשא כ"ו'.

הקברים ה"ו שומר ומלה לל יע דצר רע ותלמי מלום איין כיווקין צוופן כ"ש צכשמתס הן צהליכחם וכן צחזיחם. ואלדנא יושבו צוכוחס וחקבל חפלהם צכל ונשאלותם לטובה. וכמה ענינים צום צהר"ל נרל ענין הפשטותה צער"ח וכו' לומר ע"י רש"י סוף יצמות ד"ה תלחא דרגלי צשם טעונה הגאוליס צנאים צ"ס הי"ל של ארס גדול ומכנסים חסיח ומל קציוו ובאים על קברו עם שאר העם להטויב ישיבה סם ע"ש וכן צש"ע י"ד ק"י ש"ד"ו עני' כ"י ח"ל מהצד וב"ס ה"ו עליון לבית סקצרות ומצקרין ומצקיין אוחו וכן צ"ס שלשים וחכליה י"צ מרש מצקרין ומצקיין אוחו ע' צכא"ג דהיינו שאומרים אצרהם ותפלה סם צעצרו וכן צש"ע ה"י ח"י ר"ה ויהכ"ס לייך צש"ס וייכ על צית המי"ס להחלל שמה עכ"ס כיון שחא מדינא דש"ע וצפרע על קברי הלדיקים חכו כבוד הלדיקים וכבוד אצותיו טעו"ס וכן על קברי אצותיו הכשקיס וריח אף שלא ה"י לדיקים מופלגים מ"י המעיין צכ' חקידים גודל חסי"י ט"ס למחיס כשצאים קרובים צכ' חקידים צודאי ה"ו צכלל מלח כ"ה צרל חכצו צמ"י ומצצו צמו"ס וכ"כ סלחטי כ"ה (חשר גורי חצ"ל חסיוו לייצק נפשו צ"י טעוד להשטעה על קברי הלדיקים שיתפללו צעדו גם טע"י כן כשהולך לצי"ק זכור יום המות רכנע לצו עכ"ד. ע"כ צודאי צכ"ך זכות המלום יין ולא ע"ד דער חס שכ"י צקצור שכל לייך צכ"ע וצכל טעה על הצ"ס ק"י היינו שלא ללורך מלח כ"ו' כ"י אז אין עליו חול"י שגין יש לחוט מהרוחות ל"ע. אך הנה דאחי צכ' שער החסידים ותיקון עונות (דפוס קארען חקי"מ ודפוס לצו חרע"ו) ש"י לזיכר הארס מלח שלא ישטעה על קברי הלדיקים הסקוויים לקצ"י אכסיס אחרים שאינם הגוים"ל או הסקוויים אל קברי גויים שלא יחדקו צו הקליפות ח"ו וולת חס נעכר כ"כ מחטאה נעוריו ר"ל וקוודך על מעשיו הגדולים עכ"ד ע"ש. אמוס המעיין צדצרי יראה כי עיקר הקפידה רק למי שטופה יחורים על קבר הלידיק להחדיקו צכרי"ל לנלות להם ווקצריהם ונה שלצייים כוון שטעו תלמידיו חצ"ל ונלוהו ונלוהו וכו' וצודא צשער הגבוליס ובשאר הכתובים וכ"ס סם צלשוו צשער החסידים ט"ס לחוט לזה צעה חדצקות הארס ע"י יחידים עם נפש הלידיק כי אפי' ציחוד דק"ש אכחו אחרים צשכמל"ו צלחש כ"י שלא יצק צו ז' כ"ש ציחוד פטי"י של ארס עכ"ל וכן עוד סם צום. אצל ההולכים כפשוטו לעורר רחמים שיומלו עוב צעדו וכמוצור צוה"ק ומשצרים לצס סם צשטעה צצ"י וצכהוויים ע"כ צודאי אין חשא כ"כ.

מ"ש צומהרי"ל לעיל ג"כ צכ"ד דכשנבקש להלדיק להחלל צעדו צודאי ל"ש חשא אולעי כוון שוליו צחתיך כ"ס שחברו להנציחם להחלל צעדס וכן צדכח"ל גדולים לדיקים צומיחתן יוצר ומצייהם שהלך ע"י כלצ ע קברי אצות שיקשו רחמים צעדו. ומש דכ"י חקידים כ"י ח"י' ובשאר סיומים חפליג צמעלות הסולך על קברי אצות וכלה צכ"ה סם דהשפלה הוא למחיס שיומלו עוב צעדו כוון כוסח חפלהם צמענה לשון עכ"ד. הן אמת כי כן נראה צכ"ה שלנו (ק"י ח"י) ש"י ח"ל וגם כשנבקשים יומס"ס הם מחפלהם על חסיים אומס כ"י חקידים שדפסם מח"י ע"י חוקי"ל נרדמים כ"י (צכ"י ר"ע) כלשון הזם וגם כשנבקשים עליהם"ס הם מחפלהם על חסיים עכ"ל ונמח"ל חיצה יעליהם. צמוקס יומס"ס וסחילוק פשוט ד"ל כשנבקשים חסיים רחמים עליהם על המותים על להשי' לעומת זם הם מחפלהם סם צעולם העליון על הבתים ג"כ. היינו רק שחסיים מנבקשים לה' על קצרם של המותים צעד עונת כשומחם אצל לא החפלה למחיס לעסוחם של"ה או מלין לטובותיו. צחא נחיחא צחא סליקא שאין חשא חיסור וכוון שציארט לעיל ונחז"ל צש"ס הרצה פעוים ודלל ככ"י מ"י ארס וכו' ארץ חמדה שחפתינו צום. ואלדנא מלח איכא כ"י' ומחי' חסיי יתן לנו מי"ס ארוכיס וטותס וישמור ללחנו וצואלו למי"ס ולש"ס. חכות סקדוקים אקר צכ"ך יין עלינו צכל משאלותיו:

יע"ש ט: טז ע"ל. עיין מ"א. ועיין חליה רבה [ס"ק] ל"ט בשם מהרי"ל הלכות תענית [עמוד ער] דבית הקברות מקום קדוש וטהור, יתכוין שה' יתן לו רחמים בזכות הצדיקים, ואל ישים מגמתו נגד המתים. ובסידור מענה לשון יש תפלות מה שאומרים על הקברים, משמע קלת שמבקשים מאת הנפש שיליך טוב בעדנו: יז ונותנים. עיין מ"א. סליחה המתחלת בשם,

קטעים מסידור מענה לשון

ג וזאם סען זאל זאגן איף קברים פון צדיקים ורבנן:

שְׁלוֹם עֲלֶיךָ אֲרוֹנֵינוּ מוֹרְנוּ וְרַבְּנוּ עֲלֶיךָ הַשְׁלוֹם
 מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם בְּשָׁלוֹם תִּנּוּחַ עַל מִשְׁכַּבְּךָ:
 וְאִם לֹא תִצְטַעַר בְּצַרְתְּ קְרוֹבֶיךָ: שְׂכִינְתְּךָ תִּהְיֶה
 בְּעֵב הָעֵנָן וּבְסֵתֶר עֲלִיּוֹן וּבְצִל שְׁדֵי תַתְּדוֹנָן: אֲשֶׁרֶיךָ
 וְטוֹב לְךָ שְׂזֻכִיתָ לְלֶכֶת אַחֲרֵי בּוֹרְאֶךָ וּלְהֵאָר גְּרֶךָ
 וְהוֹרֵת לְיִשְׂרָאֵל חֻקִּים יִשְׂרָיִם וּמִשְׁפָּטִים טוֹבִים
 לְהַצְדִּיק אֶת בְּנֵי דוֹרְךָ וְטוֹב לָכֶם כִּי גִדּוּל
 שְׂכַרְכֶם מְאוֹד וְהַמְלֶךְ הַגִּדּוּל וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
 יַחֲיֶשׁ וַיִּמְהַר תְּחִיתְכֶם וְעִמִּידְתְּכֶם עִם כָּל שְׂאֵר

וְכֹשֶׁר הַדָּבָר לְפָנָיו • וּבֵאתִי הִנֵּה אֵל בֵּית מְנוּחָתְךָ •
 וְלִמְקוֹם קְבוּרָתְךָ לְהִשְׁתַּחֲוֹת עַל קְבֻרָךָ לְבַקֵּשׁ
 מִמֶּךָ לְהַתְּפִיל בְּעַדִי אֶל אֱלֹהֶיךָ וְצוּרְךָ • אֵךְ עֲצָמֵי
 וּבְשָׂרֵי אֶתָּה וּמִבְּשָׂרְךָ אֵל תִּתְּעַלֵּם • וְזֶה חֲסָדְךָ
 אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי לְחַנּוּן בְּעַדִי אֵל יְיָ אֵל עוֹלָם •
 וְקוּמִי רוּנִי בְּלִילָה לְרֹאשׁ אֲשֶׁמּוֹרוֹת • נוֹכַח פָּנָי יְיָ
 קוּרָא מִרְאֵשׁ הַדּוֹרוֹת • שְׂאֵי אֲדָיו בְּפִיךָ • עַל נַפְשׁ
 קְרוֹבֶיךָ וְאַהֲוִיבֶיךָ • יִסְלַח יְיָ לְעוֹנֵי וְהַרְבֵּה לְהַשִּׁיב
 אִפּוֹ וְלֹא יַעִיר כָּל חַמָּתוֹ • יִסֵּר מֵעַלִי שְׂבִטוֹ וְאֵל

עוד ראיתי משונה על שם מוהר"ר חיים פלטיאל צנן על הגורמים ליתן לביה הקברות קצת היה נראה כדורש אל הממים דכלב שנתחטט על קברי אבות (סוטה לז): התפלל לשם במקום קדושה כדי שחיה משילמו נשמתו וכדכתיב בצרעה (בראשית יט כו) אל המקום אשר עמד שם אלמלא צנ"ג שהמקום גורם א"ג מי שציה את המת ולכבודו משתטח על קברו זה מלינו צדן אך נשים ובני אדם שאינן יודעין זה לא ידעתי הליכתן למה ואי רגיל לפתוח להן בצרעה ויחירו להם

כסף משנה שופטים הלכות אבל פ"ד רדב"ן

משי וכו'. זה מנהג רע במלכות הזה ובפרט בגושים ולא היה כח כיד הכתמים לבטלו: ב"ג וסובלין את המת וכו' [ונושאי המטה אסורין וכו']. ביבולשמי (ברכות פ"ג פה"א) הכתמים אסורים בנעילה הקדל שמה יספק סגולו ונמלא מחטב מן המלואה, ומה שלא נהגו בזה, שלא אסרו אלא בזמן שיש כתמים מיוחדים לשאלת המטה אבל כעשוי שכתבו שחלו מסייעין לית לן נה דאלת"ה כל המלואה את המת רבין לתלון מנעלו בשעה שחלו רואה

ד וחופרין בעפר מערות ועושין כוך בצד המערה וקוברין אותו בו ופניו למעלה, ומחזירין העפר והאבנים למעלה, ויש להן לקבור בארון של עץ. והמלוין את המת אומרים לו לך בשלום שנאמר ואתה תבוא אל אבותיך בשלום: ומציינים את הקברות ובונין נפש על הקבר, והצדיקים אין בונים להם נפש על קברותיהן, דבריהם הם זכרונם. ולא יפנה אדם לבקר הקברות: זה הגוסס הרי [א] הוא כחי

לשון ראשון: ד ומ"ט וחופרין בעפר מערות בירושלמי פרק [קפ"א דמ"ק (ה"ה)] ברבאשונא היו קוברים אותם במהמרות: ומ"ט ועושין כוך בצד המערה כפי המוכר פירות (ק): ומ"ט ופניו למעלה כפרק הספינה (עד). אמרין דמתי מדבר הוא גנו אפקיד וביבולש' סוף זויר (ה"ה) או זהו מושב כדרכו רגלו משוטטות וידיו על גוו: ומ"ט ויש להם לקבור בארון של עץ כפרק אלו מנלתי (כה) משמע שחיו קוברין

שנויי גוססות: ה"א. בצורר כ"ה במה כחי [שין ל' הנני לבי] העין 'לנלול בר זוזא'. ככתב נבי צבור (כסין ל' הנני לבי צבור ובראשית). ככתב נבי צבור ובראשית. ככתב נבי צבור ובראשית. ככתב נבי צבור ובראשית.

מהודק יפה לוכא למיטת דאפילו יספק הרעוה לא יפול מרגלו ולא יתעבב מן המלואה וכל שכן אם הוא מנעל בלא רעוה: ד וחופרין בעפר וכו'. בתרא פרק המוכר פירות (ק). וממה שזכר רבי [ויבולשמי ב"ג פ"ג פה"א] ומפוטם פ"ב רה"ג סי' כמ"א ר"ט דין קטורה ועור פ"י (ט"ז) אל תרצו עלי מאד מכריחין ומתיה ארזי נקונה לדרך, למדנו דמלואה מן המונטר בעפר ממש: ויש להם לקבור בארון של עץ וכו'. דמ"א בעפר ממש (קמ"ל) [מ"ט] [קפ"א ג] הכל היה מן העפר והכל שז אל העפר [קמ"ז]: והמלוין אותו אומרים וכו'.

מ"ק (נט): ומ"ט ומציינים את בית הקברות גרים שקלים וצפ"ק דמועד קטן (כ. ה.): ומ"ט ובונין נפש על הקבר כסוף פרק שני דשקלים: ומ"ט והצדיקים אין בונים להם נפש וכו': ומה שכתב ולא יפנה אדם לבקר הקברות זה קיום מה שכתב שרביהם הם זכרונם ולא יפנה אדם לבקר נפש ש"ג קברותיהם ועל ידי כן יהיו זכרים שאינם זריכים שעל ידי דבריהם ומעשיהם הצודנים הם זכרים. כן פירש הרשב"א (פי תל"ה) לשון זה:

באלב דכתיב*: ולא יפנה אדם לבקר הקברות. שם [יש] פ"ט וילאין לבית הקברות ופוקדין על הממים עד שלשה ימים ואין מושטין לדרכי האמורי מעשה היה ופקדו אחד ומיה עשירים וממש שנים וכו'. משמע בתוך שששה חין צו משום דרכי האמורי אבל אמר ג' יש צו משום דרכי האמורי. וכתיבו לא חלק, משום דהוי מילתא דלא שנית. ופירושו לבקר הקברות הוא לפתוח הקבר לפקוד את המת וזהו יש צו מדרכי האמורי אבל לפקוד הקברות ממנו אין משם גוה וכן נהגו כל ישראל לפקוד את מתיהם ולהשתטח על קבריהם: זה הגוסס הרי הוא וכו' פ"ק

מקורות וצינונים: טו). ומציינים ע"י הל' ט"מ פ"ט ס"ח נפש הנני שטות על הקבר גוה על שעת הארץ וקולא בתמיים שזכ"א אלקבר (ס"ה"מ אהלת רפ"ז) ולחורו מקומות (פ"ה"מ) שקלים פ"ב הערבי והסוף שם החתום שנקרא גלי"ק [ז"ן]. ע"י נקמן פ"ד ה"ט. והצדיקים אין בונים להם נפש יבולשמי שקלים פ"ב ה"א (ו). וד"ו ודלעיל דבעין נפש על הקבר לא הובאו בעש"ט וע"י מד"ר וישתחב"ו פ"ב לית יושב חולק שם העשם דכתיב יושב חולק לנלל מנהג.

דרשות הר"ן - דרוש השמיני

והחסידים בדורות יהיה השפע שופע עליהם, ובאמצעותם אפשר שיהיה שופע על כל המוכנים מבני דורם. וכל שכן לאותם שהם מתקרבים אליהם ומשתתפים עמהם. ולא בחייהם בלבד כי גם אחרי מותם. מקומות קברותיהן ראויין להמצא השפע שם בצד מן הצדדים. כי עצמותיהם אשר כבר היו כלים לחול עליהם השפע האלהי, עדיין נשאר בהם מן המעלה והכבוד שייספיק לכיוצא בזה, ומפני זה אמרו רז"ל⁴⁹: שראוי להשתתח על קברי הצדיקים ולהתפלל שם. כי התפלה במקום ההוא תהיה רצויה יותר להמצא שם גופות אשר חל עליהם כבר השפע האלהי.

ויראה לי עוד, כי מלבד השתתף הנביא עם הנביא, והחכם עם החכם בתועלת קבול החכמה כמו שפירשנו, יש בזה ענין אחר. והוא, שאין ספק שראוי שנאמין שכמו שבזמן שבית המקדש קיים, היה המעון ההוא המקודש מקום מוכן לחול שפע הנבואה והחכמה. עד שבאמצעות המקום ההוא היה שופע על כל ישראל. כן ראוי שיהיו הנביאים והחסידים מוכנים לקבל [שפע] החכמה והנבואה, עד שבאמצעותם יושפע השפע ההוא על המוכנים לכל בני דורם לכן גם אם לא ישתתפו עמהם. אבל מצד המצאם בדורם שהם עצמם כמו המקדש המקודש. והרמב"ן ז"ל כתב בסוף סדר והיה עקב⁴⁷: ויתכן באנשי זאת המעלה שתהיה נפשם גם בחייהם צרורה בצרור החיים, כי הם בעצמם מעון לשכינה, כאשר רמזו בעל ספר הכוזרי⁴⁸ ע"כ, ואפשר שנתכוין גם לזה, ולפיכך בהמצא לנביאים

47 דברים י"א, כב. 48 מאמר ג', א. 49 סוטה ל"ג, ב. וחוס' שם ד"ה אבותי, וראה למעלה ב.דרוש השביעי" שדעת רבנו שכתבון הנפש בעולם התחתון יהיה משכנה במקום הגוף.

מהר"ם - הלכות תענית

על אדמת קדש. והמשתטח על קברי הצדיקים ומתפלל א"י ישום מגמתו נגד המתים השוכנים שם, אך יבקש מאת השם יתברך שיתן אלייו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר תנצב"ה. [יח] 1. ראה להלן בהל' ר"ה סי' ג. 2. תענית טו, א. וראה בשו"ע סי' תקנ"ט סוף ג' ובמ"א שם

[יח] אמר מהר"ם סג"ל² מה שרגילין ללכת לבית הקברות בתעניות, יש כמה טעמים בגמ'³, לומר שאם אין אתה מרחם עלינו לראות בעינוי תעניתנו הרניג⁴ מתים ח"ו. ואמר דנראה לו טעם אחר משום דבבית הקברות מקום⁵ מנוחת הצדיקים, ומתוך כך הוא מקום קדוש וטהור והתפלה נתקבלה ביותר

ספר הפידים

תנן ברזילי הגלעדי אמר (ש"ב י"ט ל"ח) אמות בעירי [א] כי הגיית יש למתים שאוהביהם הילכים על קבריהם [ב] ומבקשין על נשמתן טובה ומטיבין להם באותו עולם, וגם כשמבקשים מהם הם מתפללים על החיים [ג] וכלב בן יפונה נשתטח על קברי אבות [ד]. אחד צוה לקוברו בבית הקברות קצת רחוק משאר מתים לקוברו לבדו ובקרוב זמן סביבותיו (א) מתו זה אחר זה.

סידור מענה לשון

לב ויֵא אֶטְרָאֲדִינְע פְּרִוּיָא זָאֵל תְּפִלָּה טָאן אִיר גְּוִוִּינֵן זָאֵל אִיר גְּרִינְג אָן קוֹסְעֵן :
יְהִי רְצוֹן לְפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵי וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתַי שֶׁתִּקַּל מַעְלֵי אֶת צַעַר עַבְדְּךָ
וְתוֹסִיף וְתִתֶּן לִי כֹחַ וְאוֹן בְּכָל יְמֵי הָעֶבְרָה שְׁלֹא יוֹתֵשׁ כְּחֵי וְלֹא כְּחַ

ש"ך יו"ד סי' שעא ס"ק א

כ' הרוקח סי' שטו אשת כהן שמעוברת מותרת ליכנס באהל המת דס"ס הוא שמא נפל הוא או שמא נקבה הוא:

שו"ת מנחת אלעזר חלק ג סימן נג

לתשובת יקרתך מה ששמעת ממני היתר על מה שנוהגים להתפלל ולקרות בתורה בציון קבר רחל אמנו זי"ע ושאלו עפ"י המבואר בטוש"ע יו"ד (סי' שס"ז סעי' ג') דלא יקרא ויתפלל תוך ד' אמות של קבר הן בס"ת והן בע"פ אסור. והנה שם באהל רחל אמנו קבוע אה"ק וס"ת לקרות ולהתפלל בצבור בער"ח וכיוצא בעת רצון. ובודאי נתייחד המנהג עפ"י גדולי וקדושי עליון אשר בירושלים עיה"ק שם סמוך ונראה. והנה הדברים שאמרתיו הוא עפ"י ד' שו"ת מהרי"ט צהלון (בחידושי לפ' איזהו נשך) מ"ש דמה דאסור לקרות בתורה ולהתפלל תוך ד' אמות של קבר ל"ש דין זה בקבר קטן או של אשה ל"ש לועג לרש כיון דגם בחייהם אינם חייבים במצות ציצית או תפילין וקריאת התורה עיין שם הגם שבצל"ח ברכות (דף ג' ודף י"ח) השיג על המהרי"ט צהלון וכמובא בפת"ש שם. והנה במהרי"ט צהלון שם ג"כ לא החליט להיתרא כמ"ש הפת"ש בשמו ונשא ונתן גם בצדדי איסור דשייך לועג לרש גם בקבר קטן כמ"ש שם טעמיו דאולי בסוד הגלגול נשמת הקטן הזה של אדם גדול בשנים (ואי משום הא לא אריא לפענ"ד לדינא כי הנסתרות לה' אלקינו מה שהי' בגלגול הקודם ואין לפנינו רק הנגלות מה שהי' המת הנקבר הלז) וגם שי"ל לועג לרש שיאמר הקטן זה הקורא בתורה לועג עלי שלא הגעתי לשנותיו שאלו הגעתי לשנותיו הייתי קורא ושונה וכו' עיין שם. אמנם הנה בישועת יעקב (או"ח סי' ע"א ס"ק ו') תירץ שפיר מה שהקשה הצ"ח ג"כ ע"מ דאמרי' בברכות (דף י"ח) שהקשה הש"ס מתו ומשמרו אין אבל בביה"ק מותר ותיפוק לי' דמת בבית זה אסור משום דהוי כמהלך בביה"ק ולפי"ד המהרי"ט צ"ח מה קושיא הא מתניתין וברייתא נ"מ למשמר מת אשה דאי משום לועג לרש ל"ש ולא דמי לביה"ק. ורק משום מתו ומשמרו אסור וע"ז תי' הישועת יעקב לשי' הרמב"ם דס"ל דאף אם קרא לא יצא י"ח כשמהלך בביה"ק והנה בברייתא קתני משמר את המת פטור מן הק"ש ואם רוצה לקרות קורא כמו שדייקו הפוסקים ע"כ שפיר הקשה הש"ס דאי משום משמר את המת הוא רק פטור מן הק"ש נמצא כשרצה לקרות קורא דהא מיירי בסתם במת גדול ולא אשה או קטן א"כ תיפוק לי' דהוי כמו בביה"ק משום לועג לרש דלא יצא גם בדיעבד לדעת הרמב"ם נמצא לפי"ד הישיע"ק מיושב דברי המהרי"ט צ"ח ולפי"ז בקבר רחל אמנו (שהיא אשה) אין חשש בזה:

אמנם גם הישיע"ק מסיים דפשטי' דסוגיא בברכות לא משמע כן וכן עיי' במהרי"ט צהלון שם בסוף דבריו שכ' שאסור בכל גוונא משום דמילי דרבנן לא ניתנו לשיעורין וכו' ומפני הרואים שיראו אותו מתפלל כנגד קבר ולא יתנו לב לומר קבר קטן הי' עיין שם ותמהני על הפת"ש ושאר אחרונים שהביאו דברי מהרי"ט צ"ח ולא העירו והרגישו שלדינא מסיים הוא בעצמו לאסור וגם מטעמיו הנ"ל. וכפי הנראה לא ראו האחרונים דבריו בפנים

במהרי"ט צהלון רק מה שהביאו במשנה למלך (הל' אבל פי"ג הלכה ט') וכמו שנראה גם מדברי הצ"ח (בדף י"ח) שם שכל הך חילוק ז"ל ולפי דעתי בקטן שייך ודאי לועג לרש דמה בכך שהי' עתה קטן. הלא אם הי' חי הי' מגיע לכלל תורה ומצות ועתה שמת בקטנותו לא זכה כלל לזה. אבל הספק אם שייך לועג לרש באשה שמתה וכו' עכ"ל הצ"ח והך חילוק כתב גם במהריט"צ בעצמו שם עוד ביתר שאת עיין שם וכן נראה מד' הצ"ח (בדף ג') שכל נלע"ד שיש סברא דבנקבות אחר מותן ל"ש בהו לועג לרש שהרי גם בחייהם פטורים מק"ש ומת"ת עכ"ל ובאמת זה כבר כ' שם במהרי"ט צהלון וכנ"ל. אמנם לענין אשה כ' בפמ"ג או"ח (סי' כ"ג בא"א ס"ק ב') דל"ש לועג לרש כיון דגם בחי' פטורה ל"ש לועג לרש ואי משום לחוש לגלגול זכר (היינו כד' המהריט"צ לענין קטן שיש לחוש שהי' בו נשמת אדם גדול וכנ"ל) כולי האי לא חיישינן עכ"ד הפמ"ג. אמנם יפה העיר בצל"ח שם כיון דבתפלה אשה ג"כ חייבת נמצא לדין אין היתר להתפלל שם כיון דבתפלה אשה חייבת ג"כ. ונמצא לכאורה. דנפל היתרא בבירא:

וממה דאמרי' (בב"ק דף ט"ז ע"ב) שהושיבו ישיבה על קברו של חזקי' אין ראי' דהא כ' שם התוס' דלא על קברו ממש אלא ברחוק ארבע אמות דליכא לועג לרש עכ"ל:

אך נלע"ד דבקברי אבות ואמהות שלפני הדבור ממילא ל"ש איסור זה. ועיי' תוס' בבא בתרא (דף נ"ח ע"א) בד"ה מציין מערתא. לענין קבר האבות שלפני הדבור. ולענינו הא ל"ש בהם לועג לרש שכיון שמת אדם נעשה חפשי מחיוב המצות דהא גם בחי' חיותם לא היו האבות והאמהות מחוייבים במצות קודם מ"ת רק שקיימו בעצמם גם קודם שניתנה כל התורה כולה וכמו שאמרו במדרש ששתי כליותיו של אברהם היו נעשית כמעיונות החכמה והיו מלמדות אותו התורה והמצות וכ"ז בדרך נבואה והשגה אבל לא בחיוב אקרקפתא דגברא גם לפי מה שהעלה בפרשת דרכים שהי' להם להאבות דין ישראל גם לקולא ושיצאו מכלל ב"נ לגמרי וחילי' ממה דאמרי' (בפ"ק דחגיגה) על אברהם אבינו שהי' תחלה לגרים מ"מ פשיטא דלא היו בכלל מצווה ועושה קודם מ"ת ז"ב וא"כ אינו בכלל לועג לרש כיון שלא היו מחוייבים כלל בחייהם ועיי' בצל"ח שם שכל דגם בלימוד תורה כל היום כיון שאינו חיובא ממש דמצי פטיר נפשי' דוהגית וגו' בק"ש שחרית וערבית וכשאינו חיוב גמור ל"ש לועג לרש א"כ כ"ש באבות הקדושים קודם מ"ת שלא היו מחוייבים מעיקרא ובתורת השגה יכולין גם עתה בג"ע כמו שמצינו בספרי הראשונים שהצדיקים עוסקים שם בתורה בג"ע כפי שהיו רגילים בעוה"ז אלא שטועמין שם טעם בג"ע בזה ע"כ ל"ש בזה איסור לועג לרש כלל:

אמנם ממילא צ"ל דבקברי קדושים כאלו מאבותינו ורבותינו הקודמים זי"ע ל"ש איסור זה דהא נהגו עוד משנים קדמוניות ודורות הראשונים להתפלל ולקרות בתורה בצבור בביהמ"ד דמערת רשב"י במירון. ושם יש לחלק כיון דביהמ"ד הוא למעלה והמערה למטה אהדרי' פי' עכנאי (וגם עתה סגורה ומסוגרת) כנראה בב"מ (בפ' השוכר את הפועלים) ע"כ הוא בחדר מיוחד ול"ש האיסור וכמבואר בש"ע שם (סי' שס"ז סעי' ו') דכיש מחיצה מותר. אבל מצינו כן לרושמי רשימות אה"ק וגלילות בבל שאמרו שיש ביהכ"נ על קבר אותו תנא או נביא ובצדה הוא קבור ומתפללי' שם בביהכ"נ בצבור אף דהוי קבר שלאחר מ"ת (אך לא אדע אם אין קבר הצדיק שם בחדר מיוחד כמו בהיכל ביהכ"נ). אולם י"ל כיון דבלא"ה בש"ע שם (סעי' ג' ובסי' שד"מ סעי' ט"ז) דלכבוד המת מותר לומר ד"ת וה"נ במה שאומרים על הקברים תהלים ותפלות ויש לומדים משניות הרי בע"כ ההיתר בשביל שהוא לכבוד וטובת המת הטמון שם להעלותם ולהמציא זכותם ובעלי מליצתם אינו בכלל לועג לרש ואדרבא נ"ר והניי'

הוא להם כמבואר בס' חסידים וכמו שביארתי בארוכה בעה"י במנח"א (ח"א סי' ס"ח) ומכ"ש על קבר אבות ואמהות כמו קבר רחל אמנו או תנאים ואמוראים והצדיקים הקודמים אשר בצלם נח' בגויים. וגם התפלות הקבועות וקה"ת בצבור שם הוא כדי להעלות תפלותינו לפני כסא הכבוד אשר הצדיק הקבור יעלם וכמבואר במג"א הל' ר"ה (סי' תקפ"ז ס"ק ט"ז) ובבאה"ט שם בשם מהרי"ל להשתטח בער"ה על קברי צדיקים דביה"ק מקום מנוחת הצדיקים הוא מקום קדוש וטהור והתפלה נתקבלה יותר עכ"ל ומכ"ש קברי אבותינו הקדמונים וא"כ ה"ז לכבוד המת כנז' שבכח קדושתם מכחם ישחדו בעדנו להעלות תפלותינו. ולבטל מחיצת הברזל המפסקת ברוב עונותינו. כיה"ר במהרה בימינו:

ועיי"ש במהרי"ט צהלון שכ' שנסתפק אם הוא קבר ילד קטן וכו' שאין שם קבר אלא הוא אם אסור להתפלל תוך ד' אמותיו אם שייך לועג לרש ושם בדף הקודם כ' שקבר את בנו הנז' אצל קבר איש אלקים התנא חוני המעגל תחת האלה בוטם גדול וכו' והני מילי סתראי נינהו עם מ"ש אח"כ שאין שם קבר אלא הוא כנז' (ודוחק לומר שהי' רחוק ד' אמות מקבר התנא חוני המעגל. כיון שבקברי הקדושים הקודמים ושמונחים רובן במערות ממילא לא יוכלו לידע כ"כ בדיוק מקום הקבר וכמה אמות הוא רחוק ממנו). אלא ודאי פשיטא לי' למהרי"ט צ' דקבר התנא האלקי לא נחשב כלל לאיסור להתפלל בד' אמותיו וכנהוג באה"ק כנז' אך השמיענו בזה כי בנו הי' בקבר יחידי לא בביה"ק בין שאר מתים הגדולים שמחוייבים במצות בחייהם דאז הי' שייך לועג לרש משום השאר קברים. וכמ"ש בצל"ח שם. והנה בפרטות בקבר רחל אמנו ע"ה אשר דחז"ל ופירש"י (בפ' יוחי) וכן בפסיקתא רבתי (פסיקתא ג') כשיגלה אותם נבזזראדן כשהם הולכים בדרך באים ומחבקים קבורת רחל והיא עומדת ומבקשת רחמים וכו' והרי דמסוגל ביחוד תפלות ישראל על קבר רחל אמנו להושיענו ולהוציאנו מאפילה לאורה כמ"ש רחל מבכה על בני' מאנה להנחם על בני' כי איננו שגם עתה עומדת לטובה לעורר רחמים על בני' (ובחי' חיים ושלוה עה"ת בפ' יוחי וכן במק"א כתבנו מענין קבורת רחל שהיא בדרך אפרת היא בית לחם ואכ"מ להאריך) ע"כ בודאי שפיר מנהגן של ישראל להתפלל שם בצבור. ואל כביר לא ימאס ויחוש גאולתנו ופדות נפשנו בב"א:

שו"ת ציץ אליעזר חלק יט סימן ג

אודות תפלה ולבישת טלית ותפילין בבית העלמין בזמנינו ובמסיבות מיוחדות.

ב"ה, כ' כסלו. תשנ"א, ירושלים עיה"ק תובב"א נשאלתי מת"ח אחד מחשובי חסידי בראסלב בנוגע לתפלה ולבישת טו"ת בבית העלמין ובזה"ל:

אשאלה ממנו מענה על דבר שלאחרונה נפתחו שערי ציון של רבנו הק' מברסלב זיע"א, והשירות מצויות שם, והרבה אנשים עולים להשתטח על ציונו הק', והרבה שואלים איך להתנהג שם בענין הנחת טו"ת ותפלה וכו', דכפי המקובל היה שם בה"ח, אבל זה רק כפי המקובל אבל עד ראיה שבא יבוא ויאמר שהיה למראה עיניו קברים לא היה, ובזמן האחרון מצאו כמרחק של עשר אמות מהמקום הזה עצמות וכדומה, אבל המקום שאנחנו עומדים שם בתפלה לא מצאו שום סימן, והנה אין אנו מבקשים היתר על עצם קבורתו של הצדיק להתפלל שם, כי על זה דבר פשוט כפי אשר קיימו וקבלו מדור דור להתפלל על ידי קברי צדיקים, רק זה קמיבעי לן על זה שמקובל שיש סמוך לקבר הצדיק עוד קברים ועל זה באנו לשאול לדעת את המעשה אשר נעשה. והנה כאשר

גברה שם מלכות הרשעה והחריבה את כל בתי תפלתנו וגלה יקרנו וכל נחלתינו נהפכה לזרים ואין לנו שיוך רק המקום הקדוש והנורא הזה שיכולים שם בעיר אומאן להתפלל ע"כ אבקשה נא מכבודו הרמה שיורנו את המעשה אשר נעשה עכ"ל השאלה.

וזאת שהשבתי בקצרה.

הנה הגאון הנצי"ב ז"ל בהעמק שאלה על השאלות פ' חיי שרה שאילתא י"ד אות ו' מחדש לומר שיש להקל בזה"ז בתפלה וכו' בבית קברות היות שנהגו כעת להעמיק הקבר יותר מעשרה טפחים והוי רשות אחרת וכדנתיא בברכות ד' כ"ה א' ואם היה מקום גבוה י' טפחים או נמוך י' טפחים יושב בצדו וקורא ק"ש וכו', וכש"כ כשנקבר, ואין ביה"ק חמור ממת המונח בגלוי, ובימי הגמ' ה' המנהג שלא להעמיק הקבר כמש"כ התוס' במו"ק ד' ה' ב' ד"ה המנפח עיין שם, ואין סתירה מפורשת ברמב"ם ובשו"ע נגד חילוק זה, ע"ש.

ויעיין בשדי חמד מערכת אבילות אות קט"ו שמעתיק ג"כ דברי העמק שאלה בקצרה, וקורא קילוס לעצם חילוקו זה וכותב דנראה דהדין אמת ומיליה מילי דסברא נינהו עיין שם.

גם לרבות בספר שו"ת זקן אהרן (וואלקין) חלק ב' סימן פ"ה כותב על אודות חילוקו של העמק שאלה דהדין אמת, ומוסיף דברים בראי' וחיזוק.

ועוד כותב גם סברא דאין כאן לועג לרש היות ומחשיב עי"ז מקום קבורתם למקום קדוש להתפלל שם וזהו כבודם ע"ש, אבל סברא זאת היא כנגד הנפסק לאיסור, ויש רק לומר דהיא שייכת ביותר כשציבור שלם מתאסף ומתפלל שם ביחד, כבכגון נידון שאלתנו שמתאספים ובאים לשם כך ממרחקים.

באשר על כן נראה לי שיש מקום להקל ולהורות היתר בנידון שאלתו דמר בהנחת טו"ת ותפלה בציבור בסמוך לציון הק', ובפרט במסיבות המיוחדות של זאת השאלה, ואשר נוהרים ובאים לשם ממרחקי קצוי ארץ בכמיהה קדושה ומיוחדת.

ועוד זאת שהשטח כשלעצמו הוא ג"כ מקום מסופק אם היה שם מסביב בי"ק, או אם קיים עדנה, היות וזה עידן ועידנין היה זה מקום מופקר ועזוב וידי זרים שלטו שם, וכפי הידוע לדאבוננו מהרבה מקומות כגון אלה שחרשו ועקרו מן השורש במחרישה עמוקה כל מה שהי' שם, וניתן על כן לחשוב ולהניח שאפי' אם היה שם בי"ח יד רשעים כבר שלטה ופינו הכל, ורק מפני הפחד המיוחד שעברה על פניהם משמי מרום מפני קדושתו של הצדיק זיע"א לא העיזו לנגוע גם במקום מקודש זה.

מובן שהעיקר בזה ביסוד ההיתר הוא על יסוד חילוקו של הגאון הנצי"ב ז"ל כנ"ל, וכל האמור משמשים כסניפים נוספים.

בברכה ובהוקרה אליעזר יהודא וולדינברג

הקדמת הרמב"ם לפרק חלק במסכת סנהדרין שלוש עשרה עיקרי האמונה

היסוד החמישי: שהוא יתברך הוא הראוי לעבדו ולגדלו ולהודיעו גדולתו ולעשות מצותיו, ושלא יעשה כזה למי שהוא תחתיו במציאות מן המלאכים והכוכבים והגלגלים והיסודות ומה שהורכב מהם, לפי שכולם המטובעים על פעולתם אין משפט ולא בחירה אלא לו לבדו השי"ת, וכן אין ראוי לעבדם כדי להיותם אמצעים לקרבם אליו, אלא אליו בלבד יכוונו המחשבות ויניחו כל מה שזולתו, וזה היסוד החמישי הוא שהזהיר על ע"ז ורוב התורה מזהדת עליו.

סדר ליל שבת

כשנא מביית הכנסת יאמר זה

שלום עליכם מלאכי השרת
מלאכי עליון ממלך מלכי
המלכים הקדוש ברוך הוא יי:
בואכם לשלום מלאכי השלום
מלאכי עליון ממלך מלכי
המלכים הקדוש ברוך הוא יי:
ברכוני לשלום מלאכי השלום
מלאכי עליון ממלך מלכי
המלכים הקדוש ברוך הוא יי:
צאתכם לשלום מלאכי השלום
מלאכי עליון ממלך מלכי
המלכים הקדוש ברוך הוא יי:

מליחות

מבניסי רחמים הבניסו רחמינו, לפני פעל הרחמים.
משמיעי תפלה השמיעו תפלתנו, לפני שומע
תפלה. משמיעי צעקה השמיעו צעקתנו, לפני שומע צעקה.
מבניסי דמעה הבניסו דמעותינו, לפני מלך מתרצה
בדמעות. השתדלו והרבו תחנון ובקשה, לפני מלך אל רם
ונשא. הזכירו לפניו השמיעו לפניו תורה ומעשים טובים
של שוכני עפר. יזכר אהבתם ויחיה זרעם, שלא תאבד
שארית יעקב. כי צאן רועה נאמן היה לתרפת, ישראל גוי
אחד למשול ולשנינת. מחר עננו אלהי ישענו. ופרנו מפל
גזרות קשות, והושיעה ברחמיך הרבים משיח צדקך ועמך:

מליחות לשני וחמישי

מלאכי רחמים משרתי עליון חלו נא פני אל במוטב הניון אולי יחוס עם עני ואביון אולי ירחם:

כתר ראש מהג"ר חיים מוואלזין סי' צג

הפזמון "ברכוני לשלום" בליל שבת קדש לא אמר, וכזה בסליחת
"מלאכי רחמים", ואין לבקש מהמלאכים, כי להם כח מאומה, והכל
אצלם מאומה, והכל אצלם בהכרח - כאשר אדם זוכה, מוכרחים
לברכו, ואם לאו - בהכרח מקללין. ומ"ש (איוב לג, כג) אם יש עליו
מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו, הכל תלוי במעשיו,
ולפי פעולותיו מהמצוות ומעשים טובים, נברא מלאך שבהכרחו
להמליץ טוב עליו, ולהיפך ח"ו, נברא מלאך ויקטרג. ובפזמון
"מלאכי רחמים" אמר "אבות עולם אהובי עליון חלו נא" וכו', אבל
לא מחה בהאומרים.

פרשת שופטים פרק יח פסוק ט-יא

(ט) כי אתה בא אל-הארץ אשר-ה' אלקיך נתן לך לא-תלמד לעשות פְּתוּעַבַת הגוים ההם: (י) לא-ימצא בך מעביר בְּנוֹ-וּבֵתוֹ בְּאֵשׁ קִסִּים קִסְמִים מְעוֹגֵן וּמְנַחֵשׁ וּמְכַשֵּׁף: (יא) וְחָבֵר חָבֵר וְשָׁאֵל אוֹב וְיִדְעוּי וְדָרַשׁ אֶל-הַמְּתִים:

רש"י פרשת שופטים פרק יח פסוק יא

ודורש אל המתים - כגון המעלה בזכורו והנשאל בגלגולת:

אבן עזרא פרשת שופטים פרק יח פסוק יא

ודורש אל המתים - כהולכים אל בית הקברות ולוקחים עצם אדם מת ובעבור מחשבתו ושגעונו, תראה לו דמות צורות בחלום גם בהקיץ, וכל אלה תועבות השם, כי האמת להיות לב האדם תמים עם בוראו. וכאשר ישען על חכמתו לבקש האמת, ומה שיהיה, חוץ מהשם, הנה לבו חסר, כי הוא משובש. והרוצה לדרוש ידרוש מהשם על פי הנביא, על כן כתוב אחריו:

שולחן ערוך אורח חיים הלכות הנהגת אדם בבוקר סימן ד סעיף יח

אלו דברים צריכין נטילה וכו' וי"א אף ההולך בין המתים:

משנה ברורה סימן ד ס"ק מב

בבית הקברות וכתב מהרי"ל סי' כ"ג שיש ליטול קודם שיתפלל על הקברות ורוחצין שנית בשובו לחצר בה"ק שרוחות רעות מלוין החוזרין. ויש נוהגין אז לרחוץ גם הפנים:

עין משפט
גד כצורה

כה א ב מ"י פ"ג מהל'
אבל הלכה ו סמג עשין
דרכנ ג טוש"ע י"ד סימן
שלי סעף ב:
בז ג ד ה מ"י פ"ד מהל'
כלי המקדש הלכה כ
ופ"א מהלכות מלכים הלכה
א סמג עשין קטו טוש"ע
י"ד סימן רמז סעף י"ז
וסימן רמה סעף כב
כהג"ה:
בז ו מ"י פ"ט מהלכות
שבת הלכה ו סמג לאוין
סה טוש"ע ח"ה סימן עג
סעף ה:
כה ז מ"י פ"ד מהלכות
ח"ה הלכה ה טוש"ע
י"ד סימן רמז סעף י"א:

ליקובי רש"י
[שייך לעמוד א]
בביתו ולא בביתו.

קג: הנושא את האשה פרק שנים עשר כתובות

מזומן

לחיי העו"ם הבא. תימנה והלא כל ישראל יש להם חלק
לעוה"כ" ופירש הרב ר' מאיר כל היכא דאמר מזומן לחיי
העולם הכא היינו צלל דין וצלל יסורין: **אותו** היום שמת רבי
בב"ב קדושה. שהיו קורין אותו רבינו הקדוש^ע והא דתניא בשילהי

והושיבו ישיבה. לעסוק בתורה: **לאחר שלשים יום**. של פטירתו מיד
ולא תהיו עסוקין בהספד: שמשון בני חבב. הוא ולקמן פריך מאי
קאמר: הנינא בר המא ישב בראש. הישיבה: סבור מינה משום
מורה. דבני כפרים דסמיכו לעיירות ואתו^ל למספדיה כיון דחזו דקא

בטלה ענוה
(דף מט.) משמת ר' בטלה ענוה
וראה י"ל קדושה בכלל והרב רבי
חיים כהן היה אומר אילמלי הייתי
כשנפטר ר"ם הייתי מטמא לו דהאי
בטלה קדושה דקאמר הכא היינו קדושת
כהונה וכן מוכח מדקאמר אותו היום
משמע אותו היום דוקא ותו לא ובהדיא
אמר זירושלמי דמס' זכרות כפ' מי
שמתו^ב דכשמת רבי אמרו אין כהונה
היום ואין גראה לרבי דכמדומה
לרבי דהתם מיירי בטומאת בית הפרס
דרבנן^ג אבל טומאה דאורייתא לא:
ומנח

אספדוהו בכרכין וקא אתו כולי עלמא
מעיירות ומכפרים אמרי משום יקרא
הוא דקאמר: יומא דאשכבתיה. יום
פטירתו: צריבא פ"מימר. דר"ג דזכור
^להו נשיאה: פ"ד ופ"ט פ"ע. פסקת היה
כדאמרינן בעלמא (סוכה ג.) לוי אחוי
קידה ואתלע: מאי קשיא ליה. לר"ש
כרבי^ל דאמר לריכא למימר אמאי לריכא
הא קרא כתיב: ההוא ממלא מקום
אבותיו הוה. כלומר אין בלתי תשוב
ממנו אבל כאן הרי אחוי חכם ממנו:
ויתב רבי הנינא אבראי. חוץ לבית
המדרש שלא היה נכסף לר' אפס:

רש"ש שם

והר"ח כהן כו'. ונ"ל ראייה לדבריו מהאגדה דהביאו התוס' בב"מ (קיד ב) באליהו הנביא ז"ל שהשיב צדיקים אין מטמאין:

יורה דעה שעד הלכות טומאת כהן בית יוסף

דיני מת מזהה כחז רבינו בסמ"ד (שא:): **כתבו** המוספות בסוף פרק הנושא (כמוסות קג: ד"ה אותו) שהרב ר' חיים כהן
היה אומר (אלמלא) [אלמלי] הייתי כשנפטר רבינו חס הייתי מטמא לו דהאי בטלה קדושה דקאמר הכא היינו קדושת כהונה ובהדיא
אמרינן זירושלמי פרק מי שמתו (זכרות פ"ג ה"א) דכשמת רבי אמרו אין כהונה היום ואין גראה לרבי דכמדומה דהתם מיירי בטומאת
בית הפרס דרבנן אבל טומאה דאורייתא לא עכ"ל ויש לחמוה על הרב ר' חיים כהן שהרי רבינו חס לא היה נשיא ואם התירו לטמאות
לרבי שהיה נשיא למה יתירו להטמאות לרבינו חס שלא היה נשיא ושמה היה סובר הרב ר' חיים גדול הדור דינו כנשיא ואף על
פי שבהגהות מיימון (הל' אבל פ"ג אות ד) מספקא ליה אי גדול הדור דינו כנשיא הרב ר' חיים פשיט ליה יבן: **כתב** הרמב"ן

Rabbi Doniel Lander

רבבות אפרים חלק ג סימן רמז

ושאלתי למורי זרבי הרב הגאון ר' שלמה זלמן
אורבך שליט"א, וזה אשר השיב לי וז"ל: הגני משיב לו
בקיזור על שאילתו. בנוגע לזה שהנכנס מפעיל בכניסתו
מצלמה, נראה דאף שהכותב במי מילין בשבת חייב אע"ג
שהכתב נבלע מיד ולא ניכר כלל, היינו משום דלרגע קט
ה"ז ניכר ונקרא שפיר בשם כותב, ולכן אע"ג דלאחר
שנבלע הכתב ולא ניכר ואם יהיה בהזיא שעתא גיטא
אין זה גט, אפי"ה חשיב שפיר כיכול להתקיים כיון
דאפשר לעשותו ניכר ע"י מיון דניכר (וכשכותב בחלב
אפשר ע"י אש) משא"כ בנידון דידן שגם בתחילתו אין
ניכר אין זה חשוב כתיבה ואע"ג דמסתבר שמדרבנן ודאי
אסור מ"מ בכה"ג נראה דיש להקל בפס"ר דלא ניחא
לי, דהא חשיב נמי כלאחר יד, והרי גם מוציאים מים
מהברז בשבת אע"ג דמיד מתחיל השעון למדוד ומקרב
מספרים (אמר המחבר, ע' מ"ש בדין זה בסי' רסא) זה
לזה דאסור נמי מדרבנן, והיינו משום דלא ניחא ליה,
וה"נ גם כאן רק ניחא ליה לבעל הבית ולא למי שנכנס,
עכ"ל.

רמב"ם הלכות שבת פרק יא הלכה יז

רושם תולדת כותב הוא, כיצד הרושם רשמים וצורות בכותל ובששר וכיוצא בהן כדרך שהצירין רושמים הרי זה

ח"יב משום כותב:

הרב משה פיינשטיין זצ"ל
 הרב יהושע נויבירט
 הרב ישראל רוזן

טלוויזיה במעגל סגור בשבת שאלה ותשובות

ראשי פרקים

- א. רקע
 ב. תשובת הרב משה פיינשטיין זצ"ל
 ג. תשובת הרב יהושע נויבירט

א. רקע:

מצלמת טלוויזיה במעגל סגור מאפשרת לראות ע"ג מסך את כל מה שעין העדשה קולטת. מדובר **במצלמה** קבועה המכוונת לקטע מסויים, בדרך כלל לפני דלת ראשית למקום שמור, ואיש בטחון צופה במסך ומוודא בדרך זו את זהות הנכנסים.

מצלמות כאלו נהוגות גם למעקב אחר תנועות באזורים רגישים, כמו ב"מערת המכפלה, בטרמינילים, בכניסות לאתרים בטחוניים, בשירות בתי הסוהר, בשערי ישובים, בכתי מלון, בכתי עסק רכים (שאינם פתוחים בשבת) וכיו"ב. השיטה מתפשטת ונכנסת גם לבתי חולים, בתי אבות, ואפי' לבתים פרטיים המעסיקים שומר קבוע בכניסה הראשית.

רק לעתים האדם הנקלע לשטח המצולם מודע לכך. ולא אחת עולה השאלה היש איסור שבת להכנס "לתחום המצולם", להיחשף לעין המצלמה ולהופיע ע"ג המסך.

להלן חילופי מכתבים בנדון.

ישראל רוזן

ב. תשובת הרב משה פיינשטיין זצ"ל

ב"ה, י"ג טבת תשמ"ב, 8.1.82

לכבוד

הגאון האדיר

רבי משה פיינשטיין שליט"א

ניו יורק

ארה"ב

הנדון: העברה בשבת במקום המצולם בטלוויזיה במעגל סגור

מתוך התעסקותנו בנושאים הלכתיים טכנולוגיים נתקלנו לא פעם בשאלה הבאה:
 במקומות רבים נהוג כיום לראות את העוברים ונכנסים בטלוויזיה במעגל סגור. מצלמה

מכוונת כלפי הפתח וע"ג מסך הנמצא בריחוק מקום רואים את כל שעין המצלמה רואה. מבחינה טכנולוגית יש זרם בתוך המצלמה, והיא סורקת את השטח המצולם עשרות פעמים בשניה, נקודה אחר נקודה.

חשוב לציין שאין כאן חומר שעליו נקלטת תמונה אלא סידור אלקטרוני בלבד דואג שהנקודה במסך המתאימה לנקודה בשטח תהיה נסרקת בתדירות.

הופעת אדם או חפץ כל שהוא תחת עין המצלמה פירושה שינוי הגוון שהמצלמה פוגעת, מלבן עד שחור וכל גווני הביניים. שינוי הגוון מתורגם במצלמה לשינוי קל במתח, ועי"כ לשינוי במסך. במנורת המסך נפלטים אלקטרונים ובכל נקודה שהם פוגעים במסך נוצרת מעין נקודת אור ע"י חומר זרחני, אשר "אורו" נעלם מיד. עצמת ה"זריחה" תלויה במתח של המצלמה לפי התנאים בשטח.

אם מזדמן אדם למקום בו קימת מצלמה כזו (אפי' ברחובות וברמזורים) - כלום יש איסור שבת לעבור תחת "שבת" המצלמה? וכי יש כאן פעולה חשמלית האוסרת הנעשית בידי אדם, או פעולת רישום או כתיבה, והרי זו איננה מתקימת וכולה "רגע כמימרא", ובכלל לכאורה סמי כתיבה מהכא.

אנא, יחזה כת"ר את דעתו הרמתה, ונודה להיענות מיידית כי הענין מעשי מאד.

ביקרא דאורייתא

הרב ישראל רוזן, מהנדס
אלון שבות, גוש עציון

בס"ד שביעי בשבת לפרשת בשלח בשנת התשמ"ב

לכבוד ידידי הרה"ג מוהר"ר ישראל רוזן שליט"א בברכת שלום וברכה,

בקשר להשאלה לעבור לפני מצלמה שעומד בפתח איזה בנין, השיב מורי סבי שליט"א שמאחר שזה כתב שאינו מתקיים, ואפילו עדיף, הוא לכל היותר רק איסור דרבנן, ומאחר שמצד העובר רק הוי לכל היותר פסיק רישא דלא איכפת ליה, אז מותר. וגם מצד המסדר את המצלמה אין איסור מאחר שמסודר מקודם שבת.

בידידות

מרדכי טנדלר

כדי למלא בקשת הרה"ג מוהר"ר ישראל רוזן שליט"א שאצרף כאן חתימתי לתוספת ראייה שכך פסקתי; הריני כך חותם ביום י' לחודש שבט תשמ"ב בנוא יארק, נאום

משה פיינשטיין

ג. תשובת הרב יהושע נויבירט

ב"ה, י"ח כסלו תשנ"א

לרב הגאון הגר"י נויבירט שליט"א

ברכה ושלום וכט"ס,

קבלתי בטלפון שאלתו בדבר טלוויזיה במעגל סגור בשבת, בקשר לבית כנסת.

בכן, לפני שנים רבות כתשמ"ב, בקרתי בארה"ב זוכיתי לפקוד את ביתו של גאון הדור הגר"מ פיינשטיין זצ"ל. שלחתי לו את המכתב הרצ"ב בקשר לטלוויזיה במעגל סגור.

וזה אשר השיבני (הלשון היא של הנכד אך הרב זצ"ל עצמו חתם בשולי הדף לראיה ולאישור הפסק. הכת"י קשה מאד לקריאה ולכן אעתיקנו):

"בקשר לשאלה לעבור לפני מצלמה שעומד בפתח איזה בנין, השיב מורי סבי שליט"א שמאחר שזה כתב שאינו מתקיים ואפי' עדיף, הוא לכל היותר רק איסור דרבנן, ומאחר שמצד העובר רק הוי לכל היותר פס"ר דלא איכפת ליה, או מותר. וגם מצד המסדר את המצלמה אין איסור מאחר שמסודר מקודם שבת".

הריני כך חותם ביום י' לחודש שבט תשמ"ב כנוא ארק, נאום משה פיינשטיין.

יתכן שבנד"ד נחשב פסי"ר דאיכפת ליה, וכמוכן אציע כי כת"ר יפסוק בנקודה זו. אשמח מאד אם יודיענו הכרעתו, ואשמח אם ישיבנו בפסק.

ביקרא דאורייתא

ישראל רוזן

בע"ה, ו' אלול תשנ"א

כב' מכובדנו וידידנו הגר"י שליט"א רוזן

אחדשה"ט ושמעכ"ת

... בענין טלוויזיה במעגל סגור, מכוון מלפני ש"ק, כבר עניתי כי מי אנכי שאהרהר אחרי דברי בעל האגרות משה זצ"ל, ובפרט שודאי אין לו קיום.

ועוד, מי אומר בכלל שזה כתב. זה אלקטרודות בצורת אדם, והראיה ממחשב שכותבים עליו שם ה'.

ודברתי עם מו"ר הגרשו"א שליט"א והוא אמר לי שאין מקום לחשוש כי אין זה כתב.

אלא דעדין יש לעיין ואנא תשובה, כי חוששני שמא בזמן שאין עוברים אין בכלל זרם, ורק ע"י שאדם עובר הוא גורם לזרם ומופיעה התמונה, ודבר זה מצוי היום ברמקול.

בברה"ת וכוח"ט

יהושע נויבירט

הערת הרב ישראל רוזן: כפי שהתברר, מצלמות טלוויזיה במעגל סגור המקובלות בשוק פועלות ברציפות ואין בהן "סף" הגורם להפעלתן רק כאשר מתרחשת תנועת אדם וכיו"ב.

תשובות והנהגות כרך ב סימן קפט

שאלה: לדפוק בשער כדי שגוי יפתח לו ע"י כח אלקטרי שהוא איסור דאורייתא אם מותר

נשאלתי בבתיים הגדולים כאן (ביוהנסבורג) שסגורים תמיד, ורק כשדופק והנכרי רואה אותו במסך מואר (שהוא לבן ולא שחור) פותח באמצעות לחיצה על כפתור חשמלי (שהוא מלאכה דאורייתא) אם מותר לבוא בשבת.

הנה לכאורה אסור לדפוק דבזה קורא לנכרי, ויש כאן איסור שבות במלאכה דאורייתא, וכן אפילו בדיעבד שכבר פתח, הא אסור ליהנות ממעשה שבת, ואם נאסור יגרם צער ועגמת נפש להרבה משפחות שאי אפשר לבקר אצל אחר בשבת, והדיירים גופא סגורים שמה כל השבת ולא יוכלו לצאת שאין יכולים לחזור בלי שהגוי יפתח עבורם.

ונראה דכיון דיש צער ועגמת נפש יש לצדד להקל, דכיון שבעלי הדירה שהם נכרים, הם שוכרים את השוער, וכן רוב הדיירים בבנינים הגדולים הם נכרים, והם ששוכרים את הנכרי ומצווים לו שיפתח לכל אנשים לבנים (ולא מהשחורים) שירצה ליכנס, וכשהנכרי פותח אינו עושה מפני הישראל שדופק, דאפילו ירצה הנכרי שלא לפתוח מחמת הישראל שדופק, מוכרח הוא לפתוח בפקודת בעלי הבנין שהם נכרים, וא"כ אין כאן רמז לפתוח מחמתו אלא כגורם שעל ידי זה מוכרח הנכרי לקיים פקודת הנכרים ששכרוהו, ואף אם נפרש פעולתו כמבקש שיפתח לו, היינו כמבקש שיקיים שכירותו שנתחייב לשוכריו, ומעתה שיסוד האיסור לבקש מנכרי לעשות מלאכה מדרבנן היינו משום דמיחזי כשלוחו, וכה"ג ששכור ועומד לכך ע"י הנכרי יש מקום לצדד להקל, שאינו נחשב שלוחו רק של אלו ששכרוהו ובשבילם עושה, רק על ידו מזדמן להם לעבוד לבעה"ב, וכן אינו מצווה כלל רק בהופעתו מרמז ובזה יש להקל.

ואף דאסור ליהנות ממעשה שבת, יש לצדד בזה להתירא מכמה צדדי, חדא, מש"כ במ"ב סימן ש"ז ס"ק נ"ה דאם פתח נכרי אגרת של ישראל מותר לישראל לקרותה כיון שאינה נהנה מגופה של המלאכה, ולפי זה גם בנידון דידן מותר דהוא רק מסיר המונע, ואסרו הנאה גמורה, וע"ש בשעה"צ שמקורו מהגר"א בשם המ"א בסוס"י תקי"ח, אבל כניסה שאינו כאכילה לא מצינו שאסרו כה"ג, גם למש"כ במ"ב דבאגרת ההיתר משום שאין חשש שיאמר לו פעם אחרת, הנה כאן הוא שכירו של הנכרי, וכן למה שנתבאר לצדד דאין העכו"ם עושה מחמת הישראל אלא מחמת העכו"ם שמינוהו לכך, וא"כ יש לצדד דאין עושין כן מחמת הישראל אלא מחמת עצמן שכן רצונם שיפתחו לכל לבן הרוצה ליכנס ולא שיהיו כסגורים ללא אפשרות כניסה אליהם וכה"ג שלא נעשה בשביל הישראל מותר ליהנות ממעשה שבת וכמבואר בשו"ע סימן שכ"ה. סוף דבר התרתי בשעת הדחק ליהודי ליכנס אף שהגוי פותח לו כשרואים בטלויזיה שנכנס, וקבלתי תשובה מהגאון רבי בצלאל שטרן (זצ"ל) שהסכים כן, (ונדפס בשו"ת שלו בצל החכמה ח"ו סימן ס"ה).

חוט שני קונטרס בענין חשמל עמ' שעח

ג. מה שנתבאר בעז"ה ב"חוט שני" שבת חלק ד' פ' פ"ט, עמ' קסג, שאין איסור לעבור בשבת במקום שמופעל מצלמה המצלמת אותו בשבת, היינו דווקא אם לא ניחא כלל לשום אדם בצילום ובתמונה, והמצלמה נועדה להרתיע את הגנבים וכיוצ"ב, וממילא לא יגיעו לשם הגנבים. אבל אם יש מי שמעוניין בתמונה, אף שהמצטלם לא ידוע לו כלל מהצילום הנעשה בשבת, ואינו מעוניין ולא ניחא ליה כלל בתמונה, אסור להפעיל מצלמה וכן מכשיר הקלטה מערב שבת שיפעל בשבת.

To see Reb Shlomo Zalman's Teshuva about opening refrigerators on Shabbos [click here](#)

שו"ת שבט הלוי חלק ט סימן טט

יקרתו קבלתי ואשיב בקיצור כדרכי, ע"ד המצוי אצלכם שנדלק מאור עלעקטרי לפני הבתים כשאדם עובר לפני הבית, ויש חלקים שמרגישים במי שעובר בכל רוחב הרחוב ונמצא שאדם העובר גורם להדלקה, וכב' הביא בזה מש"כ בתשובת חשב האפוד (לא נמצא אצלי) ספ"ג להתיר מטעם פס"ר דלא ניחא לי', ובצירוף דעת הרשב"א לענין צידה המובא גם במג"א ס"י שט"ז לענין נועל ביתו אעפ"י שידע שהצבי בתוכו, אבל לכב' עדיין אין זה מניח הדעת, דהא הפוסקים נטו מדרכו של הרשב"א (ועיין מג"א שם ס"ק י"א) וגם מהמבואר ס"י שט"ז ברמ"א לענין תיבה שבתוכה זבובים, כאשר העיר הגרעק"א במג"א שם, ועוד נו"נ קצת בזה בדברים ישרים.

ואומר בטח דבעיניי אין חשש איסור בזה עכ"פ מעיקר הדין דכבר בארתי בשבט הלוי ח"ג ס"י מ"א ושם ס"י צ"ז, ובח"א ס"י מ"ז, דיסוד מלאכת שבת פעולת מלאכה, וגם שיהי' מלאכת מחשבת אבל מחשבת בלי מלאכה המצטרפת לזה לא אסרה תורה, והיינו נמי טעמא פלוגתת ר"ש ור"י בדבר שא"מ דגורר מטה כסא וכו' דר"ש מתיר כל זמן שאינו פס"ר בודאי הגם שע"פ רוב יעשה גם חריץ דכ"ז שאינו הכרח גמור שיעשה גם חריץ, אין מעשה פעולת הגרירה מתיחסת עוד לעשית חריץ רק מעשה גרירה לשם גרירה, ונמצא שנעשה חריץ בלי פעולה מתיחסת אליו, ועיין הי' מה שהבאתי בזה בס"י צ"ז שם מתשובת הרשב"א ח"ד ס"י ע"ד, ואין פלוגתא ביסוד זה בין הרשב"א והר"ן סו"פ האורג לענין נעילת דלת בעוד הצבי בתוכו, אלא דהרשב"א דעתו דנעילת דלת היותה פעולת היתר רגילה אינה מתיחסת לצידה כל זמן שעדיין לא חישב עליה, ונמצא שיש תוצאה של צידה בלי פעולת המלאכה והר"ן חולק בזה כיון דסו"ס עושה מעשה צידה מובהקת אנו מצרפים מעשה הנעילה ע"י הדלת להכרח של פס"ר כאלו כיון אליה כשאר מלאכת שבת בפועל, ובזה יש לדון אם דברי הרשב"א הלכה הם או לא.

אבל לא כן כשאדם אינו עושה כלום ממש והולך לדרכו לפי תומו ואינו מוסיף אף תנועה אחת למען מלאכה אף שבגרמתו נדלק אור או דבר כיו"ב בזה פשיטא שכל זמן שאינו חושב ממש ללכת למען הדליק וכיו"ב שאין אנו מצרפים הליכתו הרגילה להתוצאה הנ"ל, ואין כאן פעולה של מלאכה, ודבר זה בכלל מש"כ הפוסקים כעין זה

לענין מלאכת מכה בפטיש די שנם פרטים דכל זמן שאין מכוונים בפ' אינו בגדר אינו מתכוין אלא שאינו בגדר מלאכה כלל כמבואר בהה"מ פי"ב מהל' שבת ה"ב ובמג"א סי' שיי"ח ס"ק ל"ו, ודין ק"ו משם ומובן דאין זה דומה לנדון השכיח היום שדלתות בית נפתחות ע"י עין אלקטרי ע"י הנכנס לתוכו דבזה ודאי איכפת לי' בתוצאה של כניסתו ואסור, משא"כ העובר ברחוב גרידא בלי שום ניחותא הנ"ל.

תלמוד בבלי מסכת בבא קמא דף ס עמוד א

ת"ר: ליבה ולבתה הרוח, אם יש בלביו כדי ללבותה - חייב, ואם לאו - פטור. אמאי? ליהוי כזורה ורוח מסייעתו! אמר אביי: הכא במאי עסקין - כגון שליבה מצד אחד, ולבתו הרוח מצד אחר. רבא אמר: כגון שליבה ברוח מצויה, ולבתו הרוח ברוח שאינה מצויה. ר' זירא אמר: כגון דצמרה צמורי. רב אשי אמר: כי אמרינן זורה ורוח מסייעתו - ה"מ לענין שבת, דמלאכת מחשבת אסרה תורה, אבל הכא גרמא בעלמא הוא, וגרמא בנזקין פטור.

רא"ש מסכת בבא קמא פרק ו סימן יא

ת"ר המלבה ולבתו הרוח אם יש בליביו כדי ללבות חייב. והוא שאין ברוח כדי ללבות דאי יש ברוח כדי ללבות אפילו יש בליביו כדי ללבות פטור דמאי קעביד בלאו איהו נמי תתלבה ותזיק. ואם אין בליביו כדי ללבות וגם לא ברוח כדי ללבות ונצטרפו יחד וליבו פטור. ולא אמרינן [אף על פי] שסייעו הרוח בעשיית האש הוי כאילו הוא עשהו לבדו מידי דהוה אזורו ורוח מסייעתו דחשבי' ליה כאילו עשה המלאכה לבדו. דהתם מלאכת מחשבת אסרה תורה אף על פי דלא הוי אלא גרמא בעלמא בהכי חייבה תורה כיון דמלאכה זו עיקר עשייתה ע"י רוח. אבל הכא גרמא בעלמא וגרמא בנזקין פטור:

שו"ת אחיעזר חלק ג סימן ס

ע"ד בקשתו לברר בהירחון שלו אדות הנדפס שם בנוגע לאלקטרי' /לחשמל/ בשבת הנה כבר נתפשטה הוראה לאיסור בכל תפוצות ישראל וכן פסק הגר"י שמעלקיש ז"ל בחבורו בית יצחק, דהוי אב מלאכה וחייב משום מבעיר ומכבה ועי' בית יצחק חיו"ד ח"ב סי' ל"א ובהשמטות שם ובחלק א' סי' ק"פ /ק"כ/ ובכמה ספרים, ומה שיש לדון ולהתווכח בזה אין כדאי שיבאו הדברים בירחון, אשר יתפרסמו הדברים בוכוחים שונים, ויוכל להיות למכשול הרבים. ובשו"ת שאילת דוד להגאון מאוה"ג ר' דוד מקארלין ז"ל בשו"ת או"ח סי' ה' כתב בסוף התשובה בזה"ל: אבל חס לו להדפיס דברי במ"ע כי אנכי מעולם מתרחק מזה וכו' והשנית אנחנו כעת במקום מים הרעים והתלמידים ישתו וימותו כי עמי מקלו יגיד לו כל המיקל כו' ואיני רוצה שיתחלל שם שמים שיקילו הרבה יותר מאשר נכון ע"פ הדין עכ"ד.

ומה ששלח אלי העתקת מכתב גדול אחד הנדפס בעתון ירחי בית ועד לחכמים מניו יארק תרס"ג ע"ד הדלקת אור אלקטרי' ביום טוב שמתיר, היינו רק ביום טוב וס"ל דאין זה מוליד, וצירף זה לסניף שהוא גרמא, אבל לא עלה על הדעת להקל בשבת וגם בדין יום טוב אין הלכה כמותו.

והנה בעיקר הדבר שמבארים בהירחון אופן הדלקת האלקטרי' שבטרם הכנסו לתוך הזכוכית הפסק יש בו וכו' וכשמסבב את הגלגל נעשה צפוי קצר זה מעין גשר שהזרם עובר עליו, ולפי"ז יש לדון דבסבובו להכפתור שבתוך המעריך אינו אלא גרמא בעלמא ודמי להא דא"ר בסנהדרין ע"ז ע"ב זרק חץ ותריס בידו ובא אחר ונטלו ואפילו הוא קדם ונטלו פטור דבעידנא דשדי בי' מיפסק פסיקי' גירי', הרי קמן דהמסלק את התריס המעכב את החץ שלא יגש אליו אף על גב דבסלוקו זה מכשיר הוא את החץ שיהרוג או יזיק מ"מ אין להמסלק הזה דין מזיק בידיים ורק גרמא עלמא, וה"נ לענין שבת הוי גרמא. זהו תו"ד. ואני שאלתי לאומן עלעקטראטעכניק/חשמלאי/ והראה לי אופן תכנית המכונה הנעבדת פה בסבוב הכפתור שבתוך המעריך לבד שמסיר הגשר מחבר עם זה גם החוטין באופן שבסבוב הכפתור מחבר את החוטים ממש ועושה הבערה בידיים. אך אמר לי שאפשר להכין מכונה כזו שע"י הסרת הגשר יחוברו החוטים מאליהם ע"י כלי צירוף (ספראנזינקע) אחר ובאופן זה יהי' חבור נעשה מאליו ע"י הכלי צירוף.

אולם גם באופן זה נראה למאי דמבואר בש"ס בסנהדרין שם /דף ע"ז/ האי מאן דכפתי' לחברי' ואשקיל עלי' בידקא דמיא גירי דידי' נינהו ומיחייב, ובחי' הרמ"ה שם כתב ואי קשיא לך מכדי הכא לאו בדאזלי מכחו עסקינן אלא כגון שהי' דבר מפסיק בין המים ובינו ונטלו ונמצאו המים באין עליו מאליהן ואמאי מחייב הא לאו כחו הוא ותו מאי שנא מדרבה דאמר זרק בו חץ ותריס בידו ובא זה ונטלו ואפילו הוא קדם ונטלו פטור דבעידנא דשדי מפסק פסיקי' גירי' אלמא אף על גב דקא שקיל לי' לההוא מידעם דהוה מפסיק ביני' ובין גירי' דשדי בי' פטור וכ"ש הכא דהני גירי' לאו מכחו קא אזלי ואמאי מחייב לא תקשי לך וכו' ולא דמיא הא מילתא לזרק בו חץ ותריס בידו דאלו התם כי סלקי' לתריס מיקמי דנימטי גירא לגבי' הוא דסליקי' דאי לבתר דמטא לגבי תריס אף על גב דהוי מסלק לי' לתריס תו לא הוי אזיל גירא טפי ולא הוי מיקטל, אלא ודאי ע"כ בדסלקי' מקמי דנימטי לגבי' ואמטו להכי פטור דכי סלקי' לאו מידי עבד, מאי אמרת סוף חץ לבא, הא אמרו כל סוף הורג לבא פטור דגרמא בעלמא הוא אבל הכא דכי סלקי' לעפרא דמפסיק בין מיא לדידי' מיא הוי נגעי בההוא עפרא גופי' כי סלקי' לעפר גירי דידי' הוא עכ"ל.

הרי מבואר מדברי הרמ"ה דאם היה החץ סמוך ממש להתריס אם הסיר התריס זהו גירי דילי' והי' חייב ע"ז כמו בבידקא דמיא, וה"נ אם הסיר הגשר וזרם האלקטרי עובר מיד הרי הוא כמו בידקא דמיא, דמתחברים הזרמים כמו המים. ונראה דזה הוי ככח ראשון.

והנה בעיקר הדין לגבי גרמא בשבת דעת האבן העוזר באו"ח בסוף סי' שכ"ח בנותן חטים לתוך רחיים של מים חייב ולא כמו שכתב המג"א בסי' רנ"ב, וכל האחרונים השיגו על המג"א על מה שהביא ראי' מדברי התוס' שבת י"ז. ודעת האה"ע דחייב כמו שאמרו בב"ק דף ס' זורה ורוח מסיעתו דאף דלנזקין הוי גרמא ופטור לענין שבת מלאכת מחשבת אסרה תורה, ומכ"ש מה שחייב בנזקין.

ולכאורה ד' האה"ע תמוהים מאי ראי' מזורה דזהו מלאכתו כמו זורע ואופה וצד, אלא דגם ד' המג"א בסי' רנ"ב שהוכיח מצידה אינו מובן, דשאני צידה דזהו מלאכתו, אבל ברחיים של מים הא אפשר מלאכת הטחינה ברחיים

של יד. ונראה בדעתם דמה שאמרו בזורה ורוח מסייעתנו מלאכת מחשבת אסרה תורה ולא אמרו שזהו עצם המלאכה, היינו דכל שהוא מלאכת מחשבת והמלאכה מתעביד באופן זה חשוב מלאכת מחשבת ועל כן גם בנותן חטים ברחיים של מים, שזהו דרך הטחינה אף שבאפשרי לעשות ע"י טחינה ביד מ"מ זוהי מלאכת מחשבת שאסרה תורה. ולא דמי להא דשבת ק"כ בגרם כבוי שהוא בא במקרה ובכה"ג אמרין לא תעשה כל מלאכה, דגרמא שרי דבכה"ג לא חשוב מלאכה, אבל באופן שהמלאכה היא תמיד ע"י גרמא זהו חשוב מלאכת מחשבת.

ובישועות יעקב סי' של"ד בתשו' נכדו הגאון ז"ל כתב בשיטת הש"ג דגרם כבוי פטור דוקא באינו מכוי, דבמתכוין חייב משום כבוי דהוי מלאכת מחשבת דחייב גם בגרמא כמבואר בב"ק ס', ורק בלא נתכוין דאין זה מלאכה ואין זה מלאכת מחשבת בכה"ג אין חיוב בגרמא יעו"ש.

אולם הרא"ש בב"ק ס' שם כ' דהתם מלאכת מחשבת אסרה תורה, אף על פי דלא הוי אלא גרמא בעלמא בהכי חייבה תורה כיון דמלאכה זו עיקר עשייתה ע"י רוח, מבואר דדוקא בזורה שעיקר עשייתה כן, אבל לא בשאר מלאכות. שו"ר בס' אמרי בינה חאו"ח שהרגיש בזה. והנה בגוף השאלה וההערה שהעיר דפתיחת השרויף/הבורג/ ביום טוב דהוי גרמא, העיר בזה הס' מחזה אברהם להגאב"ד דבראד ומתיר ע"י נכרי, ובאמת לא כל הגרמות שוות ויש שיטות דגם גרמא אסור היכא דאין הפסק מחיצות בין האש, זהו שי' רש"י במסתפק דהוי מכבה, ושי' התוס' בשם ר"ת בשבת מ"ז דדוקא לעשות מחיצה מכלים שיש בתוכם מים, אבל היכא שאין הפסק מים בין המחיצות י"ל דהוי איסור דאורייתא וכ"ה שי' הרא"ש בביצה, דמסתפק מן השמן חייב משום גרם כבוי, כיון שהשמן והפתילה גורמים שניהם ההדלקה והממעט וממהר את הכבוי חייב משום מכבה, ועי' ביש"ש בביצה שם דחייב חטאת כ"כ בס' מרכ' המשנה בשי' הרמב"ם דגרם כבוי בכה"ג הוי דאורייתא. ובס' מחז"א הנ"ל בס' מ"א והשמטות שם מצדד דבהבערה גם גרמא אסור, דבכל אבות מלאכות ילפינן דגרמא שרי מדכתיב לא תעשה כל מלאכה עשי' הוא דאסור, וגרמא שרי, משא"כ בהבערה דכתי' לא תבערו י"ל דאף גרמא אסור. והא דקשה דא"כ איצטריך קרא לא תבערו לגרמא דאסור, ולמ"ל למימר ללאו או לחלק משום דזה מוכח מבכל מושבותיכם דמרבה הבערת בת כהן, דהא אפשר ע"י גרמא יעו"ש מה שפלפל בזה, אבל כל זה אינו אלא לפלפולא, אבל להלכה בודאי נראה דאין חילוק בין הבערה לשאר מלאכות.

וגדול אחד העיר מקושיית הירושלמי פ"ב דב"ק דמקשה לר"ל דס"ל אשו משום ממונו ממתני' דהוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור משום דחייב מיתה ואם איתא דמשום ממונו משבולת ראשונה ואילך יתחייב משום ממונו, ולדברי המחז"א, יהי גם על מה שלאח"כ חיוב משום גרמא אך מה שהקשה הנ"ל לשי' האהע"ז דחייב משום גרמא משום דמלאכת מחשבת אסרה תורה, מקושית הירוש' הנ"ל, הנה דברי האה"ע הוא דוקא באופן דדרך המלאכה ברחיים הוא ע"י גרמא, ומדמי לזורה דמלאכת מחשבת אסרה תורה, אבל במבעיר סתם שדרך המלאכה הוא בידיים בודאי אינו חייב משום גרמא, רק באופן שהמלאכה מתהווה תמיד ע"י גרמא. והנ"ל י"ל בהבערת האלעקטרי' כשנת"ל.

המורם מכל האמור דבחבור החוטין של אלקטרי, להבעיר בידיים, דהוי מלאכת הבערה ממש וגם אם החבור נעשה בסבוב הכפתור באופן שמאליו יתחברו החוטין דמי ביותר לבידקא דמיא בכח ראשון דחייב משום גירי דילי, גם באופן דהוי גרמא לד' אבן העוזר דבנתינת חטים לתוך הרחיים של מים יש חיוב תורה משום מלאכת מחשבת, ולבד זה גם בגרם כבוי לא כל הגרמות שוות, וכמה שי' ס"ל די ש איסור תורה בזה וידעתי שיש להאריך בזה בכל פרט, אבל אין הזמן גורם לזה, ובבירור ענין זה נדפסו כמה קונטרסים שהעלו להלכה שחייבים בעלעקטרי' משום מבעיר ומכבה.

תלמוד בבלי מסכת עירובין דף מא עמוד ב

בעו מיניה מרבה: הוצרך לנקביו מהו? אמר להם: גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף פא עמוד ב

מהו להעלותם אחריו לגג? - אמר ליה: גדול כבוד הבריות שדוחה את לא תעשה שבתורה.

ט"ז אורח חיים סימן שטז ס"ק ג

הלכך זבובים כו'. ולכן יש ליזהר וכו' הטור בשם בעל התרומות כתב לאיסור בזה וכו' עליו וכו' שא"צ לדקדק בזה כו' ועוד דאמרי' ובלבד שלא יכוין לצוד אלמא כי לא מכוין שרי וקשה דזה אינו דהא מפרשי' לה בגמרא מאי ובלבד שלא יכוין לצוד שלא יעשנו מצדה דהיינו דאית ביה חלונות שלא יכסה אותם חלונות דאם לא כן הוי פסיק רישיה וזהו אפי' אליבא דר"ש דאמר דבר שאין מתכוין מותר מ"מ מודה בפסיק רישיה דאסור אלא ע"כ די ש מקום שיוכלו לצאת וכו' התוס' שם בפ' משילין די ש נקב קטן שאין הדבורים רואין אותו בהא פליגי ר"י ור"ש דלר"י צריך דוקא נקב גדול שיהא נרא' לדבורים ולר"ש סגי בקטן וא"כ כאן בתיבה ויש בה זבובים צריך ג"כ נקב קטן אמאי התיר הטור לגמרי אפי' בלא נקב קטן וכן הקשה הב"י וכתב עוד ב"י מה שחילק הטור בין כוורת שהיא קטנה לגדולה אף אנו נחלק בין תיבה קטנה לגדולה וא"כ נתת דבריך לשיעורים דבכורת נמי איכא רברבי וזוטרי ע"כ וכו' דברי הטור נכונים ותחלה נדקדק לשונו שכתב וכו' שא"צ לדקדק בזה ולא כתב וכו' שהוא מותר אלא דגם הוא ס"ל דאסור כשרואה זבובים בודאי בתיבה אלא דקאמר שא"צ לדקדק אחרי זה לעיין אם יש שם זבובים וע"ז נתן טעם חדא דאפי' אי הוה פסיק רישיה לענין זבובים שאין להם מקום לצאת מ"מ אינו אסור מטעם שלא קרוי ניצוד כי אין ודאי שיבואו לידו דאפשר שאחר שיפתח הכיסוי וירצה ליטלם יפרחו ולא תגיע א' לידו וע"ז אמר ול"ד לדבורים בכורת דהכורת קטנה היא והדבורים ניצודים כוון בזה דעכ"פ יהיו ניצודים דכל כורת היא קטנה לענין זה שלא יכלו כל הדבורים שיברחו דא"א בכך דהדבורים גדולים וממלאים הכורת וא"א שלא יתפוס אחד מהם משא"כ בתיבה שיש בה זבובים דאפשר שיברחו בפותחו ורוב פעמים אנו רואין שהוא כך לקטנותם של זבובים וכל תיבה היא גדולה אצלה לענין שיוכלו לברוח ובזה מתורץ קושי' הב"י על הטור ועל הקושי' השניה של הטור נר' דה"ק חדא דאפי' אם בודאי יש זבובים לא קרוי ניצוד כמו דבורים ועוד אפי' אם תאמר דבודאי הוה פ"ר ואסור מ"מ בספק אם יש שם זבובים יש להתיר דשם אין פ"ר כי זה הוה ספק פ"ר והוה

דבר שלא במתכוין ומותר כמו בכור' היכא דלא הוה פ"ר כגון שיש נקב קטן כמש"ל ה"נ אין פסיק רישיה בודאי כי אפשר שאין שם זבובים וזה היא כמו במקום דלא הוי פ"ר דמותר שלא במתכוין כנ"ל לישב דברי הטור על נכון כי לא בא לחלוק בביאור על בעל התרומה אלא שנ"ל שא"צ לדקדק אח"ז ויוכל להסגיר התיבה בלי בדיקה אם יש שם זבובים וכן נ"ל להלכה למעשה דאם רואה שם זבובים יפריח תחלה מה שיפריח אבל א"צ לחפש אחר זה וכ"ש אם יפריח פעם א' ול"ח שמא נשארו עוד וכדאי הוא רבינו הטור לסמוך עליו בזה בפרט שלא מצינו בפ"י חולק עליו ומו"ח ז"ל תי' לדברי הטור דלא הוי פ"ר גבי דבורים דלא ניחא ליה שיהיו ניצודים ולא יוכלו לצאת לאכול פרחים לעשות דבש ולא דק דודאי כל דבר שאין במינו ניצוד לא ניחא ליה בההוא צידה כלל אלא שגזרו חכמים אטו צידה שבמינו ניצוד דניחא ליה בכך והרב"י כתב ז"ל אלא אי איכא למידחי דברי בעל התרומות הכי איכא למידחי שאני דבורים דכורת היא מקום שהם ניצודין והוי כמכניס ארי לגורוקי שלו אבל זבובים בתיבה וכורת לא הוה מקום צידתן אפשר דלא חשיבי ניצודים עד שיתפשם בידו עכ"ל ותמהני על גברא רבה ב"י דאם לא רצה בדחית רבינו הטור ודאי אין גם בדחייתו ממש דשאני ארי בגורוקי ששם הוא עומד ואינו כועס להשחית מקום סגירתו אבל במקום שאין מקומו הוא משחית ולא הוי ניצוד כדפרש"י בס"פ האורג משא"כ בזבובים שבתיהם שבכ"מ שאינם יכולים לצאת משם הם ניצודים וע"כ יש לנו לומר דבשעה שיפתח התיבה יברחו אח"כ זהו סברת רבינו הטור עוד כתב ב"י א"נ דע"כ לא אסר ר"ש לפרוש מחצלת על הכוורת בפ"ר אלא בדבורים שבמינו ניצוד אבל זבובים שאין במינם ניצוד כל שאינו מתכוין מותר אפי' בפ"ר עכ"ל. ויפה הקשה עליו מו"ח ז"ל דבפרק משילין משמע אח"כ בסמוך בהדיא דדבורים הוין שאין במינם ניצוד ואפ"ה בעי' דוקא דלא יהיה פ"ר:

ביאור הלכה סימן שטז סעיף ג

ולכן יש ליזהר - הנה הט"ז חידש כאן דבר חדש בענין פסיק רישא והוא. דכשם דהיכא דמספקא לן אם יעשה האיסור או לא אמרינן דבר שאינו מתכוין מותר לר"ש כגון בגרירת מטה כסא וספסל דספק הוא אם יעשה חריץ ע"י הגרירה כמו כן ה"ה היכא דמספקא לן אם יש איסור בהמעשה שעושה והוא אינו מתכוין להאיסור נמי מותר לר"ש ולכן מותר בנעילת התיבה דשמא אין בה עתה זבובים ולולא דבריו הסברא להיפוך דאם האיסור יעשה בודאי ע"י המעשה [היינו הנעילה] אך ספק הוא אם יש כאן איסור [היינו דבר הניצוד] הו"ל ספיקא דאורייתא ושם בגרירה שאני דמספקא לן על דבר אחר היינו החריץ הנסבב ע"י פעולתו ולכך מותר דבר שאינו מתכוין דאפשר שלא יעשה החריץ משא"כ בענינו דספק הוא על עצם הנעילה אם יש בזה מעשה צידה הוי כשאר ספיקא דאורייתא [ומצאתי בחידושי רע"א ביו"ד סימן פ"ז ס"ו בהג"ה שמצדד ג"כ מתחלה כסברתנו]. ולכאורה יש להביא ראיה להט"ז מתוספות כתובות ו' דהביאו מתחלה ראיה לשיטת הערוך דפ"ר דלא ניחא ליה מותר מהא דסוכה ל"ג דממעטין ענבי הדס ביום טוב ופריך והא מתקן מנא [היינו שמכשיר ההדס לצאת בו] ומשני כגון שלקטן לאכילה ודבר שאין מתכוין מותר ופריך והא פסיק רישא הוא ומשני כגון דא"ל הושענא אחריתא אלמא כיון דלא ניחא ליה בהאי תקון שרי ודחו התוספות וכן האור זרוע בהלכות שבת סי' נ"ט ז"ל הו"ל הו"ל הושענא אחריתא שרי אפילו לר"ש דשמא לעולם לא יהא צריך לשניה ואשתכח דלא תקן כלי ולא פסיק רישא הוא אבל לר"י אסור דשמא יצטרך לה ואגלאי מלתא דכלי עבד עכ"ל הרי מוכח דגם בספק אם יש על הפעולה הזו גופא

איסור ג"כ הוא בכלל דבר שא"מ דמותר לר"ש ויש לדחות דשם עכ"פ תלוי הדבר בענין דלהבא שמא יצטרך לה ויהיה תקון למפרע ע"י המיעוט הזה או לא יצטרך ולא יהיה תקון ודמי קצת להאי דגרירת כסא וספסל דספק הוא אם יעשה חריץ ע"י גרירתו או לא אבל בענינו אנו דנין על הפעולה שעושה עכשיו והדבר תלוי בספק דלשעבר אם עושה בזה מעשה איסור דהיינו אם יש שם דבר הניצוד או לא הו"ל כשאר ספיקא ובענינו לענין זבובים אין נ"מ בזה דהכא בלא"ה אינו אלא איסור דרבנן דהו"ל דבר שאין במינו ניצוד וא"כ הוא ספיקא דרבנן ונ"מ בעלמא היכא דהוא ספיקא דאורייתא כגון שרוצה לנעול הדלת ומספקא ליה אם יש שם צבי וכדומה שנכנס מתחלה לתוכו אפשר דהוא בכלל ספיקא דאורייתא אף שאינו מכויין להצידה. אכן מצאתי ראייה לדברי הט"ז מדברי הרמב"ן במלחמות פרק כירה גבי המיחם שפינהו וכו' ומקשה הגמרא הלא מצרף וקאמר ר"ש היא דאמר דבר שאין מתכוין מותר והקשו הראשונים הא מודה ר"ש בפסיק רישא ותירץ הרמב"ן דלהכי אינו אסור לשפוך מים למיחם ולא חיישינן למצרף דשמא לא הגיע לצירוף אף על פי שנתחמם הרבה שהמים מנעו אותו ושמא כבר נצטרפה עי"ש וכן תירץ המאירי שם הרי דגם בדבר התלוי בספק דלשעבר ג"כ אמרינן דבר שאינו מתכוין מותר כדברי הט"ז וא"ל דטעם הרמב"ן משום ספק ספיקא דא"כ אמאי אצטריך הגמרא לומר דר"ש היא אפילו לר"י יהא מותר אלא ע"כ דס"ל להגמרא דזה לא נכנס בכלל ספק ספיקא ומ"מ מותר בזה כשאינו מתכוין וע"כ כדברי הט"ז הנ"ל:

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן י

בדבר פתיחת מקרר חשמלי בשבת

לתועלת המעיינים, אקדים לבאר בקצרה את התהליך של מחזור הקירור והפעלת המנוע: עקרונות הקירור הם: (א) מדת ההתאדות של נוזל תלויה בלחץ, ככל שגדל לחץ הגז דרושה טמפרטורה גבוהה יותר לאידוי מהיר של הגז. (ב) התפשטות הגז גורמת להורדת הטמפרטורה, והתכווצותו גורמת לעלית הטמפרטורה. "מחזור הקירור" הוא כלהלן: המנוע מפעיל קומפרסור הדוחס את הגז ללחץ גבוה. בתהליך זה מתחמם הגז, כשהלחץ מגיע לערך מסוים נפתח שסתום והגז עובר לצנור מפותל אשר הוא מתקרר מהאוויר שבסביבתו, ולעיתים בעזרת מאוורר, הגז מתקרר ע"י כך במקצת ובשל לחצו הגבוה הוא משתנה לנוזל, מכאן הוא עובר דרך שסתום אחר לבית קבול רחב יותר הנקרא תא קירור, במעבר לתא זה הוא מתפשט במהירות והתפשטות זו גורמת לירידה חזקה בטמפרטורה, כך שדפנות תא הקירור מתקררים מאד, האוויר שבמקרר (וכן האוכל שבמקרר) מוסרים אז מחומם לדפנות תא הקירור וכך יורדת הטמפרטורה בתוך המקרר, והגז שבתא הקירור מתחמם ע"י כך, הגז עובר שוב לקומפרסור הדוחס אותו ללחץ גבוה והמחזור מתחיל מחדש.

על מנת לשמור על טמפרטורה רצויה בתוך המקרר נמצא בו גם מווסת, עיקר מבנהו הוא כדלקמן: בתוך המקרר נמצא מיכל קטן של גז מסוים (גז זה שונה מהגז המשמש בתהליך הקירור, הוא אינו משתנה לנוזל בתנאים שבמקרר) המחובר ע"י צנור דק למפוח העשוי מחומר גמיש, כאשר הטמפרטורה שבמקרר עולה מתפשט גז זה, ובהתפשטותו הוא גורם להתפשטות המפוח, התפשטות זו גורמת לסגירת מעגל חשמלי ע"י זה

שנוצר מגע בין שתי נקודות המגע של המפסק החשמלי, רק אז יכול המנוע של מכונת הקירור להתחיל בעבודתו כמתואר לעיל, עם ירידת הטמפרטורה במקרר מתקטן נפח הגז במווסת והמפוח מתכווץ שוב, בטמפרטורה מסוימת שנקבעת לפי מצב שני המגעים של המפסק, המעגל החשמלי נפתח שוב ופעולת הקירור נפסקת. ע"י התאמת המווסת, (הרגולטור) כלומר ע"י שינוי המרחק בין המפוח והחלק השני של מפסק המווסת ניתן להוריד או להעלות את מדת הקור במקרר.

א. פשוט וברור שבשעה שהמנוע עובד אין לחוש כלל לפתיחת הדלת, כי אף על פי שהחום הנכנס לתוך המקרר גורם להאריך יותר את זמן עבודתו, ויש לפעמים שלולא הפתיחה היה נפסק תיכף, ורק הפתיחה גורמת להמשך עבודתו, מ"מ אין בזה שום איסור, והרי זה דומה לסוגר את החלון כדי שלא יכנס הרוח ויכבה את הנר, והיינו שמניעת כבוי אינה חשובה כלל כגרום הבערה, והוא הדין בנידון דידן. ואין זה שייך כלל למוסיף שמן בנר שחייב משום מבעיר כי שם השמן שהוא מוסיף, הוא עצמו בוער, משא"כ כאן, עבודת המנוע היא ע"י הפסקת הזרם, ואילו החום הנכנס לא בוער ולא מבעיר אלא מונע רק הפסקת מעגל הזרם, וכיון שכך פשוט הוא שלא כלום הוא. ואף שאם המקרר הוא במצב כזה שפעולת הזרם קרובה להפסק יש לחשוש שבפתיחת הדלת מזיזים קצת את המקרר ומקדימים בכך להפסיק תיכף עבודת המנוע, /הערת המחבר/ +שוב שמעתי ממומחה חשוב שפתיחת הדלת או הזזה אינם משפיעים כלל להקדים מיד את הפסקת המנוע. גם יש לדעת שכל הדיון שבמאמר זה הוא רק במקרר הפועל ע"י דחיסה והתפשטות גזים, ולא במקרר ספיגה ששם יש הדלקת גוף חימום, וכן לא במקררים שיש להם הפשרה שהבעיות בהם שונות ואינן דומות לסוג זה שאנו דנים בו+ אך אעפ"י כן יבואר להלן שאין לחשוש לכך.

ברם נראה שאם ננקוט שאסור לפתוח את המקרר בשעה שהמנוע שובת ואינו עובד, משום איסור גרם מלאכה דאסור שלא במקום הפסד, יש לדון אם בבין השמשות של ערב שבת היה נח, שיהא אסור לפותחו בכל השבת, גם בשעה שהוא עובד, משום טעמא דמגו דאיתקצאי לבין השמשות איתקצאי לכולי יומא, ואסור אף על פי שהפתיחה היא כמו לצורך גופו ומקומו, כיון שבבין השמשות היה אסור גם לצורך גופו ומקומו וממילא אמרינן מגו דאיתקצאי, ופשוט הוא דאמרינן מגו דאיתקצאי לאסור גם טלטול של חלק מהכלי, וכהיא דמוכני בשבת מ"ד ע"ב, עיין שם. וכן מבואר בשו"ע או"ח סי' ש"י לענין כיס שהיה בו מעות בביה"ש שהכיס נעשה בסיס, ואסור להכניס בו ידו, אף על פי שטלטול כל הבגד מותר. וכן לענין מפה שעמדה עליה מנורה בביה"ש, סובר הט"ז שמקום העמדת הנרות נחשב בסיס ואסור בטלטול, ושאר כל המפה מותרת, עיין שם ובפרמ"ג. וכן מצאנו בעוד כמה מקומות והוא פשוט וא"צ לפנים, וכמו כן הכא הרי טלטול המקרר עצמו ממקום למקום אסור מפני שמייחד לו מקום מחמת חשיבותו והוא מוקצה מחמת חסרון כיס ועיקר טלטולו הוא רק פתיחת הדלת וסגירתה וכיון שכן לכאורה שפיר שייך לומר בזה מגו דאיתקצאי.

ואין לומר, כיון שהאיסור הוא רק מחמת דבר אחר לא חל על זה שם מוקצה דהא בית שהוא מלא פירות ונפחת ביום טוב, שנינו בביצה ל"א ע"ב, שנוטל ממקום הפחת, וכתבו רש"י ותוספות שכל זה דוקא באופן שהסתירה

עצמה אסורה רק מדרבנן, אבל באופן האסור מדאורייתא נאסרין שפיר הפירות משום מגו דאיתקצאי, אף על גב שהקצאת הפירות היא רק מחמת איסור פתיחת הבית ולא מחמת עצמן, ואפילו להחולקים ומתירים שם את הפירות בכל ענין מפני הטעם שלא נקרא מוקצה מחמת איסור אלא א"כ האיסור הוא בגוף הדבר (עיין שם בר"ן) מ"מ הואיל ואין אנו דנים על האוכל שבתוך המקרר אם הוא מוקצה או לא והדיון הוא רק על טלטול הדלת מסתבר דחשיב שפיר שהאיסור הוא בגוף הדבר, כלומר כמו שבבין השמשות הי' אסור לטלטל ולפתוח את הדלת כך אסור בכל השבת, ואף על גב שלא הוקצה בביה"ש = בבין השמשות = אלא מחמת איסור דרבנן ג"כ אסור כמבואר שם בתוס', הן אמנם לדעת הרמב"ן בריש מסכת ביצה ובפרק חבית, שסובר שבלא דחייה בידיים אמרינן שאם נסתלק האיסור בהיתר נסתלק גם המוקצה, נראה שמותר גם בנידון שלנו, אבל הרי נפשי רבואתי דפליגי עליה, וכיון שכן צריכים לכאורה להשאיר את דלת המקרר פתוח כל ביהשמ"ש = בין השמשות = ואז יוכל לפתוח ולסגור בכל השבת בשעה שהמנוע עובד.

אך צ"ע קצת מהמג"א, סי' רע"ז סק"א, שסובר בנר שמונח ממש נגד פתיחת הדלת, וגם קרוב אל הדלת, שאסור לפתוח בשבת את הדלת אפילו בנחת, ואפילו בשעה שאין הרוח מנשב עיין שם, ובכ"ז לא אומרים שאם היתה הדלת סגורה בבין השמשות שיהא אסור לפתוח את הדלת בכל השבת, גם לאחר שכבר כבה הנר מטעמא דמגו דאיתקצאי, ואעפ"י שלענין בסיס אנו אומרים שאין הדלת נעשית בסיס להנר, היינו משום שהבית חשוב טפי, ובטל גבי הבית טפי מלגבי הנר, אבל באופן זה שהוא מוקצה מחמת איסור כיבוי, למה יהא מותר לטלטל אח"כ את הדלת בשבת הרי אף במחובר שייך מוקצה כזה, כמבואר בכמה מקומות /הערת המחבר/ +הואיל וראיתי שגדולי תורה כתבו דבמחובר אין זה חשיב טלטול וליכא איסור מוקצה הנני מפרש: בשו"ע /או"ח/ סי' שיי"ב ס"ו "מקנחין בשבת בעשבים לחים אפילו הם מחוברים ובלבד שלא יזיזם", וכתב המג"א בסק"ו מפני "שהם מוקצים" ולא שרי אלא בלי שום הזזה, ואף שרבים השיבו עליו בזה כמובא שם במחה"ש, היינו מפני שסוברים דהואיל והוא פחות מג' דלא אסור משום משתמש באילן אמרינן נמי דלא איתקצאי כלל מטלטול במחובר כיון שראויים לקינוח, ורק מטלטול גמור ואכילה לאחר שנתלשו שפיר אמרינן מגו דאיתקצאי הואיל ולא לקטינהו מאתמול, ולכן פירשו דמה שאמרו שלא יזיזם היינו שיזהר לא לתלוש, וכן הוא במג"א /או"ח/ סי' ש"ח ס"ק ל"ט לענין זמורה המחוברת לקרקע דאף למטה מג' טפחים דלא אסור משום משתמש במחובר מ"מ אסור לטלטל משום מוקצה כמבואר בגמ' שבת שבת קכ"ה ע"ב ועיי"ש בלבושי שרד, וכן מבואר בט"ז סי' של"ו סוף סק"ד ובשו"ע הרב סעיף ד' ובקצור שו"ע סי' פ' אות ס' שכתבו כולם דגם במחובר שייך איסור טלטול משום מוקצה, ועיי"ש בפמ"ג במ"ז סק"ד דטעמא דמותר לילך ע"ג עשבים בשבת הוא משום דברגליו ליכא איסור טלטול מוקצה, וכן כתב נמי הפמ"ג במשב"ז ריש סי' של"ח לענין פעמון שמחובר לדלת דאי הוי חשיב ככלי שמלאכתו לאיסור הי' אסור גם בטלטול משום מוקצה, גם התפא"י כתב בכלכלת שבת בסוף כללי מוקצה "אסור לטלטל מוקצה אפילו מקצתן כגון להניד עלה בהאילן אפילו שנשאר האילן עומד במקומו", וכיון שכן נראה פשוט דה"ה נמי דאמרינן מגו דאיתקצאי במחובר, וגם נלענ"ד דאף אם נאמר דהזזת עשב מחובר לא חשיב טלטול, היינו מפני שמאליו הוא חוזר תיכף למקומו הראשון משא"כ הכא + (ועיין בכע"ז בפרמ"ג סוף סי' רע"ז במ"ז).

ואפשר דכיון שע"י זהירות והתחכמות יכולים שפיר לפתוח את הדלת באופן המותר אין זה חשיב מוקצה, וגם אפשר דכיון שע"י עכו"ם, או מן הצד, יכולים להעביר את הנר למקום אחר לכן אין הדלת נעשית מוקצה, ואין זה דומה למוקצה מחמת בסיס לדבר האסור שאין אנו אומרים כן, משום דשאני התם, שהבסיס נחשב כגוף אחד עם המוקצה ורואין את הבסיס עצמו כמוקצה, ובדבר שהוא מוקצה מחמת עצמו לא שייך כלל הך טעמא, משא"כ כאן. ועיין גם /באו"ח/ בסוף סי' רנ"ט לענין פתיחת פי התנור בליל שבת, דלכו"ע אסור ע"י ישראל אם ידוע שיש שם גחלים לוחשות מפני שהרוח מבעיר את הגחלים, וכיון שכן, איך רשאי לפותחו למחר, והא מגו דאיתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי יומא, ואולי גם שם אם נזהר הרבה אפשר לפתוח את התנור גם בבין השמשות. עכ"פ נמצא שבנידון שלנו אם ירצה להוציא או להכניס אוכלין ומשקין לתוך המקרר אין לו תקנה, אלא לפתוח ולסגור את הדלת ע"י טלטול מן הצד, שמותר לצורך דבר המותר, או בגופו וכלאחר יד, דקיל טפי ומותר בכל ענין. ועיין בשו"ע הרב סי' רע"ו סעיף יו"ד, שטלטול באחורי ידיו נקרא טלטול בגופו, "והתוספות שבת" סובר, שאם רגילים תמיד לטלטל את המוקצה ביד אחת והוא נוטלו בשתי ידים חשיב נמי כטלטול מן הצד.

אבל כל זה דוקא אם המקרר היה נח בכל הזמן של בין השמשות, משא"כ אם במקצת ביה"ש עבד המנוע נראה שמותר, כמבואר בפרמ"ג בא"א סוף סי' רע"ט, שמהגמ' שבת מ"ג ע"א מוכח שדוקא אם היה מוקצה כל ביה"ש הוא שאסור, ולא כשהוקצה רק למקצת ביה"ש. ומפורש יותר בשו"ע הרב סי' ש"י סעיף ז': "וכל זה בדבר שהיה מוקצה כל ביה"ש אבל דבר שהיה ראוי בביה"ש אפילו במקצת לבד ואח"כ נתקלקל ואח"כ חזר וניתקן חזר להיתרו, ואין אומרים מתוך שהוקצה ונאסר כבר במקצת השבת הוקצה לשארית השבת כולה". ומסתבר שהוא הדין גם להיפך, שאם בתחילת ביה"ש היה אסור, ובאמצע ביה"ש הותר, שאין אומרים מגו דאיתקצאי משום תחילת ביה"ש בלחוד. ומה שאמרו בגמ' ביצה ל' ע"ב, באומר איני בודל מהם כל ביה"ש, ומבואר במג"א ובמחה"ש סי' תרל"ח סק"ו, דבאמצע ביה"ש לא מהני תנאי משום ספיקא דדילמא כבר לילה עיין שם, אפשר שמוקצה מחמת מצוה חמור יותר, כיון שגם באמצע היום נעשה מוקצה לכל היום, ואין אומרים שאין מוקצה לחצי שבת, ועיי"ש במשנה ברורה ובביאור הלכה ד"ה דהזמנה לאו מילתא שהביא שם בשם "המור וקציעה" בסוכה שישב בה אחר שקידש היום ולא ישב בה בבין השמשות דאינה נאסרת אלא לשעה זו שיושב בה כיון דהזמנה גרידא לאו מלתא ולא איתקצאי בביהש"ש, וכן כתב שם שאם תלה נוי סוכה באמצע היום דאין איסורן מתחיל אלא מביהש"ש שאחר זה אבל משעה שתלה עד הערב לא מיתסרא הואיל ולא הוקצה בביהש"ש, והוא פלאי, הרי גם באתרוג ולולב קיי"ל דהזמנה לאו מילתא ולא מיתסרי אלא משעה שנטל אותם ביום למצוה ואפי"ה נאסרים לכל היום אף על גב דלא הוקצו בביהש"ש, וגם פשוט הדבר דאתרוג שיחדו למאכל והי' מותר ודאי כל הלילה לאכלו דמ"מ אם נמלך עליו ביום ונטלו למצוה ודאי נאסר לכל היום. /הערת המחבר/ +נלענ"ד דאתרוג שיחדו למצוה אף על גב דשרי בטלטול מ"מ חשיב לענין אכילה מתחילת בין השמשות של יום א' כמוקצה מחמת חסרון כיס כמבואר בביצה ל' ע"ב בתוד"ה כל בהפריש ז' אתרוגים לז' ימים דאתרוג של יום ראשון חלוק משאר הימים שיוצא בה ואוכלה לאלתר, וזה אסור כל היום עד למחר מפני שביו"ט אמרינן מגו דאיתקצאי לביהש"ש איתקצאי לכולי יומא, ואף על גב דהזמנה לאו מלתא, כמבואר בסי' תרנ"ג דאפי' ביום

אינו נאסר לפני שעשה בו מצוה, ועיין גם בסי' תרס"ה בביאור הלכה וכ"ש דלא אסור בלילה, ומה שנעשה מוקצה ביום בשעה שעושה בו מצוה הרי קיי"ל דאין מוקצה לחצי שבת, וע"כ דסברא הוא דהא דהזמנה לאו מלתא היינו דוקא לענין זה דלא חל עליו שם מוקצה מחמת מצוה אבל נאסר שפיר מחמת חסרון כיס מתחילת ליל התקדש החג, [לפי"ז מי שאינו מקפיד שפיר מותר גם ביום טוב ראשון]. ומ"מ אם יחד אתרוג אחד לכל הז' ימים שפיר אסור באכילה גם בכל הלילות של החג הואיל ועדיין הוא עומד למצוה שפיר נמשך עליו כל החג דין של מוקצה מחמת מצוה, ורק ביום ז' לאחר שעשה בו מצוה נחלקו ר"י ור"ל וקיי"ל כר"י דאסור, ונראה שלפי דברינו ה"ה נמי שאסור לאכול את האתרוג בשבת שלפני החג כיון שיחדו למצוה והקפיד בבין השמשות מחמת חסרון כיס לא לאכול, ותמיהני על החולקים על הט"ז בסי' תרס"ה סק"א וסוברים שגם אתרוג אינו נאסר באכילה מחמת הזמנה גרידא דמ"מ למה לא הזכירו דכל זה דוקא בחוה"מ ולא ביום טוב דמבואר דשפיר נאסר משום מוקצה מחמת חסרון כיס, וכמו"כ נראה דאתרוג לא דמי למצה שמורה דמבואר בפמ"ג בא"א סי' תמ"ד סק"א שרק בערב פסח שחל בשבת אסורה מצה שמורה משום מוקצה, דאפשר כיון שהמצה הרי עומדת עכ"פ לאכילה לא חל ע"ז דין מוקצה מחמת חסרון כיס, כמו שמותר ללבוש בגד המיוחד ליו"ט גם בשבת אף אם מקפיד מאד לא ללבוש אותו בשבת, ומוכח נמי הכי מעירוב תבשילין שאמרו בגמ' ביצה י"ז ע"ב שאם רצה לאכול עירובו הרשות בידו אף על גב דבבין השמשות ודאי מיחד לו מקום ומקפיד מאד לא לאכול אותו כדי שיוכל מחר לאפות ולבשל, ואפי"ה לא אמרין מגו דאיתקצאי לביהשמ"ש איתקצאי לכולי יומא, [עי"ש בצל"ח שתמה על הגמ' הנ"ל דמה חידוש יש בזה, ולדברינו אמשעין /אשמעין/ דאין זה מוקצה], והיינו משום דכיון שהוא מאכל וגם עומד לאכילה לא חייל כלל ע"ז שם מוקצה, וה"נ במצה שמורה דוקא בשבת של ערב פסח דאסור באכילה סובר הפמ"ג שנעשה מוקצה אבל לא בשבתות שלפני זה. ונראה שלפי"ד גם מצה שמורה נאסרת בערב פסח רק ביום ולא בלילה דשרי מעיקר הדין באכילה, ואף על גב דבפירות העומדים לסחורה מבואר בסי' ש"י דטעמא דמותר לאכול מהם בשבת הוא רק מפני שאינו מקפיד לאכול מהם לכשירצה, שאני התם דאי לאו האי טעמא הרי הם עומדים לסחורה דאסור בשבת, משא"כ במצה שעומדת לאכילה ולא לסחורה, אך יש לחלק קצת מעירוב תבשילין שעומד לאכילה שהיא רשות משא"כ מצת מצוה הרי עומדת למצוה. שוב ראיתי שם בשטמ"ק דף ל' ע"ב שפירש כוונת התוס' דדוקא בחול המועד "שלא הוקצו אלא למצותן גרידא ועביד לי' מצוה אזיל לי' מוקצה אבל ביום טוב ראשון פשיטא דאסור". ואפשר שנתכוין לדברינו, אך עדיין צ"ע דאמאי לא פירשו התוס' את הגמ' בדוקא ולומר דמיירי בלא קפיד, ואין זה דוחק, כיון דמיירי התם ביש לו שבעה אתרוגים ולכן מותר שפיר גם ביום הראשון לאכול את האתרוג לאלתר. ועיין גם ברשב"א ביצה דף ד' ע"א דמסתבר שנתכוין שם לקושית התוס' הנ"ל שבדף ל' ע"ב וכתב: "זו ודאי צריכה עיונא ואף בזו נראה לי משום דלא הוקצה בין השמשות קאמר לפי שאינו ניטל בלילה אלא ביום" עכ"ל. ומסתבר דמפרש נמי בדלא קפיד ולפיכך אוכלו גם ביום הראשון לאלתר, ולכן חושבני דאפשר דס"ל להתוס' דבשבת ויו"ט אף אם הוקצה למצוה באמצע היום אף על גב דבכה"ג בחול המועד אוכלו שפיר לאלתר מ"מ בשבת ויו"ט לא אמרין בכה"ג אין מוקצה לחצי שבת, ואף על גב שהי' מותר לאכול האתרוג כל הלילה אפי"ה נאסר שפיר לכל היום, וזה לא כמו שכתבנו קודם וצ"ע. (כתב היד המלך בפכ"ה משבת ה"י "וברישומם אשר לשו"ע רשמתי דבכל אופן אסור

לטלטל אתרוג בלילה הראשון של חג דכיון דלילה לאו זמן נטילה ולא הותחל עדיין שעה הראויה לנטילת מצותו וממילא מרגע הראשון של ליל הכנסת הרגל עד הנץ החמה - אסור לטלטל לולב וערבה משום מוקצה", ולענ"ד דברי תימה הם) + וע"כ דדוקא במוקצה של שבת ויו"ט דהוא משום הכנה רק אז תלוי בתחלת היום משא"כ במוקצה מחמת מצוה, ומ"ש בגמ' ביצה ל' ע"ב באומר איני בודל מהם כל בין השמשות ועיי"ש ברש"י, נלענ"ד דהיינו שאם התנה בפירוש שהוא רוצה להשתמש בהם ואין דעתו כלל לבטלם בכה"ג אמרינן שתלוי בביהשמ"ש, שהרי אפילו בחוה"מ שהוא יום חול מבואר בתוס' סוכה יו"ד ע"ב שאם היה אסור האתרוג בביהשמ"ש מחמת מצוה שהוא נאסר משום כך לכל היום (ודלא כהריטב"א והמאירי שם דף מ"ו ע"ב) אי לאו משום דלא אמרינן מוקצה מחמת יום שעבר עיין שם, ונראה דאתרוג חלוק מנוי סוכה דאפילו אם התנה בפירוש שרוצה לאכלו מיד לאחר קיום המצוה מ"מ אסור, ואילו בנוי סוכה אם תלה אותן באמצע היום על דעת לסלקן לאחר שעה שפיר מותר מפני שרק בביהשמ"ש נעשה מוקצה לכל היום ולא באמצע היום, והטעם הוא דהואיל ולא ביטלן לגמרי לא חשיבי כלל כל הזמן כנוי סוכה משא"כ באתרוג. אבל מ"מ אם תלאן סתם לנוי או ישב בסוכה ודאי נעשה מוקצה גם באמצע היום לכל היום וצ"ע.

כמו כן נראה שאף אם המנוע נח כל בין השמשות דאם מי שהוא עבר ופתחו או נפתח מאיליו, אין האוכלין שבו אסורין משום מוקצה, דאף שגם אם שכח להוציא מהמקור את המנורה, שעושה בפתיחתו איסור של מבעיר, יבואר להלן סי' ס"ב אות י"א דאע"ג שלא ידע ולא הקצה מ"מ אין מתחשבין במה שטעה, אלא הולכים אחר האמת שהוא מוקצה עיין שם (אך אם נאמר דמתעסק במלאכת שבת לא אסור אלא מטעם חומרא עיין בשו"ת רע"א סי' ח' ובעונג יום טוב סי' כ' כ"א אפשר דבכה"ג לא אמרינן מגו דאיתקצאי לביהשמ"ש וכו'), מ"מ נראה שאם נפתח בשוגג או ע"י עכו"ם שאינו עושה לצורך ישראל, אין על זה איסור מוקצה, וכמ"ש המג"א בסוף סי' תקי"ח, שמפסק השו"ע משמע, "דמי שיש לו ליפתות טמונים בבור ופתחן עכו"ם בשבת או ביום טוב דאין בהן משום מוקצה", (גם נודע לי אח"כ שברוב המקררים יכולים בחכמה לפתוח ע"י שנים מבלי להדליק כלל המנורה שבתוך המקור ונמצא דלא הוקצה כלל גם בביהשמ"ש). עכ"פ מבואר שם שבאופן האיסור הוא רק מדבריהם וגם אין הפירות מוקצין מחמת עצמן, נקטינן ודאי שלא חל כלל על הפירות איסור מוקצה. ובנידון שלנו הרי פשוט וברור, שגם בשעה שהמנוע נח אין שום חשש של איסור תורה בפתיחת הדלת, ולכן מותר ודאי לפותחו באמצע השבת מן הצד או כלאחר יד בשעה שהמנוע עובד, ולהוציא ממנו את האוכלין כיון דלא חל כלל עליהם איסור מוקצה.

ב. אולם במק"א כתבנו דמה שחילקו בגמ' ביצה כ"ז ע"א בין גמרו בידי אדם לגמרו בידי שמים, ואמרו שאם גמרו בידי אדם אין אנו אומרים מגו דאיתקצאי, אין כוונתם לומר שבאופן שיש ביד האדם לעשות מעשה ולגמרו דהוא עדיף יותר מן האופן שנגמר ממילא בידי שמים, דאיפכא מסתברא, ומה במקום שמחוסר מעשה לא נעשה מוקצה כל שכן היכי שהתיקון בא ממילא בלא שום מעשה שעדיף יותר, וכידוע דמחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה דמי, אלא עיקר כוונתם הוא שבידי שמים ובאופן שאין זה כ"כ ברור, כמו צמוקים וגרוגרות שתלויים בחום השמש וכדומה, דוקא בכה"ג נעשה מוקצה, וכן סובר גם "הלבושי שרד" בס"י ש"י בט"ז סק"ד, ומה שקשה לו

מנר שכבה דאסור מטעם מגו דאיתקצאי, אף על גב שלפי ערך השמן ברור הדבר שיכבה בשבת, ועיין גם במשנ"ב סי' ש"ח ס"ק ס"ג בבגד שהיה רטוב בביהשמ"ש דכיון שהיה אסור בבין השמשות לטלטלו שמא יבוא לידי סחיטה, אמרינן נמי מגו דאיתקצאי לביהשמ"ש איתקצאי לכולי יומא ואסור לטלטלו כל השבת, אף על פי שידועים ברור שלאחר ביהשמ"ש ודאי יתיבש, /הערת המחבר/ +דין זה של המשנ"ב לענ"ד תמוה מאד, הרי שורש דין זה שאסור לטלטל בגד רטוב הוא מהמשנה שבמסכת שבת קמ"ז ע"א ושם מבואר דעשרה אנשים "מדכרי אהדדי", וכן פסק המג"א בסי' ש"א ס"ק נ"ח ועיין בא"ר סק"פ שכתב דלאו דוקא עשרה אלא ה"ה נמי דשרי בשנים, ואף שהתו"ש חולק עליו ומצריך דוקא עשרה, לענ"ד הוא פלא דלהדיא מבואר שם בתוס' שרק תלמיד אחד היה עם ר' שמעון ואפי"ה אם גם ר"ש היה אוחז עמו הוי חשיב כרבים, ועיי"ש בחת"ס דכתב נמי דשפיר שרי גם בשנים, וכיון שכן הרי אין זה מוקצה כיון דאפשר בטלטול ע"י עשרה או אפי' ע"י שנים, גם צ"ע טובא דהמג"א בסי' ש"ה ס"ק י"א כתב דרק אלונטית או כרים וכסתות הוא דאסירי כשהן רטובין אבל בגד שרי כי חזי ללבישה גם כשהוא רטוב, גם אמתני' במי שנשרו בגדיו כתב הרע"ב וכ"כ גם המאירי בדף קמ"ו ע"ב דלובשו כשהוא רטוב אפי' לכתחלה וצע"ג+ נלענ"ד דשאני התם, דעכ"פ אקצינהו ודחאו בידים לביה"ש, משא"כ בכה"ג דמה שאינו ראוי לביה"ש הוא לא מחמת הקצאה ודיחוי אלא מסיבה אחרת, וכהיא דסתם קדירות ביה"ש רותחות הן, שאינו מרתיחן כדי לדחותן, אלא אדרבה רתיחתן היינו הכשרתן וצורך אכילתן לפיכך אין זה מוקצה. שאם לא תאמר כן מי שאכל בשר סמוך לכניסת השבת, באופן שאסור לאכול מאכלי חלב בכל ביה"ש יהא אסור באכילתן כל השבת משום מגו דאיתקצאי ביה"ש, דאמרינן נמי גם מחמת איסור דרבנן /הערת המחבר/ +יתכן דכמו שכתב הריטב"א בסוכה מ"ו ע"ב דבכה"ג שהאיסור הוא רק מחמת חומרא לא נאסר לכל היום משום מגו דאיתקצאי לביהשמ"ש וכן מבואר בעו"מ, אפשר דה"ה נמי הכא. אגב אעיר על האמור בס' בן איש חי שנ"א פר' צו סעי' מ"א דמי שאינו אוכל אורז בפסח אסור לבשל אורז ביום טוב גם עבור מי שנוהג בו היתר, וכן מי שאכל ביום טוב בשר תוך שש שעות הסמוכין למוצאי יום טוב אסור לו לבשל מאכלי חלב עבור אחר כיון שזה אסור למבשל עצמו, ומסתבר דטעמו הוא משום דדמי למ"ש הרמ"א בסי' תקכ"ז סעיף כ' דמי שמתענה ביום טוב אסור לבשל לאחרים אפי' לצורך בו ביום, אולם לענ"ד הוא תמוה חדא שעל עיקר דינו של הרמ"א רבו החולקים עיין שם במשנ"ב, אך אפי' לדעת הרמ"א נראה דדוקא אם הוא בתענית ואין אני קורא בו אך אשר יאכל לכל נפש רק אז מחמירים עליו שלא יבשל גם לאחרים, משא"כ במי שמותר לבשל עבור עצמו מאכלי בשר למה לא יוכל לבשל לאחרים גם מאכלי חלב, וכי ההיתר לבשל לאחרים הוא משום "הואיל" וחזי לדידי' חזי נמי לאחריני וצ"ע.+ ואף על גב שאינם מוקצה לענין טלטול כיון דחזי לאחריני, מ"מ מבואר בשבת מ"ו ב' תוד"ה מי יימר, דאמרינן נמי מיגו דאיתקצאי ביה"ש מאכילה איתקצאי לכולי יומא, אף בכה"ג שלא אסור באכילה ביה"ש לשום אדם כי אם להבעלים בלבד ויש עוד כמה ראיות כאלה. ועיין גם בשבת מ"ג ע"א תוד"ה בעודן עליו, ולענ"ד נתכוונו שם לחילוק זה, שבכופה סל לפני האפרוחין אף על גב שבידו להפריחן כיון שבבין השמשות הקצה אותן, שפיר אמרינן דאיתקצאי לכולי יומא, (וצ"ל דמיירי כשיש הרבה אפרוחים וצריכים להסל כל בין השמשות).

זוהו גם הטעם שמותר להעמיד ע"ג האש קדירה חייתא של בשר סמוך לביה"ש אף על גב דנפיש רבוואתי הסוברים שבשר תפל שהוא קשה ולא רך נחשב מוקצה, וכ"ש בדג תפל דלכו"ע הוי מוקצה, ואיך מותר אח"כ לאוכלן בשבת ולא אסרינן להו משום מגו דאיתקצאי בבין השמשות, ועל כרחך שבאופן שאינו מוקצה אותן מדעתו, אלא אדרבה עסוק בהכשרתן, וגם עתידין ודאי להתבשל לאחר זמן, אין זה נחשב כלל מוקצה /הערת המחבר/ +צ"ע קצת אם יש בתוך הקדירה עצמות אשר ע"י זה שמתבשלים כל השבת על האש הם נעשים רכים וראוין לאכילה דמ"מ בביהש"מ לא הוי חזיין לאכילה וגם לא הי' ברור שע"י הבישול יתרככו ויוכשרו למאכל, וא"כ מה טעם אינם אסורים באכילה בשבת משום מוקצה, אך אפשר דאגב שאר האוכלין שבקדירה מהני נמי ההכנה לעצמות, וכע"ז כתבו הראשונים במס' שבת דף מ"ד ע"א דכיון דיהיב דעת' אימתי תכבה משום נר עצמו לשמן נמי יהיב דעתיה אף על גב שלענין השמן חשיב ממש כדבר דלא מהני כלל דעת', ואפי"ה אגב גררא דנר מהני נמי לשמן וה"נ גם כאן וצ"ע+ וכן מפורש בהרבה מקומות שגם לר' יהודה דסובר מוקצה עיקר הטעם הוא משום דלא הוי' דעת' עליה מאתמול, ראה לדוגמא בביצה כ"ה ע"ב לענין בכור שנפל בו מום עיין שם. (וצריכים לדחוק לפי"ז לענין רטיבות של בגד דהמשנ"ב מיירי דוקא בכה"ג דלא ברור שיתיבש במשך היום אבל אם ברור הדבר ה"ז חשיב כגמרו בידי אדם ומותר). ונראה לפי"ז אם נתן את הכביסה בערב שבת בתוך מכונה אובטומטית שהיא גם מיבשת ולאחר שהכל נגמר היא נפסקת מאליה, דבכה"ג אי לאו דאסור מפני שהמכונה משמעת קול ואוושא מלתא וחשיב כמו רחים של מים דאסור, מסתבר שזה דומה למבשל דגים סמוך לשבת דאף שבין השמשות אסור לטלטל את הדגים וגם אסור להוריד אותם מעל האש מפני שהם מוקצה אפי"ה מותרין אח"כ בטלטול ובאכילה מפני שגמרו בידי אדם וה"נ גם כאן, גם המשנ"ב עצמו כתב כן בס' ש"י ס"ק י"ט וז"ל "אימתי אמרינן דאיתקצאי לביהש"מ דוקא דברים שגמרו בידי שמים כגון גרוגרות דאין נגמרין אלא ע"י חום החמה ושמא יהיה יום ענן בשבת ואסח דעתיה מנייהו, אבל דבר שנגמר בידי אדם כגון תמרים שנתן עליהם מים בערב שבת אף דבדאי אינם ראויים בבין השמשות לא התמרים ולא המים דהא לא קלטו טעם התמרים שיהו ראוין לשתיה וגם התמרים לעת עתה לא חזיין אפי"ה לא אסח דעת' מנייהו על יום השבת שיהא מוקצה מחמת זה דהא בידו להשהותן עד למחר שיקלטו טעם התמרים" עכ"ל. גם ראיתי במאירי ביצה כ"ז ע"א שכתב אהך דינא דתמרים דאע"ג שרק דיחויין ע"י אדם ולא תיקון, מ"מ אפשר לומר דהואיל ובשעת הדיחוי יודע שראויות הן למחר ליכא אקצויי דעתא, "אי נמי דכל שסופו להגמר ע"י מעשה שעשה זה בו מתחלה גמרו בידי אדם מיקרי וזה נ"ל ברור" עכ"ל.

עוד הוסיף "וקצת חברים משיבים עלי א"כ נר שהדליקו באותה שבת תשתרי בטלטול אחר כבויה שהרי ביהש"מ ש סופה ליכבות ע"י מעשה הדלקה שנעשית בו ע"י אדם - דאנן סופו לבוא לידי גמר התיקון ע"י מעשה אדם קאמרינן דחזי אבל הכא אין סופו לבוא לידי תיקון ואדרבה סופו לבוא לידי דיחוי ע"י מעשה" עכ"ל. (אולם בשטמ"ק כתב שם דשאני נר שאין בידו לכבות, וצ"ע מסל לפני אפרוחין דנעשה מוקצה אף שבידו להפריח, אולם להמאירי ניחא דהפרחה אין זה גמר הנתינה וצ"ע).

וחזינן נמי דמביאין קרבנות ביום טוב אף על גב דביהש"מ הוה מוקצה שהרי אי אפשר לשחוט קרבן בלילה, וכן

לחם הפנים נאכל בשבת אף על גב שבביה"ש היה אסור לאוכלו, וגם משמע שאף בשבת אם האיר המזרח או הביאו העומר הותר איסור חדש בו ביום ולא אסור משום מגו דאיתקצאי ממאכל בבין השמשות, ועל כרחך דכיון שלא דחאו וההיתר עתיד לבוא ודאי לא מיקרי מוקצה. (ומתיישב בכך מה שהקשיתי לעיל מהשו"ע /או"ח/ בסוף סי' רנ"ט, ומה שקשה על זה מדברי התוס' בכמה מקומות בענין מוקצה מחמת יום שעבר דמשמע דרק מפני יום שעבר הוא דלא הוי מוקצה אבל לא מפני שההיתר עתיד ודאי לבוא, ביארנו במק"א דשאני התם שההקצאה של ביה"ש היא המשך מהקצאה שכבר היתה קודם, אך צ"ע דהא גם איסור חדש או שלמים כבר נאסר מאתמול, ועיין גם באחרונים לענין מוקצה בשבת שלאחר הפסח מחמת איסור חמץ או ביום טוב משום אותו ואת בנו, וגם עיקר חילוק זה שכתבנו אינו כ"כ ברור שהרי עדיין תלוי ההיתר של השלמים בד' עבודות, וכן איסור חדש תלוי במעשה של הקרבת העומר) וה"נ גם כאן אף אם המקרה נח ולא עבד כלל כל ביה"ש, אינו נעשה משום כך מוקצה לכל השבת, הואיל וכך דרכו תמיד לעבוד ולנוח לסירוגין, וכיון שגם ברור הדבר שיתחיל אח"כ לעבוד לכן אין זה מוקצה, ואם יתקלקל ולא יוכל כלל לעבוד כ"ש דשרי טפי לפותחו ולכן מותר ודאי לפותחו בכל השבת בשעה שהוא עובד, ובפרט דלהלכה קי"ל בסי' ש"ח ס"ב בשוחט בשבת לחולה שמותר לבריא אף אם לא היה חולה מבעוד יום, ואף על גב שהבהמה איתקצאי בביה"ש מחמת איסור שחיטה, אפי"ה כיון דלא דחייה בידיה לא אמרינן מגו דאיתקצאי לביה"ש איתקצאי לכולי יומא (גם נלענ"ד שבשעה שהמנוע נח יתכן שמותר לסובב את הכפתור ולהפסיק לגמרי את פעולת המקרה, ואז יהיה ממילא היתר גמור לפתוח הדלת, ונמצא שגם בבין השמשות לא הוקצה הדלת מטלטול, אך כיון ששמעתי שהחזו"א אוסר לעשות כן משום סותר, ואף לענ"ד יש לפקפק טובא על שמועה זו כמבואר להלן סימן י"א מ"מ לא רציתי לסמוך על זה).

אולם "בקובץ שיעורים" כתב הגר"א וסרמן זצ"ל במס' ביצה אות ו' דדוקא היכא שהדבר מותר, אלא דבפועל לא חזי ליה, מהני טעמא דגמרו בידי אדם, אבל אם הוא באמת איסור לא מהני מה שידוע שיהא נותר אחר ביהש"מ"ש, ומשו"ה מוקצה מחמת יום שעבר שרי דתרוויהו איתנהו ביה דקמי שמיא גליא שהוא היתר, ואף דבפועל אינו יכול להשתמש בו לזה מהני טעמא דידוע שיהא מותר לאחר ביהש"מ"ש ולא אסח דעתו, אבל אם היה אסור באמת איתקצאי לכולי יומא מגו דאיתקצאי לביהש"מ"ש עכ"ל, ואין הדברים מתאימים עם כל מה שכתבנו. גם צ"ע לדבריו מרש"י ביצה כ"ד ע"ב דאסור בתחלת יום טוב שני רק השיעור של בכדי שיעשה אף על גב שהוא ודאי ולא ספק ועיין בזה בהגהות רעק"א ז"ל בסי' תקט"ו שהק' דאמאי לא נאסר לכל היום, וגם להתוס' שם אם חל יום טוב ביום חמישי וששי דלפי דבריהם שם נלענ"ד שגם בשבת אסור בכדי שיעשה, (אף שמוזר מאד לומר על שבת עצמה שיעור של בכדי שיעשה, מ"מ נלענ"ד דלא מסתבר להקל בשבת יותר מיום חול עייש"ה), וכמו"כ הקשו ממאי דאסור לשחוט ולאפות ולהדליק נר בכל יום טוב שלאחר השבת משום תוספת שבת שלאחריה ואפי"ה לא אמרינן דאיתקצאי לכולי יומא, והיינו משום דהאיסור הוא רק "מחמת" יום שעבר וגם זה לא כדבריו, וצ"ע.

שוב ראיתי בחדושי חת"ס מהדו"ת שכתב בריש מס' ביצה בד"ה מ"ט דאף שהר"ן הוא מהחולקים על הרמב"ן וסובר שלמ"ד שבת ויו"ט קדושה אחת אסור לשחוט עוף ביום טוב שחל אחר השבת ולא אמרינן דכיון שנסתלק

האיסור נסתלק המוקצה מ"מ אם מפורש התנה שהוא מכין את העוף לשחטו לאחר שיסתלק האיסור דשפיר מותר גם להר"ן, (מהתוס' בסוכה דף י' ע"ב ד"ה עד שהביאו ראיה מלגין של טבול יום לענין מוקצה מחמת יום שעבר לא משמע כהחת"ס שהרי התם ודאי הכינו, אך דבריהם שם בלא"ה תמוהים כמו שתמה השעה"מ בהל' יום טוב מהא דבטבל אמרינן שאם עבר ותיקנו מתוקן ולא אמרינן כלל מגו דאיתקצאי), וכתב שם דהיינו נמי טעמא דמקריבין ביום טוב שלאחר השבת שלמי שמחה וחגיגה אף למ"ד שבת ויו"ט קדושה אחת עיין שם, ולפי"ז ה"ה נמי בנד"ד הרי ודאי מכין את המקרר להשתמש בו עכ"פ בשעה שהוא נח ועיין בזה בס' רע"ט. גם נהניתי לראות בראש יוסף על מס' ביצה כ' ע"ב שכתב לענין כבשי עצרת "דראוין ביהשמ"ש למחרת לשמן ואין זה מוקצה דודאי למחר יותרו ולא שייך מגו דאיתקצאי ביהשמ"ש דהוי כגמרו בידי אדם" עכ"ל, והיינו כדברינו. /הערת המחבר/ +העירו לי שבחלק מהדברים זכיתי למ"ש הגאון מטשעכנאו צ"ל בס' בית אברהם בקונט' המוקצה ומ"מ לא שיניתי הדברים. וגם ראיתי "במרחשת" חלק א' סי' י"א שכתב בפשיטות דכיון שלחם הפנים אין גמרו בידי אדם ואסור מה"ת באכילה עד הקטרת הבזיכין ה"ז ודאי מוקצה לכל השבת משום טעמא דמגו דאיתקצאי ביהשמ"ש, והא דתנן במנחות צ"ט ע"ב יוהכ"פ שחל להיות בשבת חלות לחם הפנים מתחלקות לערב דמשמע דבשאר ימות השנה מתחלקות שפיר בו ביום, היינו משום דגבי שבת סתם לן תנא כר' שמעון דלית לי' מוקצה כמבואר בריש מס' ביצה ולכן שפיר נאכל בו ביום, אולם ביום טוב דסתם לן תנא כר' יהודה הרי זה אסור באכילה מטעם מגו דאיתקצאי ולכן ביום טוב שחל להיות בשבת היו מתחלקות לערב כמו ביוהכ"פ, והוא פלאי, דמאי שנא מכבשי עצרת ושלמי שמחה ונדרים ונדבות שקרבינן ביום טוב וכן עומר הבא בשבת למאן דאוסר מוקצה וגם יש ס"ד בגמ' פסחים מ"ז ע"ב דמוקצה דאורייתא, ורש"י סובר בריש מס' ביצה שלענין אכילה גם לפי המסקנה מוקצה אסור דאורייתא. אך כבר בארנו דקרבות דינם כדג תפל או עיסה שהדביקה בתנור סמוך לשבת דאע"ג שאסור ודאי בביהשמ"ש בטלטול ולא חזי כלל לאכילה אפי"ה אין זה קרוי מוקצה כיון שההעמדה ע"ג האש לבשל וההכנסה לתנור כדי לאפות היינו הכנה ולא הקצאה, וכמו שאם גמרו בידי אדם לא חשיב מוקצה גם בביהשמ"ש בגלל זה שיהי' מוכן לאחר זמן, כך גם הלחם והדגים אף על גב שלמעשה אינם ראויים לכלום בתחלת היום אפי"ה אינם מוקצה ואדרבה במעשיו הכין אותם לשבת ונתקיים בהם קרא דוהיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו והרי הם מוכנים, וה"נ בקרבן מיד כשהקדיש אותו לקרבן אף שדוחה אותו בכך מלהתחיל אכילתו בלילה שהרי צריכים להקריב ולעשות את כל העבודות דוקא ביום מ"מ אין זה מוקצה רק מוכן הוא לקרבן, דנראה שאף אי משכחת מאכל כזה שא"א כלל לאכלו אלא ביום ולא בלילה מ"מ פשוט הוא דאף גם בלילה לא הוי מוקצה, כמו סכין של מילה בליל שבת כשצריך מחר למול בו, או ערבה של מצוה בליל א' של סוכות דאף שלא חזי למידי מ"מ מוכן הוא גם בלילה כדי לעשות בו מצוה ביום, ומה שאמרו בגמ' פסחים מוקצה בקרבנות היינו כגון שה מאפר או עצים שנשרו מן הדקל, ולא דמי לנותן שמן בנר שידליק רק בתחלת הלילה ורוצה להשתמש אח"כ עם הנר דשאני התם שההדלקה להאיר הוא דיחוי מלהשתמש עם הנר (מהא גופא מוכח כדברינו, דאל"כ איך אפשר להדליק נר בערב שבת הסמוך ליו"ט כדי שיהי' לו אש ביום טוב, הרי בביהשמ"ש של מוצ"ש אסור לטלטל ולהשתמש עם הנר משום ספיקא דשבת, וכיון דבדחינהו בידיים אסרינן נמי מחמת יום שעבר כמו סוכה ביום השמיני נמצא שנעשה הנר מוקצה לכל החג, אולם לדברינו ניחא דאף

שבהדלקתו הקצה את הנר משבת מ"מ מוכן הוא ליו"ט, ואף שבביהשמ"ש ובתוספת שבת אסור להשתמש עם הנר מ"מ מוכן הוא לכל היום). וכן העמדת אפרוחין על סל הרי הו"ל דיחוי מלהשתמש עם הסל ולכן שפיר אמרין מגו דאיתקצאי לביהשמ"ש, משא"כ לחם הפנים וקרבת חשבים כמאכל מסוג אחר וכשהקדישו לקרבן אין זה דיחוי ממאכל רק מכין אותו לאכלו כדין קרבן וכן בלחם הפנים ועומר. (גם נלענ"ד דהנה הצל"ח הק' בביצה כ' ע"ב אהא דסובר רבא שאם עבר ושחט ביום טוב נדרים ונדבות מותר לזרוק את הדם ע"מ להתיר בשר באכילה דכיון שאסור לשחוט הרי הו"ל מוקצה, וגם נלענ"ד להוסיף דכ"ש דקשה טפי לשיטת התוס' שם שאין הבשר מותר באכילה אלא א"כ נטמאו האימורין או נאבדו וכמדומה דבמוקצה חמור כזה לא מצינו מי שמתיר, ולחומר הקושיא נלענ"ד לומר דבר חדש דאע"ג שמוקצה שפיר נוהג גם במקדש מ"מ כל זה דוקא בכה"ג שסיבת ההקצה שייכת גם במדינה משא"כ אם ההקצה היא רק מחמת דינים הנוהגים רק במקדש כגון דא לא גזרו חכמים מוקצה במקדש כיון דבלא"ה א"א שיהא הקרבן מוכן מתחלת היום שהרי א"א להקריב בלילה ולכן כל שהאיסור הוא רק משום דיני קרבן לא גזרו רבנן איסור מוקצה גם לאחר שנעשה ראוי).

ג. גם נראה דבשעה שהמנוע עובד, מותר שפיר להוריד את הטמפרטורה של המקרר ע"י הרעגולאטור המיועד לכך, כיון שבפעולתו זו הוא רק מקטין את המרחק שבין המפוח והחלק הנגדי של המפסק וגורם בכך המשכת העבודה, ואין לחוש בזה לתיקון מנא, כיון שהכפתור מיועד לכך, ורגילים תמיד לשנותו, דשפיר שרי בכה"ג דאין לחשוש לשמא יתקע, - ולפי האמור להלן נראה שהוא הדין שמותר גם להעלות הטמפרטורה אעפ"י שגורם בכך להקדים הפסקת העבודה - ואף שבהורדה זו הוא גורם למעט את הזמן שהמנוע נח ואינו עובד, ונמצא שבמשך היום יעבוד מספר פעמים יותר, מ"מ נראה כיון דבהיא שעתא אין האדם עושה שום מעשה ואינו גורם שום מלאכה זולת המשכת העבודה לא אכפת לנו כלל במה שגורם להקדים אח"כ את הפעלת המנוע אחר שישבות, וכמו"ש במק"א שמותר לגרום כבוי לפני ההדלקה, כגון לנעוץ בורג בשעון אוטומטי לכבות את החשמל שהשעון עתיד אח"כ להדליקו, ומוכח הוא מכמה מקומות שמותר בכה"ג גם בגרם מלאכה דאורייתא ולא רק בגרם הפעלת מנוע שאינו עושה שום מלאכה.

ולדוגמא אציין: א) מעולם לא שמענו שיהא אסור להחזיר קדירה בשבת אף באופן שיש לחוש שהמים שבתוך הקדירה יתאדו מחמת האש והבשר יטוגן אז בצלי קדר, להסוברים שגם זה חשיב כצלי אחר בישול שאסור מה"ת, והיינו משום דהקדירה כמו שהיא עכשו לא שייך בה צלי אלא בישול, וגם אפשר שמותר להחזיר בשבת מים רותחין ע"ג תנור חשמלי קטום, אף באופן שהתנור יכבה אח"כ ע"י שעון המיועד לכך, ולאחר שהמים יצטננו יודלק שוב התנור והמים יתחממו ואין חוששים כלל להא דבלח וכ"ש במים יש בישול אחר בישול בנצטנן לגמרי, (אי לאו דאפשר שהואיל ומצטנן לגמרי יש לחוש לשמא יחתה אפי' בגרופה וקטומה) וכע"ז מצאתי בהגהות רעק"א בסי' ש"ח במג"א ס"ק י"א; ב) מבואר שמשמרת שנתן בה שמרים מע"ש מותר ליתן עליהם מים כדי שיחזרו צלולים לזוב (צ"ע טובא כיון שהשמרים מתחילים תיכף לזוב ולהסתנן למה אינו חשיב כמסנן ממש בידיים וכעושה מלאכה דאורייתא בידיים), ועיין במשנ"ב סי' שי"ט ס"ק ל"ג שאע"פ שהמים המתערבין ע"י השמרים אינם ראויים לשתייה בלי סינון, ונמצא שגם בסינון המים יש איסור, בכ"ז אנו אומרים שכיון שבשעה

שהוא נותן את המים לתוך המסננת הרי הם צלולין ולא אסורין בסינון, שוב לא אכפת לנו במה שנפסלים אח"כ משתיה ע"י תערובת השמרים וחוזרים ומסתננים, ועי' חזו"א לשבת סי' נ"ג. וגם לא נזכר כלל בשום מקום שהמבעיר אש בשבת ויו"ט יחשב גם כגורם כיבוי ועשיית פחם לאחר ההדלקה, (גם פסק הרמ"א בסי' תקי"ד שמותר להוסיף פתילות לנר דולק ביום טוב כדי שיבעיר הרבה ויכבה במהרה אף על גב דיש אסורים גרם כיבוי ביום טוב שלא במקום הפסד) ואינו דומה לזורק אבן מרה"י לרה"י ורה"ר באמצע, שאסור גם משום הכנסה, דשאני התם שהאבן והרשויות כבר ישנן בעולם וזורק את האבן בידים והכל נעשה ממש בכוחו, משא"כ בנידון שלנו שכפי מה שהוא עכשיו לא שייכת בו כלל המלאכה שלאח"כ. וחושבני שזהו טעמו של המג"א בסי' שי"ח סק"מ, שכתב דהא דביבש אין בשול אחר בשול היינו אפילו אם יהיה נימוח לפני שיגיע לשיעור שהיד סולדת בו, משום דאזלין בתר השתא, ובשעה שמעמיד על האש הריהו יבש ולא שייך בו בישול.

ד. עתה נבאר דלענ"ד נראה שגם בשעה שהמנוע שובת אין לחשוש כלל שע"י הפתיחה נכנס החום ומקדים הפעלת המנוע. פשוט הוא, שלענין זה שהפתיחה גורמת הכנסת חום הרי זה נחשב בודאי "כפסיק רישא דלא ניחא לו" שהרי הוא רוצה ודאי שהחום לא יכנס, והמקרה ישאר בקרירותו באופן שלא יצטרך כלל להקדים הפעלת המנוע אפילו אם פתיחת הדלת היא כדי להכניס אוכלין ומשקין להתקרר, לעומת זה ברור שהפותח מתחשב עם המציאות, וכיון שיודע דאי אפשר כלל שלא יחדור החום, נמצא דודאי ניחא לו שהחום יפעיל את המנוע כדי לקרר את האוכלין והמשקין שבתוך המקרה, וכיון שכן יש להסתפק אם נחשב באופן זה כפסיק רישא דניחא לו או לא. והנה גבי מסוכרייתא דנזייתא שאסור להדק משום סחיטה, סובר הערוך, שאם אינו מעמיד כלי תחתיו, והמשקה הנסחט הולך לאיבוד מותר לסתום אף באופן שמהדק יפה, ואי אפשר שלא יסחוט משום שהוא פס"ר /פסיק רישא/ דלא ניחא לו, ויש להסתפק גם שם מה הדין באופן שמצטער ולא ניחא לו כלל בזה שהיין נסחט ויוצא מהפקק, אך כיון שהוא צריך לסתום ויודע שבע"כ היין נסחט נגד רצונו, לכן העמיד כלי תחתיו כדי שיזוב היין לתוכו ולא ילך לאיבוד, אם חשיב משום כך כניחא לו או לא. ברם נראה, שאף אם נאמר שם שנחשב כפסיק רישא דלא ניחא לו, מ"מ אין זו ראי' לנידון שלנו, דשאני התם שהאיסור של מפרק, היינו סחיטת היין מצטרף מב' פעולות: א) עיקר סחיטת היין מהפקק; ב) וגם מפני שהוא צריך ליין הנסחט ואינו הולך לאיבוד, ולכן אף על גב שלאחר שהיין כבר נסחט ודאי ניחא לו שיזוב לתוך הכלי, מ"מ כיון שעצם הסחיטה הוא נגד רצונו, נמצא שאף אם תחשוב אותו כניחא לו לגבי התנאי השני, שהנסחט לא ילך לאיבוד, מ"מ לגבי הסחיטה שהיא עיקר המלאכה שפיר נחשב כפס"ר דלא ניחא לו, משא"כ בנידון שלנו, שכניסת החום אינה כלל שום עיקר בגוף המלאכה, ועצם המלאכה הוא רק מה שהחום מפעיל אח"כ את המנוע, ונמצא שבמלאכה הנגררת מחמת הפתיחה ודאי ניחא לו בכל המלאכה, מתחלה ועד סוף, וכיון שכן אפשר שנחשב כפס"ר דניחא לו.

אבל מצד הסברא נלענ"ד דאם נאמר שהטעם שאינו חייב בפס"ר דלא ניחא לו הוא רק משום שנחשב כמלאכה שא"צ לגופה, שפיר מסתבר שבנידון שלנו אעפ"י שרצונו הוא שבכלל לא יכנס החום לתוכו, מ"מ כיון שלאחר שהחום נכנס ודאי ניחא לו בהפעלת המנוע, מסתבר דחשיב משום כך כמלאכה הצריכה לגופה. אבל הרי נפישו רבוואתי הסוברים שאפילו בשאר איסורין שלא שייך כלל הטעם של א"צ לגופה, ג"כ מחלקים בין ניחא לו ולא

ניחא, וגם הרמב"ם ז"ל המחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה, סובר ג"כ לחלק בין ניחא לו ולא ניחא, עיין גם במחה"ש סי' שט"ז ס"ק י"ב, שכתב דטעמא דשרי לצוד נחשים ועקרבים בשביל שלא ישכנו, הוא משום שאפילו להרמב"ם המחייב במשאצ"ג, כאן שכוונתו רק להנצל מההיזק הרי זה נחשב לגבי צידה כמתעסק בעלמא, ועיי"ש שמסיים מ"מ לפי דברינו צריכים לחלק בין משאצ"ג ובין פסיק רישא ועיין במג"א סי' רע"ח, וכוונתו שבפסיק רישא דניחא לו נחשב כמכוין, משא"כ פס"ר דלא איכפת לו כלל הוא נחשב רק כמתעסק. ועכ"פ באופן זה שלא רק לא איכפת לו אלא שזהו ממש נגד רצונו קיל טפי ממלאכה שאינה צריכה לגופה, והיינו משום דכללא הוא שכל שאינו מכוין כלל לאותה מלאכה אלא שהיא נמשכת בהכרח כתוצאה מפעולה אחרת, אנו אומרים שרק אם נוח לו בזו המלאכה אז היא מתיחסת אליו, משא"כ אם לא נוח לו הרי הוא נחשב לגבי אותה המלאכה כמתעסק ואינה מתיחסת כלל אליו (ראה "שביתת השבת" ח"א דף ז' ע"ב) וכיון שכן גם בנידון שלנו הואיל וכוונתו בפתיחת הדלת הוא רק להוציא או להכניס אוכלין ומשקין, ועיקר האיסור הוא משום דבפתיחת הדלת חשיב כמכניס חום ע"י כח ראשון, ומעתה כיון דמה שהחום נכנס הוא נגד רצונו, מסתבר דמה שרוצה אח"כ בהפעלת המנוע נחשב רק כמחשבה גרידא בלי שום מעשה, כיון שעיקר העשיה שעשה בפתיחתו להכניס החום אינה מתיחסת כלל לפתיחתו אלא שנחשב כנכנס מאליו כיון דלא ניחא ליה בכך (דוגמא לכך ממ"ש האבנ"ז בסי' ר"ל או"ג וז"ל: "לכאורה קשה למה יהי' מותר גרם כבוי הא ניחא לו בכבוי ואף דגרמא הוא יתחייב כמו זורה ורוח מסייעתו דחשיב ג"כ גרמא וחייב משום דניחא ליה, אך לא קשה מידי דהא ודאי יהי' רוצה שלא תגיע האש לכאן אלא שרצונו שאם תגיע האש לכאן יתבקעו הכלים ויכבו, ונחשוב מחשבתו זאת כאילו פעל בידים שכשתגיע לכאן יכבה, ואכתי הוה גורם כיון שעדיין לא הגיע האש לכאן, וזה אינו רוצה שתגיע האש לכאן ולא נוכל לחשוב כאילו פעל זאת בידים שתגיע האש לכאן והבן" עכ"ל, הרי חזינן דאע"ג שסובר דבכה"ג דניחא לו ונתקיימה מחשבתו חשיב מלאכת מחשבת וחייב אפי' בגרמא, מ"מ סובר דאע"ג שאם תגיע האש לכאן ודאי ניחא לו בכבוי אבל כיון שאינו רוצה שתגיע האש אף על גב שודאי תגיע אפי"ה פטור, וה"נ גם כאן יש לחשובו כפ"ר דלא ניחא לו).

אולם אין זה ברור אצלי, ואפשר דכיון שבמקצת יש ניחותא יתכן שהכל מתיחס לפותח, וחשיב שפיר כפס"ר דניחא לו. וקצת דוגמא לכך מזה שכתב המאירי בשבת ק"ג ע"א לענין זה שאין חפין כלי כסף בגורתקין שאע"ג שלא ניחא לו במחיקת הצורה מ"מ חשוב כפס"ר דניחא לו, הואיל ורוצה בצחצוח הכלי. ומצינו ג"כ בפסחים פ"ד ע"ב שאין שורפין עצם בפסח ע"י גומרתא משום דשמא מחמת הגחלת יפקע העצם במקום אחר ואין זו שריפה אלא שבירה, ולכאורה קשה הרי לאו פסיק רישא הוא שיפקע במקום אחר וגם אינו מתכוין לכך ומ"ט אסור, והיינו משום דכיון שרוצה עכ"פ בפתיחת העצם הרי זה חשיב כמתכוין. ועיין גם בכס"מ פכ"א משבת ה"ג לענין כיבוד הבית שהכוונה שיש לו בכיבוד הבית ליפותו ולתקנו נחשבת כוונה גם לענין השואת גומות, ואף על פי שחלוק הרבה משם ואפשר דאפילו בגדר דוגמא אינו, מ"מ קשה להכריע בדבר ואפשר שגם נידון שלנו נחשב שפיר כפס"ר דניחא לו. ה. אולם בעיקר הדבר נלענ"ד שאין איסור להפעיל הזרם בשבת אלא מחמת התוצאה שנעשה ע"י החשמל כמו בישול והדלקה וכדומה, שמתיחס אליו ונחשב כאילו הוא מבשל או מדליק בידים,

משא"כ בנידון שלנו שכל התוצאה מהפעלת הזרם הוא רק שהגז מתרסס ומתאדה ומקרר, אין אני יודע איזה איסור יש בדבר זה, ואי אפשר לחדש מעצמנו שיש בהכנסת הזרם משום איסור "מוליד", ועכ"פ איסור תורה ודאי ליתא, ואף על פי שבשעה שהגז נדחס יש שהוא מתחמם עד שהיד סולדת בו, מ"מ נקטינן שגם בלח ליכא איסור תורה בבישול אחר בישול אפילו בנצטנן לגמרי, וחוי' מזה נראה כיון ששיעור חום זה הוא רק בשעה שהוא גז אבל בשעה שהוא נוזל אין החום מגיע לשיעור של יד סולדת, אפשר שמה שמתחמם ומתבשל בשעה שהוא גז לא חשוב כלל בישול, ובפרט שהחימום אינו נעשה לא באור ולא בתולדת אור, גם בארנו במק"א שאין זה שייך כלל לעריכת שעון וכדומה שרבים סוברים שאסור בשבת משום תיקון מנא או מכה בפטיש, דשאני התם שעיקר תפקיד השעון הוא להיותו תמיד ערוך ולהראות את השעה, ולכן בכל פעם שהילוכו נפסק הרי זה נחשב כקלקול, ובכל פעם שמכונן אותו ומחדש הילוכו הרי זה נחשב כתיקון, משא"כ כאן א"א כלל לקבוע שהפעלת המנוע נחשבת לתיקון, וההפסק קלקול, דהא כמו שצריכים שיעבוד בשעת הצורך כך צריכים גם להפסקתו בשעה שאין בו צורך, ואדרבה אם ימשיך לעבוד כל הזמן בלי הרף אין לך קלקול גדול מזה ולכן יש לחשוב את ההפעלה "כמשתמש" עם הכלי, ולא "כמתקן" גוף הכלי. (אך יש לדעת כי בחדר אשר נמצא שם תנור חימום וגם דולקת שם מנורת נפט, הואיל ואין הרבה חמצן בחדר יכול כל אדם לראות שתיכף עם פתיחת הדלת של החדר נעשה שינוי בלהבה של המנורה והיא מאירה יותר, ונתברר לי ממומחים שהשינוי הוא לא רק במידת האור וצורת הלהבה אלא השינוי הוא גם בעצם שריפת הדלק וגם הפתיל מתחיל מיד לשאוב יותר נפט, ונמצא שהפותח דלת כזו בליל שבת הרי הוא מבעיר בכח ראשון וגם הו"ל פסי"ר דניחא לו, כמו כן שמעתי שיש תנורי חימום אשר גם בהם רואים שתיכף עם פתיחת הדלת של החדר השלהבת עולה והיינו מבעיר, אך אם נחשוש להכי צ"ע איך כופין בשבת קערה ע"ג הנר הרי אף אם יגביה אותה במקצת וישאיר מעט אויר תחתיה כדי שלא יכבה לגמרי, מ"מ בזה שממעט האויר ודאי מקטין מיד את השלהבת ומכהה אותו יותר ממי שמסתפק מעט שמן מהנר, וגם מסתבר דודאי שרי גם להסיר את הקערה אם ירצה דאם לא כן ה' אסור לכפות משום מבטל כלי מהיכנו, אף על גב דמיד כשמסיר את הקערה ומכניס אויר הרי הוא תיכף מבעיר, וגם איך מורידים בשבת קדירה מע"ג הכירה שתחתיה גחלים הרי האויר הנכנס תיכף בכח ראשון גורם מיד להגדיל את האש, ותנן נמי בפ"ה מתמיד שבשבת היה כופה פסכתו שמחזקת לתך ע"ג קב גחלים שהם בוערים כדי שלא יכוו בהם רגלי הכהנים, ומשמע דשרי גם לר' יהודה דמחייב על מלאכה שא"צ לגופה, וגם מפשטות הדברים משמע דאין בזה שום נדנוד של איסור, ואולי י"ל דכיון שהאש גדולה מאד וגם כנגד מיעוט האויר איכא נמי ריכוז חום ע"י הפסכתו לכן אפשר דאין זה פסיק רישא וצ"ע).

ו. נראה דאף לדעת החזון איש שכתב בהל' שבת סי' נ' אות ט "שכיון שמעמידו על תכונתו לזרום את זרם החשמל בתמידות קרוב הדבר דזה בונה מן התורה כעושה כלי", אפשר שכל זה דוקא בשעה שעושה את עיקר החיבור של המקרר עם רשת הזרם, בזה הוא סובר שנחשב כבונה כיון שמעמידו בכך על תכונתו לזרום בשעה שמתחמם ולהפסיק בשעה שמתקרר, אבל אם האדם רק משנה את קצב פעולת המקרר ומפעיל אותו חמשים פעם ביום במקום ארבעים נלענ"ד שגם להחזו"א חשיב רק כמשתמש ואין לחשוש בזה לבונה וסותר, וגם

מסתבר דאין בזה משום מתקן כיון שרגילים תמיד לשנות את הקצב ע"י המוסת של המקרר כפי רצונו של האדם בשעה זו ולא תיקון הוא כלל, וכ"ש בנידון שלנו שהמקרר מחובר עם הזרם אלא שנפסק מפני הקור, נראה מתרי טעמי שמה שגורם עכשיו להפעילו אין בזה משום סרך בונה, א) כיון שלאחר זמן מועט הוא נפסק מאליו, ונמצא שכל בנינו הוא רק לשעה פורתא. ואף שכתב שם "זרם חשמל אף תיקון לשעה חשיב בונה" היינו בכה"ג שצריך אח"כ מעשה לבטל את הפעולה הקודמת כמו בהדלקה שסובר שבשעה שמדליק שפיר נחשב כבונה אעפ"י שדעתו, וגם רגיל, לכבותו לאחר זמן, משא"כ בכה"ג שהחבור וההפסק נעשים כל הזמן לסירוגין מאליהם לא מסתבר כלל לומר דבכל פעם שהמקרר מתחיל לעבוד חשיב "בונה" ובשעה שנפסק כאילו "סותר", וכידוע שהרבה גדולי אחרונים סוברים שבנין לשעה לא חשיב כלל בנין ועיין בפנ"י שבת צ"ה ובביצה י"ב שכתב "דליכא במגבן משום בונה אם דעתו לאכלו בו ביום" וכתב ע"ז המהרש"ם באור"ח סי' תק"ט דאף הירושלמי בריש הבונה שסובר דגם בנין לשעה הוי בנין מ"מ י"ל דבכה"ג שיוסתר בו ביום לא הוי בונה, וכיון שכן כ"ש בכה"ג שהסתירה נעשית מאליו בו ביום דאינו קרוי בונה, וכן לענין תיקון מנא עיין בס' תהלה לדוד סי' ש"ז סוף אות ב' ובאות ו' דתיקון כלי לשעה לאו כלום הוא וכן בכה"ג שנסתר מאליו בו ביום לא חשיב כלל תיקון עיין שם. (ב) בזה שע"י הפתיחה נכנס חום ומקדים להפעיל הזרם אינו משנה כלל את קצב פעולת המקרר שהרי הוא ערוך ומתוקן שבדרגה מסוימת של חום הוא מתחיל לעבוד, ונמצא שבפתיחת המקרר רק גרם להקדים את החום לאותה הדרגה אבל לא גרם לשום שינוי בקצב הפעולות של המקרר. ולכן נראה שגם אם מקדים תיכף בידים ובמתכוין את פעולת המנוע, כיון שאין מלאכתו מתקיימת, וגם לא שייך לומר בזה שהעמידו על תכונתו לזרום כיון שתכונה זו הרי היתה בו גם מקודם, לא מיבעיא שאין לחוש בזה לאיסור תורה, אלא גם נראה דכיון שלא עשה שום שינוי בקצב פעולת המקרר ולא בעיקר תכונתו אין בזה שום איסור אפי' מדרבנן.

ומעתה כיון דנתבאר ודאי שאין כאן מלאכה דאורייתא, מסתבר שאין שום חשש בפתיחת הדלת, שהרי גם לענין גרם מלאכה דאורייתא אמרו בגמ' שבת ק"כ ע"ב, שרק עשייה אסורה הא גרמא שרי, ומבואר שלא דוקא גרם כבוי הוא דשרי, אלא אף גרם הבערה נמי שרי, כמו"ש שם להדיא המאירי עיין שם. הן אמנם שהרמ"א בסי' של"ד סעיף כ"ב כתב דלא שרי גרם כיבוי כי אם במקום פסידא, מ"מ נלענ"ד שכל זה דוקא בגרם מלאכה דאורייתא משא"כ בדרבנן לא מצינו שאסור שהרי אפילו לענין יום טוב כתבו התוס' במס' ביצה כ"ב ע"א דגרמא שרי לכתחלה אפילו שלא במקום פסידא, ואף שהמג"א כתב בסי' תקי"ד סק"ה דאסור, מ"מ בדרבנן ממש לא מצינן שאסור, וזה שגרם כבוי אסור אף על פי שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה, כבר מבואר בראשונים שמשאצ"ל"ג =שמלאכה שאינה צריכה לגופה= חמורה יותר ונחשבת כדאורייתא, וחושבני שגרם כבוי גחלת של מתכת מותר גם שלא במקום הפסד. ועיין גם באבנ"ז או"ח סי' קנ"ט שהביא דעת רש"י שהטעם שמותר לבשל בחמה הוא משום שאין דרך בישול בכך, והקשה שלפי"ז מדרבנן מ"מ יאסר, כמו כל מלאכה כלאחר יד, ותירץ שכאן שמתבשל מאליו שלא ע"י מעשה לא גזרו בכלאחר יד, וכמו"ש כחו בכרמלית לא גזרו רבנן, ועיי"ש שסובר שכלל הוא בכל המלאכות. וכן גם בנידון שלנו אף אם גם ננקוט שבהפעלת הזרם יש איסור "מוליד" אפי"ה בגרמא מסתבר דשרי, ועיין גם בבית אפרים חיו"ד סי' ס"ב, שסובר שמותר לעשות גרמא ע"י עכו"ם ולא אסור

כלל משום שבות דאמירה לעכו"ם. וזה שאסור "לגרום" ביטול כלי מהיכנו, אעפ"י שהוא רק מדרבנן, היינו מפני שחכמים גזרו גזירה מיוחדת על אותו גרמא לראותו ממש כבונה או סותר גם לפני שהתרנגולת הטילה הביצה תוך הכלי (מסופקני במי שעבר ונתן כלי תחת התרנגולת אם יש עליו חיוב לתקן איסורו ולסלק משם את הכלי כי אפשר דאין בזה שום תיקון, אך אפשר דאף שהאיסור נעשה בשעה שנותן את הכלי, מ"מ יש גם תנאי נוסף שתטיל אח"כ את הביצה תוך הכלי, כמו במלאכת ביטול דהמעמיד על האש אינו חייב אלא לכשיתבשל, ולכן אפשר שחייב להזדרז ולסלק), אבל אם הוא גורם את נתינת הכלי מותר שפיר לגרום לכתחלה ביטול כלי מהיכנו, וכמו"ש המהרי"ל והובא במג"א סי' רס"ה סק"ב שמותר ליתן כלי מבעוד יום תחת השלחן ולהסיר אח"כ בשבת את השלחן והשמן הנוטף יכנס לתוך הכלי ולא אסור משום מבטל כלי מהיכנו כיון שאינו עושה ממש בידים בשבת.

גם פשוט הוא שאף אם היינו אומרים שיש איסור תורה בהפעלת מנוע מ"מ בנידון שלנו אף על גב שהחום נכנס תיכף ומקדים להפעיל את המנוע בשעה קצרה אפי"ה אין זה דומה למ"ש דהמגיס חייב משום מבשל, או כמו"ש הריטב"א בשבועות י"ז דקרובי ביטול מלתא הוא וחייב, דשאני התם שמתחיל תיכף להתחמם יותר וממהר להתבשל, משא"כ כאן שהחום רק גורם שלאחר זמן יתפשט הגז, ויחד אתו המפוח, ורק אז תתחיל המלאכה ע"י זה שיגרום חיבור עם הזרם, באופן זה מסתבר דחשיב רק גרמא בעלמא, וגם אפשר שכיון שמעיקר הדין אמרו בגמ' שגרמא מותר, לכן אף שהרמ"א הביא דעת המרדכי דלא שרי אלא במקום פסידא, מ"מ אפשר שדוקא בכה"ג שמכוין להדיא לגרמא, אז הוא דאסור שלא במקום הפסד, אבל בכה"ג דנידון דידן שאינו מכוין אלא לפתוח הדלת, ורק פס"ר הוא שיצא מזה גרמא בכה"ג לא מצינן שאסור אף להמג"א בסי' שי"ד שאוסר פס"ר אפי' בדרבנן. וקצת דוגמא לכך מזה שבשבות של אמירה לעכו"ם לא אסור בפסיק רישא כמבואר שם במג"א ובסוף סי' רנ"ג עיין שם, והשבות של אמירה לעכו"ם חמורה יותר מגרמא, דנפיש רבוואתי הסוברים שמותר לכתחילה אפילו שלא במקום פסידא, וכיון שכן אפשר שכמו כן יש לחלק בנידון שלנו בין מכוין להדיא ובין פסיק רישא. כל זה כתבנו לענין גרם הפעלת מנוע בתחלתו, משא"כ בנד"ד שהמקרה הוא כבר באמצע עבודתו אלא שרק מקדים פעם אחת קצב פעולתו מסתבר שמותר לעשות כן אף בכה"ג דלא חשיב כלל גרמא.

ז. אולם יש טוענים דיש לחשוש לזה, שבכל פעם שמתחדש מעגל חשמלי יוצא במקום החבור ניצוץ קטן של אש, ונמצא שבפתיחתו הוא גורם למלאכת מבעיר, שחייב גם על כלשהו, אך נראה שאין לחוש כלל לכך, שאפילו להסוברים דמשאצ"ל חייבין עליה, מ"מ אפשר שצריכים שיהי' עכ"פ איזה צורך ותועלת מעשיית המלאכה, אבל בנד"ד שלא רק שאין שום תועלת אלא אדרבה רצוי יותר שלא יתהווה כלל הניצוץ, כיון שהוא רק מכלה זרם לבטלה, וגם בהמשך הזמן הוא שורף ומקלקל מקום המגע, נמצא שודאי לאו דאורייתא הוא לפי מה דנקטינן שמקלקל בהבערה פטור, ובר מן דין נראה שהבערה זו חשובה רק כלאחר יד, כיון שאין רגילין כלל בשום פעם לפתוח את הדלת ע"מ לעשות ניצוץ, ועיין בגמ' ר"ה ל"ג ע"א, שהמתקן את השופר בכלי שאין רגילין לתקן בו ה"ז חשיב כלאחר יד ולא אסור כי אם משום שבות, וכן איתא בשבת מ"ו ע"ב ברש"י שחופר שחייב עליו מה"ת הוא רק במרא וקרדום, שרגילים לחפור בהם תמיד ולא בדבר אחר, וכן מפורש בכמה מקומות בש"ס,

וכיון שכן מסתבר שגם בנידון שלנו חשיב כלאחר יד, ואף על גב שבדרך כלל בכל לחיצת כפתור חשמלי, לחבר או להפסיק את הזרם, יוצא ניצוץ, מ"מ כיון שבשום פעם אין רגילין ללחוץ על הכפתור בכוונה כדי לעשות ניצוץ, אלא שנעשה תמיד רק אגב גררא בדרך של פסיק רישא, אין זה נחשב כדרכו אלא כלאחר יד, ומעתה כיון שבפתיחת הדלת אין דעתו כלל לאותו ניצוץ, ועיקר כונתו הוא רק להכניס או להוציא אוכלין ומשקין, נמצא שלגבי הניצוץ הרי זה נחשב כפסיק רישא דלא ניחא לו בדרבנן. ועיין "בדגול מרובה" סי' ש"מ סעיף ג', שתמה על האוסרים לשבור בשבת עוגה שיש עליה אותיות וז"ל: "לא מיבעיא להתה"ד שהביא המג"א בסי' שי"ד סק"ה דבאיסור דרבנן מותר פסי"ר = פסיק רישא = א"כ מוחק זה דלא ע"מ לכתוב הוא הוי רק איסור דרבנן וכיון שאינו מתכוין מותר, אלא אפילו לדעת המג"א שם, שאפילו באיסור דרבנן אסור פס"ר = פסיק רישא = מ"מ הרי כשאינו מתכוין ומקלקל ועושה כלאחר יד גם המג"א מתיר שם אפי' בפס"ר וכמ"ש כאן דכולהו איתנייהו מקלקל הוא וגם כלאחר יד ולכן נלענ"ד היתר גמור בדבר זה", וכן בנידון שלנו כיון שאינו מתכוין והוא רק מקלקל וכלאחר יד, שפיר מסתבר שמותר. ועיין גם "בבאר יצחק" להגאון מוהרי"א ז"ל מקובנא, שכתב בסי' ט"ו שאפי' להמג"א לא אסור פס"ר בדרבנן א"כ אפשר גם בלא זה, משא"כ היכי דאי אפשר כלל בלא"ה, קיי"ל דלא אפשר ולא מכוין מותר בדרבנן, ואף שבהשמטות שבסוף הספר חזר מזה, וכתב שאין להקל אלא בכה"ג דלא ניחא לו, מ"מ בנד"ד נמי לא ניחא לו.

גם כתב הפרמ"ג בסי' תק"ב מ"ז סק"א: "דמכה בברזל על אבן וכדומה ויוצאין ניצוצי אש לאו הבערה והדלקה הוא", ומבואר שם שלא נקרא מבעיר א"כ הניצוץ נאחז דוקא באיזה דבר שהוא בוער ונשרף ולא בניצוצות גרידא. אמנם חידוש גדול הוא וקשה לסמוך על זה לענין הבערה דאורייתא וגם אפשר שרק לענין יום טוב כתב כן (בחזו"א סי' נ' אות ט' ראיתי שכתב כן גם לענין שבת וז"ל "מיהו אם אין זה נעשה גחלת אף שניצוצי אור ניתזין מן החוט זה אחר זה בתמידות אין זה מבעיר", ואם כוונת הדברים לאותם סוגים של מנוע שנוצרים שם בתמידות ניצוצות בעת פעולתן מוכח שסובר גם לענין שבת דאין בזה משום מבעיר וצ"ע). ואם לוקח שתי אבנים ומכה אותן זו בזו עד שמוציאין אש, כמו שעשה אדם הראשון במוצ"ש יתכן שחשוב ממש מבעיר, כיון שמתכוין בפירוש לעשות ניצוץ כדי ליהנות מאורו, או כדי להדליק בו אש אחרת, לכן אפשר דאחשיבינהו ושפיר חייב משום מבעיר על המצאת הניצוץ הואיל והחיוב של מבעיר הוא גם על כל שהוא משום שאש כלשהו ג"כ חשוב וקטן מדליק את הגדול, משא"כ בנידון שלנו שמתעסק בדבר אחר אלא שממילא יוצא ניצוץ קטן, שבשום פעם אין רגילין לעשותו כדי ליהנות ממנו, אין זה כדרך הבערה אף אם ננקוט ודאי שמלאכת מבעיר הוא אפילו כשאין שום שריפה וכליון, שאם לא תאמר כן יהא אסור לשבור חתיכת סוכר קשה לשתיים מפני שבמקום חושך ואפילה רואים תמיד ניצוץ של אור היוצא מהם מחמת השפשוף שבמקום השבירה /הערת המחבר/ + נודע לי שלפי המדע יש הבדל בין ניצוץ ע"י התפרקות של חשמל דרך האויר ובין ניצוצות בחכוך סוכר אשר אפשר דאין זה חשיב כלל אש+ וכן גם ההולך בנעלים מסומרות יש שהוא פס"ר שבכל דריכה ודריכה יצאו ניצוצות אש אשר לכאורה אין שום חילוק בין אותן הניצוצות ובין ניצוץ חשמל, ואעפ"כ אין חוששין לכך (ועיין "במלמד להועיל" חאו"ח סי' מ"ט שחושש לניצוץ של חשמל וסובר שנחשב מבעיר גמור), ונמצא שלהרמב"ם שמחייב במלאכה

שא"צ לגופה אפשר שגם כאן צריך להיות חייב משום שאעפ"י שאינו נהנה מ"מ אין זו דרך השחתה וכמו"ש החו"י בסי' קפ"ח עייש"ה, משא"כ בניצוץ חשמלי, ידוע שהניצוץ גורם רק רעה ולא טובה. גם שמעתי ממומחים שבסגירת מעגל חשמלי של מקרר גם יכול להיות שלא יתהוו בכלל שום ניצוץ או יהיה כ"כ קטן אשר בעיני בשר אי אפשר כלל לראותו. ועיין בריטב"א יומא ל"ד ובכתובות דף ה' ובשטמ"ק שם שכתב: "וכל דאפשר בשום צד בלא מלאכה לא חשיב פסיק רישא" ואעפ"י שרבים כתבו "שקרוב" לפסיק רישא אסור ג"כ, מ"מ אינו אלא מדרבנן, ועיין בזה בשו"ע הרב סי' תצ"ד סעיף כ"ג, ובמהרש"א שבת ק"כ ע"ב, ובחלקת יואב סי' ט'. גם מסופקני שכמו שסובר הרמב"ם שהמחמם מתכת נקרא מבעיר, והיינו משום שכיון שנתחמם כ"כ הרבה עד שמאדים או מלבין הוא עצמו נחשב אש, כמו"כ יש גם לומר להיפך שניצוץ יחידי קטן מאד, שיד האדם אינה מרגשת בו שום חום, אינו נחשב עדיין בגדר אש, ואף על פי שגם ניצוץ זה יכול שפיר להבעיר דברים שהם רגישים לגבי אש, מ"מ כיון שיד האדם לא רק שאינה נכוית אלא גם אינה מרגשת כלל שום חום אפשר שלא נחשב כלל אש, אך אפשר שניצוץ של חשמל חמור יותר מכל ניצוץ אחר שיצירתו היא רק להרף עין, ומיד הוא כלה ונפסד והיה כלא היה, משא"כ בחשמל /הערת המחבר/ +נודע לי ממומחים שאין זה נכון במתחים חשמליים נמוכים יחסית המצויים בבתיים+ בשעה שהמגע בין ב' החוטים רופף והניצוץ נוצר אילו היו החוטים נשארים באותו המצב ולא היו מתקרבים יותר היה הניצוץ נשאר קיים הרבה זמן עד שהיה שורף לגמרי את החוטים, ורק מפני ורק מפני החוטים מתקרבים תיכף הוא כבה, ולכן אפשר שחמור יותר, אך אעפ"י כן נראה כיון שלמעשה מתקרבים תיכף החוטים והניצוץ הנוצר במקרר הוא עפ"י רוב קטן מאד מסתבר שאין לחוש כלל לכך.

שוב ראיתי בס' ברכת שלמה סוף סי' ס', שהביא מהגאון ר' שמחה זעליג ז"ל מבריסק שכתב שמבואר בשו"ע /או"ח/ סי' ש"כ סעיף י"ח שמנהג העולם כהערוך שסובר שפסיק רישא דלא איכפת לו מותר, ואף שמצאנו באיזה מקומות שאסרו רבנן פס"ר דלא איכפת לו, מ"מ "זהו רק היכא דגזרו חז"ל - ואין לנו לגזור מעצמנו כל היכי שלא מצינו בפירוש, והרי פשוט המנהג ששוברין את החוט צוקר בסכין של ברזל עשות שטאהל והדבר ידוע שניתזין מהצוקר ניצוצות בוערות ולית מאן דחש להא והוא משום דהוה פס"ר דלא איכפת ליה". אולם לענ"ד צ"ע הרבה שנראה שרק בדרבנן אפשר שמצאנו להקל בפס"ר דלא ניחא לו, וכמו"ש "מהבאר יצחק" ועיין גם במשנ"ב סי' שכ"א ס"ק נ"ז, שכן סובר גם "הבית מאיר" וכן סוברים המשנ"ח והבית אפרים בחיו"ד סי' ס"א ועיין גם בפמ"ג בא"א סי' שט"ז סק"ט ובישועות יעקב סי' שי"ד סק"א שכתבו שבאופן שהוא נגד רצונו יש לצדד יותר להיתר, אבל בדאורייתא נראה דאף שמהט"ז שם בס"ק י"ב משמע שסובר בדעת השו"ע שמ"ש "והעולם נוהגין היתר בדבר" הוא משום פס"ר דלא ניחא לו, אולם גדולי האחרונים לא הבינו כן ועיי"ש במשנ"ב שכתב שהכרעת השו"ע היא לאיסור אפילו בפס"ר שהוא נגד רצונו, ולא רק בדלא איכפת לו, וכן מוכח מהשו"ע בכמה מקומות, ועיין בזה בשביה"ש ח"א דף י"ח, ולכן נראה כהנ"ל, גם נראה שאם נחמיר לאסור פתיחת הדלת מפני שהוא גורם להקדים הפעלת המנוע, יש לאסור גם לפתוח את הדלת והחלון של הבית בפני השמש, או להכניס תבשילין רותחין לתוך הבית סמוך למקרר מפני שאף גם הם מוסיפים חום וגורמים להקדים קצת הפעלת המנוע גם בשעה שהמקרר סגור.

ח. ברם נראה דרוב הדברים שכתבנו הם רק בנוגע לזה שאין לחשוש לאיסור גרמא שהחום גורם אח"כ להקדים את הפעלת המנוע, אבל עדיין יש לחשוש שמא בשעה שפותח את הדלת כבר הגיעה דרגת החום שבתוך המקרר סמוך לנקודה שמפעלת את המנוע, ונמצא שבשעה שפותח את הדלת הוא בגדר פסיק רישא שהכח הראשון של החום יפעיל תיכף את המנוע, וכמי שעושה בידיים דומה, דהרי זה דומה "לאשקיל עליה בידקא דמיא", או שוחט בסרנא דמיא, שמבואר בחולין ט"ז ע"א, שאם נשחטה בכח ראשון שחיטתו כשרה, הרי שאע"פ שהוא לא דחף כלל את המים לצאת אלא גרם רק יציאתם ע"י הסרת הדף המנוע אעפ"כ אנו חושבים את הכח הראשון ככח גברא, וכמאן דשחט לה בידיים דמי, וכך גם כאן אם ננקוט שיש בהפעלת מנוע משום איסור תורה. הן אמנם שלענין פסול מקוה מחמת תפיסת ידי אדם כתב "השאלת דוד" בסי' ז' "דהסרת הקראן אשר על ידו יורדים המים לבאר לענין מקוה לא נקרא תפיסת ידי אדם וכמו חופר צנור בצד הנהר אם הוא פותח מסגרות הצנור שהולך מהנהר שאין זה נקרא לענין זה תפי"א אף בכח ראשון, שהרי נלמד רק ממעין, ומעין גופיה אף במקום שצריך מים חיים כשר בבאר חפור שבאו המים ע"י חפירה כמו"ש המהרי"ק סי' נ"ו, כמו כן המים שבאים ע"י שפוחת המסגרת שמעכבת יציאת המים לא נקרא זה תפי"א =תפיסת ידי אדם= כן נראה ברור וא"כ מה לי שפוחת מסגרת מצנור שמביא מים מנהר או מצנור שמביא מים מכלי" עכ"ל, ונראה לכאורה שקל וחומר הוא משם, שהלא עיקר הטעם דתפי"א פסול הוא משום דכתיב יהי' טהור ודורשים מזה בזבחים כ"ה ע"ב הויתן ע"י טהרה, ומצאנו גם לענין הטלת מום בקדשים שיש שסובר שהטעם דאסור מה"ת אף ע"י גרמא הוא משום "שלא יהי'" משמע גם שלא יהיה בו מום, ואעפ"כ אומרים שהסרת המנוע אינה נקראת הויה בטומאה, וכ"ש כאן אצל שבת שכתוב לא תעשה, ודורשים מזה דוקא עשיה הוא דאסור הא גרמא שרי, שהסרת המנוע ודאי נחשבת רק כגרמא, גם ראיתי בשו"ת מחזה אברהם סי' מ"ב שכתב: "דלענין שבת דממעטין גרמא י"ל דבהסרת המנוע אף כח ראשון חשיב גרמא משום דבמשכן לא הוי גרמא", ועיקר ראיתו הוא ממ"ש החת"ס בחיו"ד סי' רי"ד שמה שהאדם מסיר הברזא וגורם למרוצת המים אינו נקרא הויה ע"י אדם, כיון שהוא מסיר רק את המנוע והמים נמשכים מאליהם, וכמו כן כתב שם בסי' נ"ב לענין גן מקורה בגג של זכוכית, שנשאל אם מותר לפתוח את הגג בשבת כדי שיכנסו לשם קרני השמש המועילים לגידול הזרעים, והשיב שכיון שאינו עושה בידיים שום פעולה בגוף השמש או הזרעים אלא שהוא מסיר רק את המנוע שחוצץ בין השמש והזרעים הוא רק כגרמא שלפי הגמ' בשבת ק"כ ע"ב שרי מדאורייתא, ומביא שגם המהרש"ם בהשטות לח"ג סי' מ"ד הסתמך על החת"ס הנ"ל גם לענין שבת עיין שם. אולם לענ"ד צ"ע הרבה מהמבואר שם בשבת ק"כ שאסור לפתוח דלת כנגד המדורה בשעה שיש רוח מצויה גזירה אטו רוח שאינה מצויה, שבפירוש משמע שאם עושה כן בשעה שיש רוח שאינה מצויה הרי היא מלאכה גמורה מדאורייתא, ואין שום סברא לחלק בין פתיחת הדלת בפני רוח לבין פתיחת גג לחדירת קרני השמש, וא"כ הרי מוכח שכמו שלענין שחיטה רציחה /רחיצה/ ונטילת ידיים אנו חושבים את הכח הראשון ככחו, כך גם לענין שבת אין לחשוב את הסרת המנוע כסילוק תריס בעלמא. גם מפורש כתב שם הר"ח שהטעם שהוא חייב ולא נחשב גרמא, הוא משום "דכיון דמשוי אורחא אפי' לרוח מצויה ללבות ומחשב לכן אסור בשבת דהיינו מלאכת מחשבת", הרי מפורש שבזה שהוא עושה דרך לכניסת הרוח נחשב לענין שבת כמעשה בידיים, וכך גם בנידון שלנו לענין כניסת החום.

ט. הן אמנם שלגבי הפותח עצמו אין זה פסיק רישא כיון שאינו יודע כלל אם יפעיל בכך תיכף את המנוע או לא, אבל כיון שאם היה יכול לשער את מדת החום שבתוך המקרר היה יודע שבפתיחתו יפעיל תיכף את המנוע, נמצא שהספק הוא לא כמו בגרירת מטה וספסל שהספק איננו על העבר אלא על העתיד אם יעשו חריץ או לא, אלא הספק בנד"ד הוא בדבר שכבר נעשה, כלומר אם שיעור מדת החום של המקרר כבר קרב לקצו או לא, ונמצא שאם באמת התחיל תיכף המנוע לעבוד, נגלה הדבר למפרע שהמקרר היה במצב כזה שהפתיחה מוכרחת תיכף להפעילו, ונמצא שבשעה שהוא פותח הרי הוא עושה ספק איסור. והנה לדבר זה קראו האחרונים ספק פסיק רישא דלשעבר. ועיין בשו"ע יו"ד סי' פ"ז סעיף ו' שכתב הרמ"א שאסור לחתות האש תחת קדירה של עכו"ם לפי שהם מבשלים בהם פעמים בשר ופעמים חלב, ונמצא שהחותה תחת קדירה מביא לידי בישול בשר בחלב, וכתב ע"ז הגרע"א ז"ל: "קשה לי הא אינו מכיין לבשל רק לחתות האש ופסיק רישא לא הוי דשמא לא בישל העכו"ם בהקדירה בשר וגם חלב, וצ"ל דדוקא בספק דלהבא שמא לא יהא נעשה כן במעשה שלו כמו גורר כסא וספסל דהוי ספק שמא בגרירתו לא יעשה גומא, אבל בספק בעבר כמו הכא דאם יש בקדירה בלוע בשר וחלב בחיתוי זה בודאי יתבשל, אלא דהספק הוא שמא אין בו בליעת בשר בחלב זה מיקרי שפיר פסיק רישא", אך כתב שלדעת הט"ז בסי' ש"ז סק"ג שכתב שלדעת הטור מותר לנעול תיבה שאינו יודע אם יש בה זבובים לא הוי פס"ר, מוכח שסובר שגם ספק לשעבר אינו נקרא פסיק רישא, אולם פשוט הוא שיש לחלק ולומר דשאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה, ולכן אף שהספק הוא על העבר אין זה נחשב מלאכת מחשבת משא"כ בשאר איסורין. וכן ראיתי בשביתת השבת בכללי דשא"מ ופס"ר שהביא כן מהמגן אבות בחידושו על מס' שבת דף ל' עיין שם.

ועיין גם בשו"ע הרב ז"ל בקו"א לסי' רע"ז סק"א שכתב לענין כיבוד: "דהספק הוא שמא יש גומות בבית ואי אפשר שלא ישוה והו"ל פס"ר וא"כ כשאינו יודע הו"ל ספיקא דאורייתא ולחומרא, ולא דמי לשאר דבר שאינו מתכוין דספיקא הוי ושרי, דהתם הספק הוא שמא יעשה גומא והכא הספק הוא שמא יש כבר ואי אפשר שלא ישוה ולא גרע משאר ספיקי דאורייתא". (וכן משמע ממה שחילקו הראשונים בביצה כ"ג ע"ב בין כיבוד של שטח קטן כמו בית המטות לבין שטח יותר גדול, והיינו משום שאם השטח הוא גדול יש מסתמא מקום כזה דשייך בי' אשווי גומא, והי' אפשר לדעת אם הי' נותן אל לבו להסתכל שם היטב, וכמו"כ לענין סריקה בשבת דמבואר בסוף סי' ש"ג שאפי' אם אינו מכיין להסיר הנימין המדולדלין אפי"ה אסור משום דהוי פס"ר, נראה דאף שבכל פעם שמעביר את המסרק פשוט הוא דליכא כלל פס"ר של השרת נימין, ועל כרחך משום דמ"מ באותו פעם שהסריקה משרת מתברר שבלא יודעים עשה פעולה שיש בה פס"ר של השרת נימין מדולדלין).

וכמו כן כתב לענין פתיחת דלת כנגד הנר שהספק הוא "שמא ברגע זה שיתחיל לפתוח ינשב הרוח בחזקה וא"א שלא תכבה כשיפתח ונמצא עושה איסור דאורייתא במה שפותח שע"י כן הרוח מכבה בודאי כיון שכבר יש רוח והוא לא ידע ואשם שסבור כשמתחיל שאין שם רוח", אולם במסקנת דבריו הוא מביא ג"כ את הט"ז הנ"ל וכתב שמשמע גם כן מהרמב"ן והר"ן בפרק כירה בסוגיא דצירוף שאף אם הספק הוא במה שכבר עבר אעפ"י כן נחשב דבר שאינו מתכוין ומותר, והטעם שאסור לפתוח דלת כנגד הנר, כתב שם שהוא מפני "שיש לחוש שמא

יהיה ודאי ואעפ"כ יעשה מה שיעשה - דאם יהיה פתוח ברוחב טפח על דרך משל חיישין שמא מיד כשפשט ידו לדלת לפתוח ברגע זו בתחלת הפתיחה ינשב רוח חזק כל כך שא"א שלא יכבה כשיפתח טפח או פחות ונמצא עושה איסור לאחר שהוא ודאי פסיק רישא". וממילא נראה שכל זה שייך רק אצל רוח שיש לגזור שמא יפתח או יגמור הפתיחה גם לאחר שהוא רואה שהרוח נושב בחוזק ועתיד ודאי לכבות, משא"כ בנד"ד שלפני שהמנוע מתחיל לעבוד איננו יודע כלל אם יתחיל לעבוד מחמת הפתיחה או לא שפיר מסתבר שמותר, ועיין גם במשנ"ב בבאה"ל סי' שט"ז שהוכיח מהרמב"ן והמאירי כהט"ז עיין שם. ולפיכך אין צריכים גם לחשוש דשמא נמצא עכשיו המקרר בדרגת חום כזו אשר אם רק מזיז קצת את המקרר ע"י פתיחת הדלת הוא גורם תיכף הפעלתו, כיון שאין זה פסיק רישא ומותר מפני שאינו מתכוין לכך, גם נראה דאם נחשוש לכך יש לאסור להשתמש בשבת בתנור הנקרא "פראפעקשן" כיון שגם שם יש שע"י שמעמידים או מורידים כלי מעליו הוא זז קצת ונשפך תיכף הנפט מהמיכל לתוך צלחת, והו"ל כמוסיף שמן בנר דחייב משום מבעיר.

גם נראה שאף אם ננקוט גם לענין שבת שאם הספק הוא על העבר הרי זה ספק איסור (עיין בזה "בחלקת יואב" חאו"ח סי' ח') אפשר שדוקא באופן שיכול לברר, אז אומרים שנחשב ספק פס"ר ואסור, משא"כ באופן שא"א כלל לברר, כי בכמה מקומות מצאנו ההיתר של אינו מתכוין אעפ"י שכל הספק תלוי בסיבות שכבר היו ולא במה שעתידי להיות. וחושבני שגם בגרירת כסא וספסל, הספק אם יעשו חריץ או לא יש שזה תלוי בטיב העפר ובכח המאמץ שהוא מתאמץ לצורך הגרירה ואעפ"כ אין זה נחשב כספק במה שכבר נעשה. גם אפשר שדוקא כעין סגירת תיבה שהסגירה עצמה היא צידה הוא דחשיב ספק פס"ר, משא"כ בנד"ד שפתיחת הדלת אינה איסור כלל אלא שמחמת הפתיחה נכנס חום, אשר מחמתו מתפשט גאז, וההתפשטות גורמת לסגירת מעגל חשמלי ולהפעלת מנוע, באופן זה אפשר שכיון שאינו יודע ברור, אין זה נחשב ספק פס"ר לשעבר כיון שבשעת הפתיחה הוא מסופק אם הגאז יסגור אח"כ את המעגל או לא, ולא דומה לסגירת תיבה שיש בה זבובים, שבשעה שסוגר אינו מסופק אם יצוד אח"כ או לא, אלא אם הוא צד עכשיו או לא, וכן ע"י החיתוי באש הוא ממש מבשל מספק בשר וחלב, משא"כ כאן. ואפשר שלפי"ז אין להוכיח מדברי הרמב"ן והמאירי ממה שכתבו אצל ספק צירוף שסוברים ג"כ כהט"ז. אך נראה שא"א כלל לסמוך על סברות קלושות כאלה, וגם בעיקר הדבר חוששני מאד דאפשר שכיון שהוא ודאי פס"ר שהפתיחה גורמת להקדים הפעלת המנוע והספק הוא רק אם יפעיל אותו תיכף בכח ראשון, או רק לאחר זמן, אפשר שאינו שייך כלל לדבר שאינו מתכוין אא"כ היינו מסופקים אם החום נכנס או לא, או אם החום ישפיע על המנוע או לא, אבל באופן כזה שודאי נכנס, וגם ודאי משפיע, והספק הוא רק אם באופן המותר או באופן האסור, אפשר דשפיר חשיב לדעת הכל ספק איסור.

י. אולם נתברר למעלה דמסתבר שהנידון שלנו נחשב כפס"ר דלא ניחא לו, כיון שהכנסת החום לתוך המקרר הוא נגד רצונו, ועיין במג"א סי' ש"כ ס"ק כ"א שהכל מודים שאין איסור תורה בפס"ר דלא ניחא לו, וא"כ אף אם נחשוב אותו כספק עשיה ספק גרמא מותר מטעם ספיקא דרבנן להקל. וגם נראה דבנד"ד איכא רובא להיתירא, שהרי רק לעתים רחוקות הוא גורם בפתיחתו הפעלת המנוע מיד בכח ראשון, ונמצא שבכל פעם שפותח יש לנו ללכת אחר הרוב שלא יפעיל תיכף את המנוע, ואף שההולך במדבר ואינו יודע מתי הוא שבת אסור בכל הימים

בעשית מלאכה אם יש לו ממה להתפרנס ואין הולכים אחר רוב הימים שהם חול, עיין במג"א סי' שמ"ד שכתב שהוא מפני שיום השבת נחשב קבוע, כיון שבמקומות של ישוב הוא ניכר וידוע, משא"כ בנד"ד מה טעם לא נלך אחר הרוב ונוסף לכך, הרי נתבאר דמסתבר שאין שום איסור תורה בהפעלת המנוע והבערת הניצוץ שהוא גם מקלקל וכלאחר יד, ונמצא שלכל היותר הוא רק ספק דרבנן עם הכרעת רוב לקולא, וחזי נמי לאצטרופי מ"ש "השלטי גבורים" ליישב דעת הרשב"א בשבת דף ק"ו שמתיר לנעול ביתו לשמור אף שצבי נמצא בתוכו ולא חשיב ליה פסיק רישא, ואף שהמג"א כתב בסי' שט"ז ס"ק י"א שאין לסמוך על זה, מ"מ עי"ש בישויע"ק סק"ה שמבאר יפה את דבריו, ולדבריהם אין לאסור כלל בנד"ד אף אי הוי ממש פסיק רישא עי"ש.

ועוד נלענ"ד שאפי' אם יודע ברור שתיכף עם פתיחת הדלת יתחיל המנוע לעבוד אינו יותר מגרמא. ראשית שבשום אופן אין החום משפיע כל כך מהר על הגאז והמפוח שהם סוגרים ומסוגרים עד כדי שנוכל לומר שתיכף עם פתיחת הדלת מפעיל הכח הראשון של החום את המנוע, ואחד המומחים אמר לי שלדעתו א"א כלל שהחום ישפיע בפחות מדקה אחת, ומה שרואים לפעמים שהמנוע מתחיל תיכף לעבוד אין זה מפני הפתיחה אלא שבלי זה כבר נתחמם הרבה והיה מפעיל תיכף את המנוע אף אם לא היה פותח כלל הדלת, ועוד כיון שהחום הנכנס צריך לגרום בתחלה התפשטות הגאז והמפוח הגורם לעשות חבור עם הזרם וגם עצם החבור נחשב רק כעשיית גשר בפני הזרם שזורם מתחנת הכח, ולכן אף על פי שאם אחד מסובב גלגל שקשור למערכה של גלגלים פשוט הוא שכל הגלגלים שמסתובבים מחמת הכח הראשון של הסיבוב נחשבים ממש ככחו ולא ככח שני או כח כחו (ועיין "ברב פעלים" ח"א סי' כ"ה שכתב אחרת וצע"ג) היינו מפני שכולם מסתובבים ממש מחמת כוחו, משא"כ כאן שהחום עצמו אינו מפעיל תיכף את המנוע כי אם לאחר שגורם תחלה פעולות שונות, באופן זה שפיר נחשב גרמא. גם רחש לבי לומר שאף המים הראשונים היוצאים מחמת הסרת המנוע כיון שאינם הולכים ממש מכוחו יש להם רק "דין" של כוחו, וא"כ אפשר שדוקא אם גם כוונתו כך אז אומרים שכל מה שנעשה תיכף ומיד מתיחס אליו וכמאן דעבד ליה בידים דמי, משא"כ במי שלא ידע כלל מהמים, והסיר דף ויצאו המים הראשונים הסמוכים לדף והזיקו או הרגו אפשר שנחשב רק גרמא ופטור. קיצורו של דבר שרק אם יש גם כוונה הרי היא גורמת ליחס פעולת המים אליו משא"כ באינו מתכוין. ודוגמא רחוקה לכך ממה שהביא המג"א בסי' שיי"ח ס"ק ל"ו שבמלאכת תיקון כלי שהוא מכה בפטיש אין ראוי לומר פסיק רישא משום שדוקא כשהוא מתכוין, עושה מלאכה וכשאינו מתכוין אין בו מלאכה כלל, וכמו כן בכח ראשון הבא ע"י הסרת מנוע, אפשר שרק מחמת הכוונה הוא מתיחס אליו ובלי כוונה הרי זה נחשב רק גרמא, אולם מסוגית הגמ' בשבת ק"כ ע"ב שהזכרנו קודם לא משמע כן עיי"ש"ה ובפי' הר"ח. גם אפשר שמה שהקילוח הראשון נקרא כוחו אעפ"י שכל מעשהו היה רק להסיר את המנוע, הוא דוקא באופן שכל עיקר הקילוח נתחדש אך ורק מפעולה זו של הסרת המנוע, משא"כ באופן שגם מקודם היו המים זורמים ומקלחים אלא שהיה מונח שם איזה דבר החוצץ קצת בפני מרוצת המים ואינו נותן להם לזרום כ"כ מהר ובא זה והסיר אותו דבר החוצץ ועי"ז הם זורמים יותר מהר, אפשר שבכגון זה אינו נחשב כוחו אם ההיזק נעשה מחמת רבוי המים ולא מחמת כח מרוצתם, וא"כ בנד"ד הרי החום נכנס לתוך המקרר גם בשעה שהוא סוגר אלא שהדלת חוצצת מעט ובפתיחתה הוא רק מרבה כניסת

החום לכן אפשר שאין זה נחשב כלל כנעשה ע"י כוחו, ולא דומה למכבה את הנר או מבעיר ע"י פתיחת דלת, מפני ששם אין הרוח משפיע כלום לכבוי הנר או הבערת מדורה בשעה שהדלת סגורה משא"כ כאן. אולם אין לי שום ראיה לעיקר חילוק זה ומצד הסברא יש פנים לכאן ולכאן. אלא שבלא"ה כבר נתבאר לעיל שכמו שמותר לשנות את קצב עבודת המקרר ע"י הרעגעלאטאר, כ"ש שמותר להקדים ממש בידיים את פעולת המנוע כיון דבמעשהו זה לא נעשה כלל שום מלאכה דאורייתא או דרבנן, ולפיכך אין לחוש שמא הוא מזיז ומקדים בכך הפעלתו.

יא. במקום אחר כתבתי לענין הסרת דף של מים דאף שפשוט הוא דמה שחושבים את הקילוח הראשון ככוחו אין זה דוקא אם הסיר את הדף בגופו ממש אלא אפילו ע"י כוחו, וכגון שזרק חץ והסירו, גם אז רואים את המים הראשונים כהולכים מחמתו (ואין להקשות מאי שנא מזורק אבן למעלה וחזרה ונפלה למטה שמבואר בסנהדרין ע"ז ע"ב שדומה לכח שני, ולכאורה הדברים קל וחומר, ומה אם היתה אבן מונחת למעלה ורק דף מעכבה מליפול ובא אחד וזרק אבן והסיר בכח את הדף ונפלה האבן והזיקה אמרינן שנחשב כח ראשון וחייב, ואם אותה אבן עצמה שזרקה למעלה וחזרה ונפלה מה טעם יהי' פטור. אך נראה שנפילת אותה האבן שונה, כיון שכח זריקתו היא כלפי מעלה ונמצא שהנפילה היא פעולה הפוכה ממעשיו, כלומר לאחר שכוחו כבר נפסק וחדל אזי חוזרת האבן ונפלת למטה, משא"כ כשהאבן הסירה דף, אז רואין שפיר את סילוק הדף כנעשה ממש ע"י הזורק וממילא חושבים את נפילת האבן כקילוח ראשון של המים), מ"מ אם אחד הסיר דף ויצא הקילוח הראשון והסיר בכחו דף אחר, אפשר שאף המים הראשונים היוצאים תיכף עם סילוקו של הדף השני יש להם דין כח שני ולא ככח כוחו, גם מבואר בכמה מקומות שאף מה שנעשה ע"י הקילוח הראשון לא נקרא כוחו אלא א"כ הולכים ממש מכוחו בלא שום הפסק באמצע, אבל אם המים יצאו בצינור ואח"כ חזרו ונפלו מהצנור למקום אחר, אין זה נחשב כוחו כיון שמהצנור והלאה הרי הם מתפשטים מאליהם והולכים מכח עצמם, אף על גב שאם שפך ממש בגופו את המים לא אמרינן הכי, וא"כ מסתבר שגם הסרת הדף שנעשה מחמת הקילוח ראשון נחשב שפיר כהפסק ומה שהמים מקלחים אח"כ מחמת הסרת המנוע לא עדיף מהמים של הקילוח הראשון עצמו שנשפך מהצנור למקום אחר, דלא חשיב כוחו, וא"כ ה"ה בנד"ד שהחום הנכנס תיכף מחמת פתיחת הדלת חשיב כמים הראשונים הסמוכים לדף ואותו הכח הראשון של החום צריך עדיין לעשות עוד כמה פעולות והו"ל כח שלישי או רביעי, וכיון שכן נראה שאף אם ננקוט כהסוברים דשאני שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה וחייב גם על כח שני ושאר מיני גרמות וכמו"ש בגמ' ב"ק דף ס' ע"א, מ"מ כל זה דוקא אם הוא ממש מתכוין לכך, משא"כ בנד"ד שאינו רוצה כלל בכניסת החום מפני מה נאמר שגם כח שני או שלישי נחשב ככוחו, ואפשר שהזורה בשבת בלא כוונה חשיב רק גרמא בעלמא וקיל טפי ממתעסק.

סוף דבר, נלענ"ד שמכל אלה הטעמים שכתבנו פשוט הוא בלי שום פקפוק שלאחר שהוציא את המנורה הנדלקת מחמת הפתיחה אין נכון כלל להמנע מלהתענג בשבת ומותר שפיר לפתוח בשבת את דלת המקרר בכל עת ובכל שעה שירצה בין בזמן שהמנוע עובד ובין בזמן שהוא נח.

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק א סימן מז

בענין חלב הקאמפאניעס שבמדינתנו.

ובדבר החלב של הקאמפאניעס במדינתנו אשר יש פקוח הממשלה ואם יערבו חלב בהמה טמאה יענשו וגם יסגירו את העסק שלהם שלכן ודאי מירתתי מלערב יש טעם גדול להתיר אף בלא שיטת הפר"ח משום דהעיקר ידיעה ברורה הוא כראיה ממש כהא דשבועות דף ל"ד גמ לעדות דממון. וגדולה מזה איתא בתוס' יבמות דף מ"ה בשם יש מפרשים גם לדין ראיית ב"ד לטבילת גר עיין שם. וזהו גדר אנן סהדי שמצינו בהרבה מקומות. ואף לעדי קיומא דקידושין שאף שלא ראו אלא היחוד הוא כראו הביאה ממש ונעשית א"א גמורה אף לחייב מיתה להבא עליה אחר אח"כ ושלא לתפוס בה קידושין אחרים. ויותר מזה חזינן דאף אנן סהדי פחותה מזו כהא דחזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות שהוא כראיה ממש ונחשב כהוו עדים לקיומא אף לקולא לענין שלא להצריכה גט מהשני בקטנה שלא מיאנה והגדילה וניסת לשני בכתובות דף ע"ג ושמואל לא פליג אלא משום שאין אדם יודע שאין קידושי קטנה כלום וע"ד קידושין הראשונים בועל עיין שם, אף שאין בועל ביאת זנות הוא רק לרוב בנ"א ומ"מ נחשבה ידיעה זו כראיה ואף שצריכין אנו לעוד דבר דהוא רק ידיעה דהא לא ראינו רק יחוד ולרב הוא עוד תלתא שהם רק ידיעות שאף שסובר אדם יודע שאין קידושי קטנה כלום ודאי איכא מעוט שאין יודעין גם לדידיה כיון דאיכא מ"ד שסובר דאין אדם יודע עיין בתוס' גיטין דף מ"ה משום שאין לומר שתהיה פלוגתתם רחוקה אך מ"מ מצד הרוב היודעין שאין קידושי קטנה כלום והרוב שאין בועלין ביאת זנות והרוב שביחוד יש גם ביאה אף שאיכא ג' מעוטים כנגדם שאף אם נימא כמעוט אחד לא היו קידושין מ"מ נחשב לרב כעדים לקיומא ממש שבעיל לשם קידושין אף לקולא שלא יתפסו קידושי השני וגם שמואל מודה בעצם הדין כדלעיל אלמא דישי לדיעה דין ראייה ממש.

ויש ידיעה שאף בנפשות נחשב ראי' דבמנאפים עד שיראו כדרך המנאפים אף שהחיוב הוא רק אם הכניס כמכחול בשפופרת שלא ראו זה. ומשמע מרש"י ב"מ דף צ"א שכתב דלא הזקינתן תורה להסתכל כ"כ, דבכה"ג ברוצח ושאר מיתות לא היו מחייבין מיתה ורק במנאפים לא הזקינתן תורה להסתכל ומחייבין אותן מיתה אף שאינה ראייה. וא"כ צריך לומר שבעצם ידיעה היא כראיה גם לגבי נפשות ולכן נהרגין במנאפין ורק בשאר מיתות הוא גזה"כ שלא ידונו ע"פ ידיעה ולכן במנאפין שהיה נמצא שלא יהרגו לעולם כדאיתא בספ"ק דמכות סובר שמואל דמוכרחין לומר דבמנאפין נהרגין ע"פ ידיעה זו ולית בהו גזה"כ זה לענין ידיעה זו אבל אם ידיעה לא היה בעצם כראיה איך שייך לומר שיהרגו כדרך המנאפין דהא עכ"פ לא ראו וליכא עדים אלא ודאי שבעצם הוא כראיה לכל דבר רק שנתחדש דבנפשות לא ידונו ע"פ עדות ידיעה ובמנאפין לא נתחדש לענין ידיעה זו.

ולכן בחלב שאסרו רק בחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו יש להתיר גם בישראל יודעין ידיעה ברורה דהוי כראיה. וזה שאם יערבו יענשו ויצטרכו לסגור העסק שלהם שהוא הרוחה של כמה אלפים והממשלה משגחת אליהם הוא ודאי ידיעה ברורה שהיא כראיה שלא היה בכלל איסורם. וזה הוא גם לכו"ע דאין טעם לחלוק בזה ולכן הרוצה לסמוך ולהקל יש לו טעם גדול ורשאי וכמו שמקילין בזה הרוב בנ"א שומרי תורה וגם הרבה רבנים וח"ו לומר שעושין שלא כדין. אבל מ"מ לבעלי נפש מן הראוי להחמיר ואין בזה משום יוהרא וכך אני נוהג להחמיר לעצמי אבל מי שרוצה להקל הוא עושה כדינא ואין להחשיבו כמזלזל באיסורין.

ובאם אחד נהג להחמיר אם נאסר מדין מנהג ג' פעמים תליא אם היתה כוונתו להחמיר אף אם הדין הוא להתיר וכ"ש בידע בעצמו שיש להתיר ומ"מ נהג איסור יש עליו איסור נדר דנהג ג"פ אבל אם החמיר משום שהיה סבור שאסור מדינא או אף רק שאסור מספק וחשב על המקילין שאולי טועין בדין או שאולי הם מזלזלין באיסורין אין עליו דין נדר מצד מנהגו וא"צ היתר. והנני ידידו, משה פיינשטיין.

שו"ת אגרות משה יורה דעה חלק ב סימן לה

בדבר חלב הקאמפאניעס שבמדינתנו שבארתי בספר אגרות משה סימן מ"ז בחיו"ד שליכא איסור חלב שחלבו עכו"ם ואין ישראל רואהו, אבל מ"מ מן הראוי לבעלי נפש להחמיר, שמטעם זה ודאי ראוי למנהלי ישיבות קטנות שיתנו להתלמידים חלב של אלו הקאמפאניעס שמעמידין ישראל לראות החליבה, ואף שהוא ביוקר מעט שלהישיבות עולה זה סך גדול במשך השנה והמצב של הישיבות דחוק בשנים אלו שבשביל זה מקילים באיזו ישיבות, מ"מ כדאי להחמיר כי גם זה הוא מעניני חינוך ולמוד שידעו שכדאי וראוי לבני תורה להחמיר אף כשיש רק חשש איסור, דמזה יתבוננו לראות איך לירא מאיסורין, וכל הוצאות הישיבה הרי הוא כדי לחנך דור נאמן לה' ולתורתו, ומעניני חינוך אין לצמצם. אבל במקומות הרחוקות שאין שם קאמפאניעס מחלב שישראל רואהו, והוא דבר קשה מאד להשיג חלב שישראל רואה בשעת החליבה אף ליחידים אין להם להחמיר.

פרי חדש יורה דעה סימן קטו ס"ק ו

מיהו בדיעבד אין לחוש לכל זה. קיצר במקום שהיה לו להאריך, דלכאורה משמע שאף שלא ראה הכלי שחולבין בו ואף שלא נמצא בתחילת החליבה דמותר, והא ודאי ליתא, והילך לשונו בתורת חטאת כלל פ"א [דין ו], כתב הב"י [עמוד כח ד"ה וכתב] בשם הסמ"ק [סימן רכג עמוד רלד] והרבינו פרץ דאפילו אין דבר טמא בעדרו יש להחמיר להיות שם הישראל בתחילת החליבה פן יערב או ישים הגוי חלב טמא בכלי קודם שיבוא הישראל עכ"ל, ובארוך [איסור והיתר הארוך שם] דלכתחילה יש לנהוג כדברי הסמ"ק דצריך לראות בכלי שלא היה בו דבר טמא וגם צריך לראות תחלת החליבה, מיהו בדיעבד אם לא ראה בכלי רק ראה תחלת החליבה בדיעבד מותר ע"כ. הנה דעתו ז"ל דבדיעבד כיון שאין דבר טמא בעדרו לא חיישין

שממקום אחר הביא חלב טמא מתחלה והניחו בכלי, אלא שאע"פ כן צריך שיהא שם בתחלת החליבה משום דחיישינן שמא אותו חלב שמצא שם שנחלב כבר הביאוהו ממקום אחר. ולא דק, שהרי באיסור והיתר הארוך ריש כלל מ"ה [שם] כתב וז"ל ובדיעבד מיהא מותר החלב אף אם החליבה הגוי באותו כלי שלו רק שראה הישראל מתחלה בכלי ואחר כך אפילו אם יוצא ונכנס ע"כ, אלמא דאפילו בדיעבד בעינן תרתי שיהא שם בתחלת החליבה ושיראה הכלי. וכבר השיגו הש"ך [ס"ק ח] וכתב דכן משמע בסמ"ק ושאר פוסקים להדיא ע"ש. ולכאורה יראה שאפילו שאין שום דבר טמא בעדרו וליכא למיחש כלל לאיחלופי חלב טמא, מכל מקום לא פלוג רבנן ואסרו כל חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו מידי דהוה אגבינות של גוים שאף אם העמידה בעשבים אסורה, וכן נראה מדברי השערי דורא [סימן פב] שכתב וז"ל חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו אפילו אין בהמה טמאה בדיר אסורה דלא ליפוק חורבא מינה ופורץ גדר ישכנו נחש כך פסק רש"י עכ"ל. וכי דייקית בה שפיר אין זה מחזור כלל, דבודאי חלב של גוי לא אסרוהו אלא היכא דאיכא חשש במילתא משום תערובת חלב טמא הא לאו הכי שרי, ותדע דהא בגמרא [עבודה זרה לט, ב] אמתניתין דקתני ואלו מותרין באכילה חלב שחלבו גוי וישראל רואהו אמרינן תנינא להא דתנו רבנן יושב ישראל בצד עדרו של גוי וגוי חולב לו ומביא לו ואינו חושש, פירוש ומדקתני יושב בצד עדרו של גוי מכלל שאינו רואהו חולב, ועוד אי ברואהו חולב פשיטא מתניתין היא, ופריך היכי דמי אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא דשרי אף שאינו רואה כלל ואי דאיכא דבר טמא בעדרו אמאי, ומשני לעולם דאיכא דבר טמא וכי קאי חזי ליה וכי יתיב לא חזי ליה, מהו דתימא כיון דיתיב לא חזי ליה ניחוש דילמא מייתי ומערב ביה קמשמע לן דלא, ושמעינן מהכא דלא אסרו חלב גוי אלא כשיש חשש מתערובת חלב טמא, דהא בדליכא דבר טמא בעדרו התירו אף שאינו רואה כלל החליבה לא עומד ולא יושב, ואף כשיש דבר טמא בעדרו התירו אף שאינו רואהו חולב כל שיכול לראותו שאין שם חשש תערובת משום דמירתת, ואם היה דין חלב כגבינה של גוים היה לנו לאסור כל חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו אף דליכא חשש תערובת משום לא פלוג, אלא ודאי כדאמרן: ונמצינו למדין שדינו ממש כדין מורייס של גוים שאסרוהו משום תערובת יין ואם היין ביוקר שרי, הכי נמי אם חלב טמא אינו נמצא במקום אחד, או שנמצא אלא שהוא יותר ביוקר מחלב טהור, אין לאסור שם חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו אלא מותר לילך ולקנות מהגוים חלב שלהם. וכן מצאתי להרדב"ז בתשובה בסימן ע"ה [חלק ד אלף קמז] כדברי וז"ל, עוד שאלת חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו ואין במקום דבר טמא, או כגון שהיה העדר בתוך הדיר ובדק ולא היה שם דבר טמא, ויצא והביא לו הנכרי חלב מאותו הדיר, אבל לא היה יכול לראותו חולב כלל אם גזרת החלב היא כגזרת גבינת הנכרים או לא: תשובה הדבר ברור כי הגבינה נאסרה במנין, אבל לא כן בחלב שחלבו גוי שאסרו אותו משום חשש דבר טמא. אבל נמצא כתוב במרדכי [עבודה זרה רמז תתכ"ו] עלה דהא דפרכינן בגמרא [שם] אי דליכא דבר טמא כו', יש מוכיחין מכאן שאם ברור לנו דאין בהמה טמאה בעדרו דמותר ליקח חלב מן הנכרים אף על פי שאין ישראל רואהו, וטעות הוא בידם דא"כ הוי ליה לאקשוויי אי דליכא דבר טמא בעדרו למה לי ישראל עומד בצד עדרו, ולדידי מיהא לא איריא, דלא מצי לאקשוויי הכי דבעינן עומד בצד עדרו משום גילוי, אבל משום חשש דבר טמא לא חיישינן

כיון שאין בעדרו דבר טמא, הילכך השתא דלא חיישינן לגילוי מותר, וכן משמע מדברי הרבינו פרץ שהוא המחמיר מכולם וז"ל דאפילו אין דבר טמא בעדרו יש להחמיר להיות ישראל שם בתחלת החליבה פן יערב או ישים הנכרי חלב טמא בכלי קודם שיבוא ישראל ע"כ, הא אי ליכא למיחש להכי מותר, דאחזוקי איסורא לא מחזקינן עכ"ל. ואף על פי שכיון יפה בעיקר הדין לא נתכון בכוונת המרדכי, שהוא ז"ל הבין שהמרדכי סבור דאף במקום דליכא למיחש לתערובת כלל אף על פי כן צריך ראיית ישראל בכל גוונא משום דלא פלוג, וליתא שזה הפך הגמרא דבדליכא דבר טמא בעדרו סגי ביושב ישראל בצד העדר אף על פי שאינו רואה כלל החליבה. ולדעת המרדכי והרב הנזכר שוין בעיקר הדין והכי פירוש המרדכי, יש מוכיחין מכאן דכשאין בהמה טמאה בעדרו שמותר ליקח חלב ממנו אף על פי שלא נמצא שם כלל ישראל בשעת החליבה ולא חיישינן שמא הביא חלב טמא ממקום אחר ועירב עם זה, והיינו דפריך בגמרא אי דליכא דבר טמא בעדרו פשיטא, ויושב ישראל בצד עדרו דקתני לאו דוקא, אלא אורחא דמילתא נקט שכן דרך ישראל לילך לעדר לקנות חלב מן הגוי וישב שם בצד העדר בעוד שהגוי חולב לו, ואין הכי נמי שאף שמצא שחלב הגוי כבר שמותר ליקח ממנו, והכי דייק סיפא דקתני ואינו חושש כלומר דלא חיישינן שמא הביא מבחוץ ועירב, דאי מיירי ביושב בצד העדר לשמור שלא ילך הגוי חוצה ויביא חלב טמא, מאי חששא איכא דקתני ואינו חושש, פשיטא שאין לחוש לו לשום דבר, ועם כל זה כתב המרדכי שטעו, דא"כ לא הוי ליה לאקשוויי פשיטא שנראה שלא יש קושיא אלא שהדין פשוט, ואדרבא הוי ליה לאקשוויי אמאי צריך שיהיה ישראל עומד בצד העדר, אף שאינו עומד שם כלל מותר לקנות מהגוי, אלא על כרחך דעל כל פנים צריך שיהא ישראל עומד בצד העדר לשמור שלא יביא חלב טמא מבחוץ ויערב, והשתא ניחא דקמקשי פשיטא, דאי לסברת היש מוכיחין מאי קפריך פשיטא אדרבא טובא קמשמע לן דלא חיישינן שיביא מבחוץ חלב טמא ויערב, אלא שיש ליישב בעדם דבברייתא לא הוזכר הך חדושא משמע דלא נחתא להאי דאדרבא יושב בצד העדר קתני דמשמע איפכא וכסברת המרדכי, ולהכי פריך הש"ס דלמאי דקתני בברייתא פשיטא, אבל בעיר אחת דלא שכיח כלל דבר טמא או שהעדר בדיר ואין שם דבר טמא והישראל מבחוץ שאינו רואה חולב, שזהו מה שנשאל רדב"ז עליו, אף לדעת המרדכי מותר לקנות מן הגוי שהרי אין לחוש לדבר טמא ודלא כמו שהבין הרב הנזכר דפליג המרדכי בהא וליתא. וגם תשובת רש"י שהביא השערי דורא שהבאתי לעיל [ד"ה מיהו] הכי מתפרשא וזהו שכתב דלא ליפוק חורבה מינה כלומר שיש לחוש שיביא חלב טמא מעדר אחר שבעיר, הא לאו הכי פשיטא דשרי. וגם בעל ספר ט"ז [ס"ק ב] לא הבין כונת המרדכי על בורייה והעיקר כדפרישית, ותדע שהרי רדב"ז הביא סיוע לסברתו הפך המרדכי מדברי הרבינו פרץ והמרדכי גופיה סיים שהרבינו פרץ כתב כסברתו ודלא כהיש מוכיחין א"כ על כרחך לפרש כונת המרדכי כדפרישית ודלא כמו שהבין רדב"ז. ותדע עוד שהרי המרדכי בפרק קמא דחולין [רמז תקצ] גבי כותח של גוים דמותר כתב דאע"ג דאית ביה חלב כיון שמעמיד מותר ע"כ. ואכתי קשה דמה בכך תיפוק לי דאסיר משום חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו אלא משמע דהיכא דליכא למיחש לחילוף חלב טמא שרי: הכלל העולה דבעיר שלא נמצא שם חלב טמא או שהוא יותר ביוקר מחלב טהור מותר לקנות מהעכו"ם חלב שחלבו בלא ראיית ישראל כלל. וכן מצאתי המנהג פשוט פה

אמשטירדאם וכן נהגתי אני ג"כ זולת קצת יחידים הנזהרים בזה. אבל בעיר שנמצא שם חלב טמא אף שאין לאותו עכו"ם שקונה ממנו דבר טמא בעדרו, מכל מקום צריך לראות קודם החליבה בכלי אולי הניח שם חלב טמא, וגם צריך לראות כל החליבה מתחילה ועד סוף או ביוצא ונכנס או בעומד שם בצד העדר באופן שלא יוכל לילך למקום אחר להביא חלב טמא לערבו עם זה, הא לאו הכי אפילו בדיעבד אסיר ודלא כמור"ם בתורת חטאת [כלל פא דין ו]. והכי מסיק הש"ך [ס"ק ח] וכן באיסור והיתר הארוך מבואר הפך מה שכתב התורת חטאת בשמו וכמו שכתבתי לעיל [ד"ה מיהו], באופן שבעל תורת חטאת לא כיון יפה, אמנם אנו העמדנו הדינים על אמיתותן ובוריין בס"ד:

שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה) סימן קז

נעימות ימינך הגיעני והנאני שזכית לבוא לבית ירא ה' מרבי' יהיה מכירך ברוך ואתה תצליח ותשכיל במלאכתך מלאכת שמים ותלמידך יריון מדשן ביתך ונחל עדניך תשקם אמן. נידון מה שנוהגים שמה אפילו הכשרים בישראל שנזהרים מחלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואה מ"מ פשוט להם והיתר גמור לאכול פת שנילש עם חלב הנ"ל ולוקחים מנחתום גוי להדי' ואם אין לזה שום היתר שאלת אם יש לצרפם לזימון הואיל ואוכלים דבר אי' דרבנן שוב דנת על עיקור הדין אי חלב נאסרה במנין אפילו במקום וזמן שאין בהמה טמאה הראוי' לחלוב מצוי ביניהם כבזמן ומקומות אלו שהבהמות הטמאים המצויים גם הגוים ממאסים חלבם.

הנה בש"ד כ' ומביאו פר"ח סי' קי"ד וז"ל חלב שחלבו גוי ואין ישראל רואהו אין בהמה בדיר אסורה דלא ליפוק חורבא מיניה ופורץ גדר ישכנו נחש כך פסק רש"י ז"ל עכ"ל ולא הראה מקום איה מקומו ברש"י אולי בתשובה אך נ"ל מבואר כן במס' ע"ז ל"ה ע"א בטעם איסור הגבינה א"ר חנינא משום דא"א לה בלא צחצוחי חלב עפירש"י ומה שהקשו התוס' הא הגוי לא יהיה שוטה לערב חלב טמא שאינו עומד בשרוצה לגבן והמעיי' בלשון רש"י יבין דבר לאישורו דס"ל לרש"י דחלב גזירה קדמוניות /קדמונית/ היתה קודם שאסרו גבינה ואז אסרו החלב שאין ישראל רואהו אף על גב דתחלת גזירתו הי' משום חשש עירב דבר טמא מ"מ כיון שגזרו ואסרו במנין סתם אסרו כל חלב שאין ישראל רואה החליבה או יכול לראות אפי' ליכא חשש דבר טמא כגון החולב לגבן מ"מ החלב אסורה אמנם כשנשתנה מצורתה ונעשית חמאה או גבינה לא גזרו וחזרה להתיר וכ"כ ס' זו כ"מ נמצא באותו הדור הי' החלב אסור אפי' חולב לגבן כך נאסר במנין והגבינה הנעשה מזה הי' מותר כיון שנשתנה והנה החלב הלז כל זמן שלא נשתנית היא איסור גמור ככל האי' ואוסרת תנור ופת והכלים שוב בדור אחר נמנו לאסור הגבינה הנעשית ממנה משום נהי דאותו חלב שיקפה ונשתני' הותר' מ"מ אותן צחצוחי' שנשארן ביני אטפי לא נשתנו אעפ"י שהוא חלב טהור בודאי מ"מ כל זמן שהחלב בעין ולא נשתנה היא אסורה משום גזירה קדמוניות /קדמונית/ דחלב שחלבו נכרית ואין ישראל רואהו כל עין רואה יבין שזה דעת רש"י במתק לשונו ולק"מ ק' תוספות ונ"ל דהאומרים דפליגי אר' חנינא וס"ל טעם אחר באיסור גבינה היינו משום דלא ס"ל לחוש לביני אטפי כאשר

יבואר אי"ה ותלי' זה בב' לשונות מס' ע"ז ל"ה ע"ב ואי בעית אימא אפי' תימא דקבעי ליה לגבינה איכא דקאי ביני אטפי אבל לישנא קמא לא חייש לביני אטפי אפילו בישראל הקונה חלב מנכרי לגבן מכ"ש נכרי חולב לעצמו לגבן ולא דפליגי לישנא אי' הי' גזירה סתומה או לא אלא פליגי בלשון תחלת הגזירה ולכ"ע החלב נאסרה במנין ושוב אסורה בכל מקום ובכל זמן אך פליגי אי תחלת הגזירה גם הי' אחלב שעושי' ממנה גבינה ומשום ביני אטפי או מתחלה לא נחתי להכי ונ"ל עוד המדקדק ויעיי' בלשונותיו של ה"ה ממ"א באיזה מקומן שם יראה ויבין כי בהא לא מספקי' כלל ולא נחלק אדם מעולם דחלב דביני אטפי אותה שלא נשתנית אסורה שהרי נאסרה במנין ואוסרת תערובתה ומה לי שערבה בקדרה או בגבינה וחמאה ולא יאכל הגבינה כ"א בהסרת צחצוחי החלב ההיא ובזה לא פליגי אך ר' חנינא ס"ל אסרו הגבינה הנכרי משום צחצוחי חלב גזרו על הגבינה אפי' בהסיר הצחצוחית ע"י בישול ועל זה פליגי אמוראי וס"ל גבינה מבושלת לא נאסרת אלא מטעם ניקור או שומן חזיר או העמדת הקיבה ופסק רמב"ם כוותי' וכן חלב שחלבו נכרי וקנאה ישראל ועשה ממנה גבינות גם ללישנא קמא היה אסור אם לא יסורו האי דקאי ביני אטפי אבל אי בשיל לה שרי ואב"א משום דקאי ביני אטפי אסרי אפי' לגבן ישראל ולא קיי"ל כל"ב ההוא דלביני אטפי לא חיישי' לאיסו' מבושל אבל בלי בשול פשיטא דאסור ואי לא תפרש כן דברי ה"ה אין מובן לדבריו במה שכפל דרמב"ם לית ליה הך דביני אטפי ולא חשש לצחצוחי חלב ושוב כ' וכפל דלרמב"ם לא הותר גבינה וחמאה אלא בבישול ומייתי' תוספתא על זה אע"כ כנ"ל.

ובכסף משנה שם כ' להדיא דחלב הוא דבר הנאסר במנין וכן מורה פשטות המרדכי דמייתי הרב"י ריש הסי' אלא דהדר תבר לגזיזי' וכתב הטעם משום שמא הי' חלב טמא בכלי מאז משמע אי לא שכיחי חלב טמא בכל השכונה מותר ורישא לאו היינו סיפא.

ועיין ד"מ אות ב' בסופו מייתי דברי האו"ה אבל אם היה לו חותם א' בחלב די בכך הואיל ורוב מן החלב כשר ואף אם עירב בו דבר טמא אינו אסור רק מדרבנן ולכן די לו בחותם א' עכ"ל ועיי' ש"כ סי' קי"ח סק"ח דמייתי האי טעמא אלא שכ' עוד טעם אחר בשמו כיון דרוב חלב המצוי בינינו הוה חלב טהור אם כן ליכא אלא אי' דרבנן ודגול מרבבה הקשה הא מרא דשמעתא דחמפ"ג הוא רב וס"ל מב"מ = מין במינו = לא בטיל ומ"מ סגי ליה בחות' א' ולק"מ די"ל רב מיירי במקום שאין חלב טמא מצוי ואינו אסור רק משום גזירה והאו"ה רצה ליתן טעם דלדין אפי' במקומות שמצוי חלב טמא מ"מ סגי בחותם אחד משום דקיי"ל מין במינו היא ברובא.

שבתי וראיתי דק' דגול מרבבה בלא"ה יש ליישב ולומר רב ס"ל טע"כ = טעם כעיקר = לאו דאורי' וס"ל לענין מב"מ בתר טעמא אזלי' ולא בתר שמא כאביי ודלא כרבא והשתא י"ל נהי כל חלב טמא הוה מב"מ בשמא עם חלב טהור מ"מ בטעמא איכא חלב טמא דשוה בטעמא ואיכא דלא שוה ולפ"ז הוה ס"ס = ספק ספיקא = בין לדין בין לרב לדין הוה ס"ס שמא לא עירב בו כלל ואת"ל עירב שמא אותה חלב השוה בשמא וטעמא ובטל ברוב וליכא תו אלא אי' דרבנן וסגי בחותם א' ולרב הוה ס"ס בהיפך דלמא לא עירב

ואת"ל עירב שמא מאותה חלב דשוה בשמא ולא בטעמא דמב"מ לא הוה דרב אזיל בתר טעמא ומשום טע"כ לאו דאורי"י וסגי בחותם א' כן י"ל מ"מ מבואר מכאן דמשמע דחלב טמא מגזירה נאסרה במנין בלא פלוג וכן יראה בהדיא בלשון רשב"א בתה"א והרמ"א בהגה"ה סי' קט"ו שכ' ואם חלבו גוים מקצת בהמות וכו' ומ"ש עליו ש"כ ס"ק י"ג וכן ממ"ש רמ"א עוד שם אוסרת כלים שנתבשלת בהם וכו' ומ"ש ש"כ עליו סקי"ד ע"ש מבואר להדי' דס"ל דנאסרת במנין כיינם ובישולם אך הפר"ח מייתי תשו' רדב"ז דפשיטא לי' דחלב לא נמנו עליו לאוסרה ומשו"ה היכא דליכא דבר טמא מצוי מותרת וכו' פר"ח שעל זה סמך בהיותו באמשטרדם אכל עמה' חלב שחלבו נכרי ר"ל כי במדינתו מקום שיצא משם שמה שכיחי חלב גמלים משא"כ במדינתנו הנה מ"ש באמשטרדם רצונו שנתאכסן אצל ספרדי' פורדגיסין /פורטוגזים/ שם והם נוהגים היתר עפ"י רדב"ז הנ"ל הנה בגוף הדין כבר כתבתי לעיל דעתי מש"ס ופוסקי' אך לו יהיה שיהיה דעת כהרדב"ז ועכ"פ איכא דעת רש"י בגמ' ותשו' רש"י ועוד פוסקים דס"ל לאסור ורמ"א וכו"מ כ' כוותי' ואנו נוהגים כן א"כ אפי' הלכה כאינך פוסקי' מ"מ כיון דיש דעה להחמיר כבר קבלנו אבותינו עליהם כאותה דיעה ואסור עלינו בני אשכנז מדינא ואין לו התרה ועמג"א סי' קנ"א ססק"ז וקרוב בעיני נדר דאורייתא אף על פי שמכל מקום קיל ככל אי' דרבנן היינו כך קבלו הנדר שיהיה אסור עלינו כקולא איסו' דרבנן אבל לעבור על זה עובר על נדר דאורייתא והיינו אם הלכה כרדב"ז להקל ורק אבותינו קבלו עליהם כדעת המחמיר ה"ל נדר דאורייתא אך אם עיקור הדין דלא כרדב"ז אם /כן/ לא קבלנו עלינו כלום אלא שהאיסו' הוא כך מעיקרא איננו נדר אלא העובר הוא עבריין באיסור דרבנן נמצא חומרא קולו וק"ל.

ומה שכתבתי שהקבלה הוא נדר דאורי"י אעפ"י שלא אסר עצמו בלשון קונם מ"מ כל שמקבל על עצמו לעשותו דבר מצוה הוה דאורי"י ונפקא מפ"ך זו צדקה כ"כ ר"ן נדרים ח' ע"א ד"ה עליו להשכים וכו' והמקבל עליו פרישות שלא לעשות כגון נידון שלפנינו שלא לאכול חלב גוי או קבלת תענית נפקא לן מקבלת נזירות שאומר בלשון קבלה וכבר הארכתי בזה בגליון מג"א /סי' תקס"ב/ סקי"ו ואין כאן מקומו.

מעתה חלב שחלבו נכרי ואין ישראל רואהו אסורה עלינו אי דאורי"י אי דרבנן כמבואר לעיל ופורץ גדר ישכנו נחש אך מ"ש מעלתך שאפי' הנזהרים מ"מ נעשה להם כהיתר וכחומה פרוצה לקנות מפלטר פת שנילושה עם חלב שלהם צע"ג מאין נתפשט ההיתר ההוא הלא תערובתה אסור אפילו הכלים ועיינתי בזה ללמוד זכות אולי ס"ל כשם שכ' כ"מ בדעת הרמב"ם שלא גזרו אלא אחלב בעין ולא על החמאה שכבר נשתנה וס"ל אף על גב דאוסרת תערובתה מ"מ כשנלושה עם קמח ונעשה מצירופם עיסה ונאפת פנים חדשות בא לכאן והוה ליה כנשתנה ויש לזה פנים במס' כריתות ה' ע"א לחם לא אי' בעיני' ועמ"ש בס' מקור חיים סי' תס"ז גבי דבש ודחיתי כל דבריו בגליון מג"א סי' רי"ו סק"ג באריכו' ואפי' לפי טעות הלז מ"מ צריך להיות כעין תורא דאי לאו הכי אסור משום עיסה שנילושה בחלב ועיי' מה שהחמיר בזה בתשובת צמח צדק ורמז עליו מג"א סוף סימן תמ"ז סוף סקמ"ה.

נשמת אברהם

הערת הסבר: ההלכה דורשת מן הרופא לרכוש מיומנות ויכולת מקצועית מרבית לצורך עיסוקו ברפואה. לכן עליו לוותר גם על נוחיות אישית וגם על נוחות מקצועית של עבודה בבית חולים המגלה אהדה לצרכיו ההלכתיים, ולהעדיף התמחות בבית חולים שיכול לספק לו את ההכשרה הטובה ביותר האפשרית, אך כל זה בתנאי שהוא משוכנע שיש בכוחו להחזיק מעמד ולא לעבור שום איסור, על אף הסביבה הפחות אוהדת.

אבל, אם ההתמחות הטובה יותר עלולה לעלות במחיר של חילול שבת, ולו באיסורים דרבנן, אזי על המתמחה לוותר על היתרונות הלימודיים של בית החולים היוקרתי (ההדגשה שלי - א.ס.א.). חשוב להדגיש כי במקומות בהם אין תוכנית התמחות מיוחדת לשומרי שבת, לעיתים קרובות המתמחים נתונים ללחץ אדיר מצד הנהלות בתי החולים ומצד מדריכיהם - הרופאים הבכירים, שאינם רואים בעין יפה את שמירת השבת של המתמחים. לכן חובה לקיים דיון פתוח עם הנהלת בית החולים לפני כל הסכמה לקבל מינוי להתמחות שם, ע"כ¹⁶.

6. פוסקי דורנו. וכן פוסקים הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, הגרי"ש אלישיב שליט"א והגרי"י נויבירט שליט"א¹⁷. והראש"ל

מוכרח להיות במקומו שאם איכא חולה יוכל לבוא אליו. ואם הוא במקום שהרוב עכו"ם ומעט ישראלים, מייעץ הגר"מ זצ"ל שהרופא יקבע לו יום השבת ליום חפשי, כדיני המדינה שמתירים לו יום אחד חופשי בשבוע, ויסע מביתו ליום ההוא או באופן אחר שלא ימצאהו, עכ"ל.

5. שאלו את הגאון רב משה פיינשטיין זצ"ל. האם רופא מחוייב לבחור כמקום התמחות או עבודה כרופא בכיר דווקא בית חולים בו הניגוד בין שמירת השבת לבין מדיניות בית החולים הוא מינימלי אם בכלל? האם רופא הבית מחוייב לחפש מקום התמחות בבית חולים ברמה נמוכה יותר כש"מובטח" לו שלא יצטרך לעבוד בשבת, או שעליו לשאוף להתמחות דווקא בבית חולים בו רמת ההדרכה ורמת הטיפול הכולל בחולים הרבה יותר גבוהה, על אף פגיעה צפויה באוירת השבת, (בתנאי שלא תהיה פגיעה בשמירת הלכות שבת)? האם רופא בית צריך להתפשר על רמת ההתמחות הרפואית, כדי שיהיה לו קל יותר לשמור כשרות ושבת?

תשובתו של הגאון זצ"ל: על רופא מתמחה לשאוף להצטרף לבית החולים היוקרתי ובעל השם הטוב ביותר האפשרי כדי להבטיח מצויינות בהתמחות ובהשתלמות הרפואית.

ציונים והערות

Practical Medical Halacha, Rabbi M.D.Tendler & Dr. F. Rosner, Raphael Society of the Association of (16 Orthodox Jewish Scientists, p.150, 1980 & 1998.

מחברי הספר כתבו בהקדמתם: עקב המשמעות מרחיקת הלכת של החלטות הלכתיות כאלו, הדברים [השאלה והתשובה] הוצגו בפני הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל. לאישורו. (17 עיין היטב בע"ז כו ע"א ותוס' שם ד"ה

נשמת אברהם

כספו כדי לא לעבור על לאו וכ"ש על לאו שיש בו כרת וכ"ש כשמדובר על שבת שהמחלל שבת כאילו עובד עבודה זרה ח"ו. ולא מדובר על שבת אחת ופעם אחת אלא על כמה וכמה חילולי שבת, דאורייתא ודרבנן, בכל תורנות ותורנות ובמשך שנים רבות של התמחות וגם אח"כ כרופא בכיר. יתרה מזאת, אפילו לחולה יהודי האם הכל מותר בשבת? גם לחולה שאין בו סכנה? האם מותר לכתוב מכתבי שחרור לחולה במקצת או חולה יהודי שהבריא, אפילו בשינוי או לכתוב בקשות לבדיקות או צילומים בחדר מיון למען חולה יהודי שברור מעל כל ספק שאינו חולה שיש בו סכנה? ואפילו לחולה שיש בו סכנה, האם לדעת הרמ"א²⁰ מותר ליהודי לחלל שבת מדאורייתא או אפילו בשינוי לכתחילה כשאין זמנו בהול? ואם כן, איך אפשר לעבוד בשבת בבית חולים בלי שאתה יודע בבירור מה מותר לרופא לעשות ומה מותר להיעשות עבור חולה בשבת מכל סוג וסוג של מחלה. ואפילו בארץ ישראל, באותם בתי חולים שאין עכו"ם של שבת איך ניתן לעבוד בלי לעבור על הרבה איסורי דרבנן לפחות ואולי אפילו על איסורי תורה? ולכן אחי ורעי רופאים יקרים, כשאין כל מצוה ללמוד רפואה²¹ וכ"ש על דעת לחלל שבתות וימים טובים

הגר"ע יוסף שליט"א כותב¹⁸: שנכון הדבר שכל טיפול בחולים עכו"ם (שיש בהם סכנה) וכיו"ב במלאכות דאורייתא יעשה ע"י שנים, שאז אין בו איסור אלא מדרבנן. וראה להלן סי של ס"ק ח (עמ' תקיח).^{25/06/2018nks}

7. רופא ועבודתו בשבת בארץ ישראל. מאידך בארץ ישראל רופא (או אחות) שומרי תורה ומצוות אשר לו תורנות בבית החולים - אל יחליפו עם מחלל שבת מחשש שמא יצטרך לחלל את השבת, אלא יעשה את התורנות שלו, ויש לו שכר טוב מאת ד'¹⁹ אך זה בתנאי שלא יצטרך לעבור על איסורי דרבנן וכ"ש איסורי תורה ללא שיש היתר הלכתי לעשות כן.

8. מכתב לרופאים ואחיות חברי לעבודה. ואתה קורא היקר, אם אתה לומד רפואה או כבר רופא, אנא תעצור ותחשוב לרגע בכנות ובלב שלם, איך אפשר לעבוד בשבת בחו"ל על סמך איזה דעה שמותר ואפילו מצוה לעשות כן משום איבה. הלא כל ההיתר של משום איבה הוא רק כדיעבד ולא מצאנו שמותר לרופא להכניס את עצמו לכתחילה למצב שיצטרך לחלל שבת משום איבה. וכן גם מפורשת. ועיין היטב בתוס', שו"ע, מ"ב וגדולי פוסקי הדור - כפי שצוטטתי בהערה 17-18. הלא אדם חייב לתת כל

ציונים והערות

סבר, ש"משום איבה" מתיר רק ביום חול. ובשבת, רק איסורי דרבנן ולא איסורי תורה. ולכן, לפי הפוסקים הנ"ל ההיתר שייך רק כדיעבד ובשעת הדחק ואינו מתיר לכתחלה. וראה גם בשו"ע (פורמט גדול עם ט"ז ומג"א) או"ח סי' של סע' ב וי"ד סי' קנד סע' ב. וראה במ"ב סי' של ס"ק ח. שש"כ סי' מ סע' כג וראה שם בהערה סה***. וכן אמרו לי הפוסקים הנ"ל. (18) שו"ת יביע אומר ח"ח או"ח סי' לח. (19) שש"כ פ"מ סע' כג. (20) או"ח סימן שכח סע' יב. (21) ט"ז יו"ד סי' שלו סוס"ק ג. שו"ת אג"מ יו"ד ח"ב סי' קנא. ושמעתי מהגרש"ז אויערבאך

סימן רמח דין מפליג בספינה וההולך בשיירא בשבת

סעיף א מותר להפליג בספינה אפילו בערב שבת אם הולך לדבר מצוה. ופוסק עמו שישבות, ואם אח"כ לא ישבות אין בכך כלום. אבל לדבר הרשות אין מפליגין בספינה פחות משלשה ימים קודם השבת. כגון חזל קודם ג' ימים שרי הפילו צספינה שמושכים אותה ע"י צכמות, הפילו אין צגוצה המים י' עפחים, והפילו צמקום שיצטרך הישראל לעשות אח"כ מלאכה צצצת להוליך הספינה. ואם הוא דרך מועט כמו מצור לצידון, שאין ביניהם כי אם מהלך יום אחד, מותר להפליג בערב שבת בבקר מפני שאפשר שיגיע שם קודם השבת. ומקום שנהגו שלא להפליג בערב שבת כלל אפילו דרך מועט, אין מפליגין.

סעיף ד היוצאים בשיירא במדבר, והכל יודעים שהם צריכים לחלל שבת כי מפני הסכנה לא יוכלו לעכב במדבר בשבת לברם, ג' ימים קודם שבת אסורים לצאת, (א) וביום ראשון ובשני ובשלישי (ב) מותר לצאת, ואם אחר כך יארע לו

נשמת אברהם

(כשאין ההלכה מתירה ומחייבת זאת), וראה גם בסי' שכח ס"ק ח וסי' של עליך לוודא שתעבוד (בחז"ל) רק במקום אפוא שהובטח לך שלא תצטרך לעבוד בשבתות וימים טובים, ואפילו אם תצטרך אז להתמחות או לעבוד בבית חולים שאינו ברמה הכי גבוהה. וכן בארץ ישראל, גם כשיש חובה לרופא שומר תורה ומצות לעבוד בשבתות וימים טובים לפי התורנות, אך זה רק במקום אפוא שלא יצטרך לחלל שבת שלא כדין. ולכן מבקש ומתחנן אני בפניכם, אחי ורעי, עליכם להחליט לקבל על עצמכם דעתם של גדולי פוסקי דורנו. אין לזלזל בקדושת השבת כי היא נפש ולב היהודי, וודאי מוטב, כשאין ברירה אחרת, לא להיות רופא מלהיות יהודי מחלל שבת.

וראה גם בסי' שכח ס"ק ח וסי' של ס"ק ח. 9. עכו"ם שחולה שאין בו סכנה. שואל הגרש"ז אויערבאך זצ"ל: האם מותר לעשות לו כל הנ"ל (כל הנדרש והנחוץ שהוא יעשה עבורו) דהרי יכולים לומר לו שזה אסור גם לישראל²²?

(א) וביום ראשון. כותב המ"ב¹: משום דהם נקראים על שם שבת העבר², ואין צריך להזהר עתה שלא יבוא לידי חילול שבת הבא. ובכנה"ג כתב בשם הריב"ל דכשיודע בודאי שיבוא לידי חילול שבת, אסור אף בכה"ג וכ"כ הרדב"ז. וע"ז סומכין עכשיו שמסכנים בעצמם קצת שלא לחלל שבת כדי שלא יהיה איסור למפרע על מה שיצא.

ציונים והערות

זצ"ל שהמצוה היא רק ללמוד תורה, אך מי שבין כה החליט ללמוד מקצוע ויכול ומסוגל ללמוד רפואה, עדיף שיעשה זאת כדי לטפל בחולה ישראל. (22) שש"כ פ"מ סוף הערה מב בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל וכן בשולחן שלמה ח"א סי' שז אות לא(ב).

(1) מ"ב ס"ק כו. וראה גם ח"י הר"ן שבת יט ע"א ובשו"ת מהרי"ק שורש מו. (2) שיטת הרז"ה מובא בב"י.

או באופן של מקלקל בגופה של המלאכה ומתקן בדבר אחר מן הצד, דאף דמה"ת מיקרי גם זה מקלקל, דהכל תלוי בגופה של המלאכה, מכ"מ מדרבנן אסרוהו, דאף בתיקון שמן הצד נמי מיקרי — מדרבנן — מתקן; או אפילו בעושה מלאכה בקלקול גמור, דמאחר שמכ"מ רוצה הוא לעשות אותה הפעולה, ועשאה, הרי בזה גופא שנתקיימה מחשבתו מיקריא המלאכה מתקן, דאיהו אחשביה לתיקון ע"י כך שהי' רצונו לזה. ולזה חידשו התוס', דהיכא דאיכא תרתי, שהוא מקלקל גמור, וגם הוי דבר שאינו מתכוין, דבכה"ג ליכא אפילו איסורא דרבנן. דבאינו מתכוין תו ליתא לסברת אחשביה; ומאחר דליכא אפילו תיקון כלדהו מן הצד, לא חשוב כמתקן מתמת המעשה עצמו, ואפילו מדרבנן. ועי' רא"ש ור"ן ס"פ שמונה שרצים, דלא התיר הערוך פ"ר דלא ניח"ל אלא במלאכת שבת דוקא ולא בכל התורה כולה. ונל"פ עפ"י דברי התוס"י שעל הגליון (כתובות ו.), וכ"ה בשט"מ (שמה), דאע"ג דמלאכה שאצל"ג אסורה היא עכ"פ מדרבנן אפילו אליבא דר"ש, היכא דלא ניח"ל כלל שרי טפי. כלומר, דטעמו של הערוך להתיר בפ"ר דלא ניח"ל הוא לא משום דנחשב כה"ג כדבר שאינו מתכוין, אלא מכח דין מלאכה שאצל"ג. ויל"פ דבר זה עפ"י דברי רש"י לשבת (קו.), דאצל"ג פטור מטעם מקלקל, ומדרבנן אסרו עכ"פ בכל אצל"ג, דמכ"מ אחשבי' לתקון בזה שהי' בדעתו וברצונו לעשות אותה הפעולה. אבל באצל"ג וגם אינו מתכוין, דליכא למימר אחשביה, ממילא הוי היתר גמור, דלא אסרו חכמים מקלקל (שמותר מן התורה) אלא באופן שיש לדונו עכ"פ כמתקן מדרבנן, וכנ"ל.

ובאבן העוזר שמה מיקל בדבר. ובחי' הגרעק"א שמה הביא ראי' לדבריו מדברי רש"י לשבת (קכז.) ד"ה ועימר, דפעם אחת הלך ר' חייא למקום אחד, וראה מקום דחוק לתלמידים, ויצא לשדה ומצא שדה מלאה עומרים, ועימר ר' חייא כל השדה כולה, ופרש"י, דכרמלית הואי, ועשה ע"י פחות פחות מד"א. הרי להדיא כדברי האבן העוזר.

וע"ש ברש"ש (למס' שבת) שדחה, די"ל, דתרי דרבנן מותר במקום מצוה. והיינו כהך דיעה קמיינתא שבתוס' כתובות הנ"ל.

מלאכת מחשבת

ובתי' השני כתבו לומר, דאף שלא במקום מצוה נמי י"ל דשרי היכא דאיכא תרתי, והיינו דוקא במקלקל גמור, אבל במתקן מצד אחר, אף דגם זה לא נאסר אלא מדרבנן, מכ"מ אין להתירו בהצטרף אליו גם דשא"מ. ונראה לומר בכונת דבריהם, דשאני פטורא דמקלקל מפטורא דדשא"מ, ומלאכה שאצל"ג ושנים שעשאוהו. דמקלקל מותר מה"ת לא רק מפני שחסר אחד מתנאי החיוב, אלא משום דלאו שם מלאכה עלה כל עיקר. [ולכאורה זהו להיפך מדברי רש"י לב"ק (לה.)]. דגדרה של מלאכה היינו עשייה של תיקון וחידוש. וממילא י"ל דאף דאסרו מדרבנן באצל"ג ובדבר שא"מ בכדי להשוות אי' שבת לשאר כה"ת כולה [כלשון התוס' יומא (לה.)], מכ"מ לא היו יכולים לאסור במקלקל, דמאי דבעינן שיהא מתקן, אין זה סתם תנאי בעלמא בהחיוב, אלא היינו עצם מהותה וגדרה של "מלאכה". ומה שאסרו מדרבנן במקלקלין, ס"ל להתוס' דהיינו דוקא באחד מב' אופנים:

סימן ט

מקורות לעיון בענין הנהגת הרופא בביה"ח בשבת

סי' רמח ס"א — ס"ה, וסי"א. משנה ברורה שם לסעיף ד ס"ק כה, כו, כט, וביאור הלכה

[א] בעיית מכניס עצמו למצב של דחיית איסורים במקום מצוה — ערוך השלחן לאו"ח

אמנם, ד"ה ועוד נ"ל, וד"ה על כן נ"ל. (אגב: עיי"ש עוד חידושים לדינא בסוף התשובה בד"ה ונ"ל, ובד"ה והנה.) וכן ע"י פתחי תשובה ליו"ד סי' קנד סק"ב בשם תשו' חת"ס, ושם בפנים באותה תשובה ביאור שיטת הרמב"ן בענין איסור מילדת בן לעכו"ם (בד"ה והנה, וד"ה והנה בפ"ב). בענין החילוק שבין איבה לבין סכנתא, ע"י אגרות משה חלק יו"ד סי' קפד (ד"ה ולכן הנכון — ולכן דבר שיביא). וכעין זה צריכים לחלק בענין שלום מלכות, ע"י תוס' גטיין (סב.) סוף ד"ה אין, שרק אי' דרבנן יש להתיר מפני שלום מלכות, ואילו במג"א להל' לולב (תרנו סק"ח) הביא מגטיין (נו.) סבור רבנן לקרוביה, דאף אי' דאורייתא מתירים, וביאר שמה בפרמ"ג דכה"ג מיקרי ספק סכנ"פ. ומסתמא יש לחלק בין האופנים השונים, וכאגרות משה. [ובאופן של איבה היכא דליכא סכנתא, הביא המשנה ברורה שנסתפק הפרמ"ג אם יש להתיר חילול שבת בא"י דרבנן (סי' של סק"ח). וע"י פרמ"ג (סי' של סק"ה) שהביא מג"א (סי' שכה סק"ו) להקל. אכן אולי יש לחלק בין מלאכה דרבנן לבין גזרה דרבנן, כמו שמחלקים בחולה שאין בו סכנה (שאינן בו אפי' סכנת אבר) בהל' שבת (סי' שכח סי"ז). ועמש"כ מזה באורך בס' ארץ הצבי בסי' וא"ו.

והנה אילו היה צורך להציל ישראל (כשר כנ"ל) ע"י חילול שבת, בודאי היה זה דבר מצוה, כמבואר בהל' שבת (שכח ס"ב). אך עיי"ש ברמ"א (סי"ב) דקיי"ל דחוויה ולא הותרה, וע"י פתחי תשובה ליו"ד (סי' שע) שהביא תשובת החת"ס בזה. ואילו היה הוא רופא יותר טוב, ויש שם רופא גרוע המטפל בחולים ישראלים המסוכנים, הי' זה בחינת ספק סכנ"פ שיחלל הוא את השבת, אולי דוקא על ידו תבוא הרפואה. אך בשני הרופאים שוים, עיי"ש בפתחי תשובה שנחלק עם החת"ס אי מהניא סברת לאו מכל אדם וכו' לשוויה כספק

שם ד"ה וביום. וד"ה ופוסק. ש"ך ליו"ד סי' רסו סק"ו, דלא קיי"ל כסברת הרמב"ן דאין למצוה אלא מקומה ושעתה. תוס' ע"ז (י:): ד"ה חד — וי"ל שהיה ירא וכו', וספר עבודת עבודה שמה. באגרות משה חלק או"ח סי' קכז תפס שאיסור זה של הכנסת עצמו וכו' הוא אך מדרבנן. ויש לדון בזה ע"פ הנודע ביהודה (הובאו דבריו בפתחי תשובה ליו"ד סי' צט סק"ג) דאין מבטלין אי' לכתחילה הוא דאורייתא ביבש ביבש, וכן כתב הרא"ה בבדק הבית (דף קט בס' תורת הבית להרשב"א). וגדר ההבדל שבין לח' כלח לבין יבש ביבש — ע"י רמ"א להל' פסח (סי' תמו ס"ד) שחילק ביניהם לענין חוזר וניעור. ובביאור הכרעת הרמ"א ע"י הערות חשק שלמה לבכורות (כג:): שבש"ס ווילנא. ובפשוטו נראה שדחיית שבת מכח פקוח נפש דומה ליבש ביבש, והוי אי' דאורייתא להכניס א"ע לכתחילה. ומה שהתירו במקום מצוה אין זה מפני שהוא אך דרבנן, ובמקום מצוה לא גזרו, [וכמש"כ הגרמ"פ, ז"ל, באגר"מ הנ"ל], אלא, שבעושה כן במקום מצוה אין זה נחשב כמכניס את עצמו וכו', אלא שעשה מצוה, ואח"כ נפלה בחיקו בעיית הפיקו"נ, ובשעת עשיית המצוה לא הי' מחוייב לדאוג על כך שאולי יכנס לבעיית דחיית איסורים, וכלשונו של הרמב"ן במלחמות (למס' שבת) דאין למצוה אלא מקומה ושעתה. [וע"י מש"כ עוד בזה בסי' כ"ה, אות ד'.]

בן פקו"נ של ישראל: משנה ברורה סי' שכט סק"ט. ועיי"ש בבאור הלכה סוף הסימן במחלקותו עם הפרמ"ג. באפיקורס בשוגג נחלקו הגדולים אם דינו כעכו"ם: ע"י חזון איש חלק יו"ד סי' ב אות יח בהגהה, וקובץ מאמרים להג"ר אלחנן וסרמן (עמוד יט) בשם הגר"ח מבריסק. משנה ברורה סי' של סק"ח. ובזמן הזה: תשובות דברי חיים ח"ב או"ח סי' כה. חתם סופר חלק חו"מ סי' קצד ד"ה

התמוהים שבתשובתו בענין מציצה, בחלק יו"ד (סי' רמד.) ובפאר הדור ח"ג הנ"ל הוסיף עוד בכונת הנוב"י.

וכן י"ל לענין כל צרכיו: ע"י משנה ברורה (סי' שכח ס"ד) בבאור הלכה ד"ה כל שרגילים, שאין להקל באיסורים דאורייתא. ובחי' הגרי"ז (הל' שביתת עשור) הביא בשם הגר"ח שהורה להקל בזה. וענין כל צרכיו נראה לבאר ע"פ משל מהפרמ"ג בפתיחתו להל' טריפות ד"ה ומה שראוי להזכיר (בפתיחה להל' בדיקת הריאה — דף קיב), דאף דא"צ לבדוק בעד שאר טריפות, מכ"מ כשבודקים את הריאה לסרכות, יש לבדוק אותה אף לשאר טריפות שבה. וכן י"ל לגבי חולה שיב"ס, שיש לבדוק בו אף לחששות רחוקות שיסכנו אותו בנוגע לאופן טיפולו בו. וכן לגבי להחם לו כוס חמים, שזה בגדר חשש רחוק של אחד מגי אלף שמניעתו תביאהו לידי סכנה, אבל היות שאנו כבר מטפלים בו היות ויש לו סכנה ודאית, יש לנו לחוש אף לזה החשש הרחוק.

ויש לעיין, דאולי י"ל דכל זה רק שייך באופנים בודדים. אך להנהיג כן בביה"ח בתדירות (לחוש לכל החששות הרחוקות בשבת כמו שתוששים בימות החול) אולי יהיה בזה משום בעיית ביטול השבת בניגוד לבעיית חילול שבת, וכדברי החזו"א הנ"ל. וכן יש להעיר, דלדעת בה"ג וכמה גאונים (ראה לקוט כמה מקורות לנקודה זו בקונטרס שנה בשנה (שנת תשמא), במאמרו של הרב ישראל רוזן) דהיזק הרבים דינו כפקו"נ לחלל עליו את השבת אפי' במלאכות דאורייתא, שגם בזה נבוא לידי ביטול השבת, וכדברי החזו"א הנ"ל.

ה] ערובין (מ:): ליתבי' לינוקא דלמא אתי למסרך — שלא להתרגל בפעולות שכעת מותרות הן, אך קיימת חששא שימשיך בהם בעתיד אף בשעה שכבר לא יהיה לו שום היתר.

ו] ומה שטוענים שע"י הלימוד היותר מעולה (אשר כרוך בו הכנסת עצמו למצב של

סכנה. והפשטות כדעת החת"ס, דסברא זו לא נאמרה אלא לגבי נדרים, דאומדן דעתא הוא דבכה"ג מן חיותיה לא אדריה.

ואילו היה הוא מוכרח לחלל את השבת בעד ספק סכנת ישראל, בודאי בהיותו בביה"ח מוכרח הוא לחלל את השבת אפי' במלאכות דאורייתא בעד הנכרים ג"כ, וכדברי חיים וחת"ס (חו"מ קצד) הנ"ל, ואין זה בבחינת מכניס עצמו למצב של דחיית איסורים. אבל היכא די ש רופאים אחרים מומחים כמותו המטפלים בחולים, נוסף על מנהג הרמ"א לדון פקו"נ כדחוויה ולא כהותרה, יש לפנינו בעיא יותר חמורה של מכניס עצמו למצב של דחיית אי' לגבי החולים הנכרים.

ג] במנחות (סד.) מבואר דבענין כונת הגברא להיתר פקו"נ. והנה ברופא המטפל בחולה ישראל מסתמא היינו כונתו, אפילו אינו מתכוון לשם כך להדיא. ע"י משנה ברורה (פ"ג ס"ק"י) בשם החי"א כעין זה. אך במטפל בנכרים, שיסוד היתר הפקו"נ הוא לא פק"נ הנכרי אלא פקו"נ עצמו ושל כל כלל ישראל, אשר זה הענין איננו מוכח מאליו מתוך מעשיו, מסתמא בענין שיתכון לשם כך להדיא. ואולי לא סגי במתכון לכך בטיפולו בנכרי הראשון ולומר אח"כ שכל העושה על דעת ראשונה הוא עושה, דזה שייך רק בגומר הגט שהתחיל לכתוב לשמה, או בגומר עבודת הקרבן שהתחיל לשמה, ולא במטפל בשני חולים נכרים נפרדים.

ד] בהבדל שבין חילול שבת לביטול שבת — פאר הדור (חיי החזו"א) חלק ב עמ' צב, וח"ג עמ' קפה. בתשו' נוב"י בענין נתוחי מתים הצריך שיהיה החולה לפנינו, (הובאו דבריו בפתחי תשובה ליו"ד סי' שסג סק"ה). והחילוק תמוה, ע"י אגרות משה יו"ד ח"ב (קנא). וע"י חזו"א לאהלות סי' כב אות לב, שכוון לענין ספק סכנ"פ של אחד מגי אלף. השוה חת"ס בענין הלנת מתים (הו"ד בפתחי תשובה ליו"ד סי' שנו סק"א, ודלא כדברי מהר"ם שיק

דחיית איסורי שבת) אולי יוכל להציל יותר נפשות בעתיד, וממילא י"ל דפק"נ של העתיד דוחה להך איסורא דמכניס עצמו: א. הרי אין כאן חולה לפנינו, ועי' חזו"א הנ"ל (אהלות סי' כב אות לב). ב. עי' אגרות משה (יו"ד ח"ב סי' קנא), דלהתלמד לרפואה אין זה חיוב על האדם בבחינת פקו"נ.

ז] התירו סופן משום תחילתן — עי' הל' שבת (סי' שכ"ט ס"ט). עי' מג"א להל' יו"ט (סי' תצו סקי"ח) שאין להתיר אי' דאורייתא מטעם זה. [ועי' בס' מנחת שלמה (תשובה ח')]. ועי' הגהה לתשובות חלקת יואב (או"ח סי' כה) — חוץ מאי' הוצאה, וצ"ע טעם חילוק זה, עיי"ש. ועי' ח"י רעק"א למג"א הנ"ל — דרוקא בהיתה תחילתן בשבת (או ביו"ט). והשוה משנה ברורה (סי' תקיח סק"ו) בענין המחזורים שהיו בביהכ"נ מבעו"י. וכן עי' תשו' החת"ס (חו"מ קצד) בד"ה ונ"ל, דבהולך להציל נכרי, שהפקו"נ המתיר הוא של עצמו, אין להתיר סופן משום תחילתן, שאינו צריך עידוד לעשות בעד עצמו. ונראה פשוט דהוה"נ כל היכא שהוא אחראי בעד ביה"ח בעד אותה שבת, ומקבל משכורת, שהרי הוא עושה את מלאכתו בעד עצמו, וא"צ על כך עידוד. והשוה משנה ברורה (סי' שא סקי"ד).

ח] הקל הקל תחילה — רמ"א להל' שבת (שכח סי"ב). יומא (פג.). ונראה דכל מלאכות דאו' שוות, וכן כל מל' דרבנן שוות הן. אך בגזרות יש כמה דרגות — השוה תוס' ערובין (לד.) סוף ד"ה ואמאי, ובספרי ארץ הצבי (סי' וא"ו, הערה י"א). ועי' לקמן סוס"י י"ג בהערה.

ט] ברופא שאינו עובר על שום אי' מל' דאו' או דרבנן או על שום גזרה, אלא שיושב בביה"ח כל יום השבת — עי' תשו' חת"ס (חלק חו"מ סי' קצה) ע"פ הרמב"ן פרשת אמור, שיש מצות עשה של שבתון בשבת. הבדל בין עשה ללאו — רמ"א ליו"ד (קנו) ורמ"א לאו"ח הל' לולב (סוף סי' תרנו). אגרות משה (חו"מ ח"א סי' צ"ג) ד"ה וכדבר. אגר"מ (אה"ע ח"א סי' נ"ז). אגרות משה (או"ח ח"א סי' קעב), שערי תשובה להל' סוכה (סי' תרמ סק"ה), אבני נזר להל' מילה (סי' שכא).

י] השתמשות בטלפון בשבת (כשאינן שם הדלקת אור) — ראה קובץ מאמרים בעניני חשמל בשבת מאת הגר' שלמה זלמן אויערבאך, ז"ל, ותשובת הגר"מ פיינשטיין, ז"ל, בענין הירינג אייד, בעם התורה חוברת טו, שנת תשמא.

יא] אמירה לנכרי בעד נכרי אחר — תשו' חת"ס (חו"מ קצד) ד"ה והנה איסור. תוס' ב"מ (צ.) ד"ה חסום, ושיטה מקובצת שם. אלא שיש לחלק, דיסוד אי' אמירה לנכרי היינו בישראל המצוה לנכרי, ובאומר לנכרי לעשות בעד עצמו לא שייך לדונו כציווי. משא"כ באומר לנכרי אחד לעשות מלאכה בעד נכרי אחר, שפיר שייך לקרותו ציווי. והיסוד שאמירה לנכרי תלויה בציווי, עי' כלכלת השבת להרב תפארת ישראל בכללי אמירה לנכרי אות ה', בבאור דעת החו"י באמירה דאמירה שהשוהו לאומר אמרו בגט. (ועיי' מש"כ עוד מזה להלן בתחילת סי' י"א).

סימן י'

עיונים בהלכות חולה שאין בו סכנה

א. בשר ויין בשבוע שחל בו ט"ב במג"א (סי' תקנ"ד סק"ח) הביא בשם מהרי"ל, מי שהי' חסר דעה, ונתרפא מיום אל יום, מותר בבשר ויין כל ימי השבוע (שחל בו ט"ב) ולא יתענה בט"ב. והנה בח"י רעק"א (לעיל סי' תקנ"א ס"ט) על דברי הרמ"א שכתב

א. בשר ויין בשבוע שחל בו ט"ב במג"א (סי' תקנ"ד סק"ח) הביא בשם מהרי"ל, מי שהי' חסר דעה, ונתרפא מיום אל יום, מותר בבשר ויין כל ימי השבוע (שחל בו ט"ב) ולא יתענה בט"ב. והנה בח"י רעק"א (לעיל סי' תקנ"א ס"ט) על דברי הרמ"א שכתב

הודפס מאתר אוצר החכמה tablet.otzar.org בעקבי הצאן עמוד 58

השבו"י שכתב להקל אפילו לנדה דמיקרי חולה קצת. כלומר, דאף דבסי' שכ"ח אין דינה אפי' כחולה שאב"ס, אלא רק ככריא עם מיחוש בעלמא, מכ"מ בזה סגי להתיר לאכול בשר בשבוע שחל בו ט"ב¹. וזה ר"ל מהרי"ל במה שכתב, שזה החסר דעה שהולך ומתרפא מיום אל יום, פשיטא דמותר בבשר ויין בשבוע שחל

מקום להקל בזה². אך אפילו בט"ב נמי, שכתב המחבר (בתקנ"ד ס"ו) שבחולה שאב"ס ל"ג בו רבנן, דינו של זה החסר דעה כדין חולה שאב"ס, שהרי כבר כתב הרמ"א בהל' שבת דגדר חולה שאב"ס היינו כל שחולה כל גופו או שמוטל למשכב, כלומר, כל שנמנע האדם מלפעול פעולותיו באופן נורמלי מחמת חוליו³.

בגדר סעודת מצוה

(1) ונראה דכמו דמקילינן לענין הגדרת חולה לגבי איסור בשר ויין בתשעת הימים, [מאחר שכל האיסור אינו אלא ממנהגא], דלא מצרכינן אפילו שיהא בבחינת חולה שאב"ס, ה"נ מצינו שכמה גדולים הקילו לענין הגדרת סעודת מצוה בט' הימים, דלא בעינן בדוקא שתהא בבחינת "סעודת מצוה" ממש דכהת"כ, [עי' פרמ"ג לסי' תמ"ד שהאריך בפרטי ענין זה, איזו נקראת סעודת מצוה ואיזו לא], אלא כל שיש ^{אוצר החכמה} בענין משום סעודת מצוה כלדהו סגי להתיר בבשר ויין. ועי' בס' טל הראי"ה (חיי הרב קוק, מאת הרמ"צ נריה, שליט"א) עמ' ע"ב, שפעם נזדמן הרב קוק, בהיותו כבר אברך, לביקור בוולוז'ין, ונתארח בבית הנצי"ב, והי' זה בט' הימים, וצויה הנצי"ב לשחוט עוף לסעודה ולברך ברהמ"ז על כוס יין, מפני שהסעודה נערכה לכבוד האורח, דהיינו לכבוד התורה, והר"ז סעודת מצוה, (עכת"ד). כלומר, לענין זה.

וכה"ג עי' בס' מועדי הראי"ה (מאת המחבר הנ"ל), עמ' תקל"ט-תקמ"א, שהפועל המזרחי פתחו מטבח כשר, ושאלו מאת הרב קוק ז"ל, אם רשאים לפותחו בט' הימים ולמכור בשר כשר, או שיותר טוב להם לסוגרו. וכששמע הרב קוק שאם יסגרו את המטבח יאכלו הרבה מהפועלים בשר נבילה ענה להם שעליהם להשאר פתוח אף בתשעת הימים ומאחר שהם עוסקים ב"סעודת מצוה", [כל', למנוע מהעבריינים מלאכול טריפה], הרי מותר לכל הפועלים לאכול בשר, ואפי' לשומרי מצוה שבלא"ה היו אוכלים מאכלי חלב, עיי"ש.

בענין המתנת וא"ו שעות

(2) וכה"ג נראה לחלק בין אכילת גבינה ושחיית חלב תוך ו' שעות לאחר אכילת בשר, לבין תוך שעה

אחת, דתוך שעה הוי איסור דרבנן, ואין להתיר אלא למי שהוא באמת (עכ"פ) בבחינת חולה שאב"ס, משא"כ לאחר שעה אחת ותוך ו' שעות, זה כבר אסור רק ממנהגא, וכל שיש לו קצת מיחוש, אף שאין דינו כחולה שאב"ס, כבר אפשר לו להקל בזה, וכדברי החת"ס בתשובה (הו"ד בפתחי תשובה לשו"ע יו"ד סי' פ"ט סק"ג) וכדעת שאר הפוסקים האחרונים (הו"ד בס' כפה"ח שמה ס"ק כ"א).

צרכי קטן כחולה שאב"ס

(3) וראיתי בכמה ממחברי זמננו שהביאו להלכה את דברי הגאון המנוח בעל מנחת יצחק ז"ל, (בח"א סי' ע"ח) שעד גיל ט' דין הקטן כחולה שאב"ס לענין דינו של הרמ"א (שכ"ח סי"ז), [שמותר לומר לא"י לעשות תבשיל לקטן שאין לו מה לאכול, דסתם צרכי קטן כחולה שאב"ס דמי]. ומקורו מהירושלמי (סוף יומא), דעד גיל ט' אין מחנכין אפילו לשעות שמא יסתכן התינוק. ובפשוטו נראה שצירוף דברי הירושלמי לכאן צע"ג, דגדר ענין חולה שאב"ס לענין הל' שבת הוא, אם חוליו (או מצבו) מונעו מלתפקד באופן נורמלי, ובתינוקות אם לא יתנו להם לאכול בזמן שהם רעבים, אף שברור לנו שלא יחלו כלל וכלל, מכ"מ יבכו ויצעקו ולא יוכלו לשחק עם יתר התינוקות כדרך שהם רגילים לשחק ולהתנהג — באופן נורמלי הרגיל אצלם, ובגלל כן דינם כחולה שאב"ס, ואין זה ענין כלל לדברי הירושלמי דיומא, ואין להביא משם ראיה לקבוע עד איזה גיל יהי' דינו כ"תינוק" — בין להקל ובין להחמיר. [וכן ראיתי לתלמידו ד"ר פאזען שליט"א, בקונטרס "חיזוק לבית יעקב" שלו שהכריע כן להלכה — נגד תשו' מנחת יצחק הנ"ל]. ונראה להעיר עוד דעפ"י פשוטו א"צ להמתין עד שיתחיל התינוק לבכות או לצעוק או להכות את